

שורה 11	שיהיה לבו פנוי - פירושו לדברי הגמרא שם: "כיון דעל חטא קאתו חלשה דעתיה".
שורה 12	אי הכי - בבלי, שם.
שורה 16	הוספה בשוליים: "ויתכן שהיו הכהנים עשו תשובה ויכפר להם עונם או לא עשו תשובה ולא יכפר להם עונם". נראה לי שאלו הם דברים שרשם לעצמו, לא נראה לי כיצד הם משתלבים בטקסט.
שורה 17	הוספה בשוליים: "ונמצא מהרהר בדבריו ויטרד לבו", ניסוח נוסף לדברים דומים שכבר כתב לפני כן.
שורה 20	האי בריתא - ירושלמי, שם.
שורה 33	רבינא - בבלי, שם, בהמשך הסוגיה.

קטע ד, יומא יח ע"ב. כ"י TS K11.32

מבוא

קטע זה מסכם את התכונות, הסגולות והכישורים שצריכים להיות לכהן הגדול כדי שיוכל לבצע את כל עבודות יום הכיפורים כהלכתן, על כל פרטיהן ודקדוקיהן. הלשון - ערבית.

- 1 לו לס יחתאג' כהן גדול אן יכון גדול מאחיו
- 2 בכח אלא ליום אלכפור פקט לאקנע אחרי
- 3 ואג'דר אן עליה אלאשאגאל <כלהא> ואיצ'א
- 4 ליכון כאמל אלכלקה <אעט'ס> מן ג'מיע אלמוג'ודין
- 5 ואיצ'א אנה מתולי אחכאם אלאחאלה
- 6 כ"ק ובאת אל הכהן אשר יהיה הימים [ההם]
- 7 פינהגי יכון לה קוה יסתדל בהא עלי אלט' [אלמין]
- 8 וקד עלמת אן כהן גדול יחתאג' יסהר
- 9 לילה אלכפור טול אלליל וישתגל פי אלעבודה
- 10 טול אלנהאר פי מא אחתגי' וקיאם מן עבוד []
- 11 והו צאים <<לדל מא יכון>> ואדא לס יכון פיה אלקוה אלעט'ימה
- 12 לא יטיק עלי
- 13 עמל דלך אלא
- 14 תרי אן אחדנא
- 15 יצום יומא ינאם
- 16 טול אלליל

- 17 ואכתר
18 אלנהאר
19 ולא יכון פי כ.....
20 מא יקול [...]..
21 אל] דה אלתאליה [ההמשך לא ברור] {ומצאך אלי דלך כונה יחתאג'
עמל עבודות רשות שבמקדש}

תרגום:

(1) אין הכהן הגדול צריך להיות גדול מאחיו (2) בכוח אלא ליום הכיפורים בלבד, כדי לשכנע שהוא הטוב (3) והראוי ביותר, כיון שעליו [מוטלות] כל העבודות. כמו כן (4) עליו להיות מושלם בתכונותיו, נעלה על כל הבריות, (5) וכן הוא הממונה על [כל] המשפטים המובאים לפניו, (6) ככתוב: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם". (7) וצריך שתהיה לו היכולת לפעול נגד העבריינים. (8) ודע לך, שהכהן הגדול צריך להיות ער (9) בליל יום הכיפורים כל הלילה, ולעסוק בעבודה (10) במשך כל היום כפי שנדרש ממנו, ולבצע את עבודתו (11) כשהוא צם. ואם לא יהיה לו כוח רב, (12) לא יוכל (13) לעשות זאת. הלוא (14) תראה, שאם אחד מאתנו (15) יצום יום שלם - הוא יישן (16) כל הלילה (17) ורוב (18) היום (19) ולא יהיה [...].. (20).....לומר [...].. (21)..... הקיימת.....ונוסף לכך היותו צריך לבצע עבודות רשות שבמקדש}

ביורים:

- שורה 1 גדול מאחיו - על פי ויקרא כא י. ראו גם: רמב"ם, כלי המקדש, פרק ה, הל' ג.
שורה 2-4 בכח... אלמוג'ודין=הבריות - ראו: ספרא, אמור, פרשתא ב; תוספתא, כפורים א ו; בבלי, יומא יח ע"א. ראו גם: רמב"ם, שם, שם, הל' א.
שורה 5-6 "ובאת אל... בימים ההם" - דברים כו ג. פסוק זה כתוב בפרשת הבאת הביכורים, ואין לו כל קשר למעמדו השיפוטי הרם של הכהן הגדול, וראו הדרשה על הפסוק בספרי, דברים, רחצ, פינקלשטיין, עמ' 317. נראה לי, שרירה"ס התכוון לפסוק בדברים יז ט: "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם". לולי דמיסתפינא, היית אומר, כי שגגה היא שיצאה מעטו של רירה"ס.
שורה 8 יסהר=יהיה ער - ראו: משנה יומא, א ד; ז.
שורה 10 טול אלנהאר=במשך כל היום - בבלי, יומא לב סע"ב: "כל עבודות יום הכפורים אינן כשרות אלא בו".
שורה 11 אלקוה אלעטי'מה=כוח רב - הסברו של רירה"ס לכך שהכהן הגדול צריך להיות גדול בכוח. ההשלמה - ומצ'אף [=ונוסף]... שבמקדש - בבלי, יומא לב סע"ב: "כל עבודות וכו'".

קטע ה, יומא יט סע"ב. כ"י TS K11.32

מבוא

הקטע דלהלן הוא קטע אגדתא שעניינו תשובת ישראל ואיחור בואו של המשיח. הלשון - ערבית.

- 1 אמריתו אמאי וכול' פיר'
- 2 פיר' קאל לה תקולון כיך צאר <כיך חתי> מא יג' אלמשיח הודא אלן
- 3 << יום אלכפור וקד >> << וְכַחַת אֶבְרָאָר כְּתִירָה >> <ענדכם> פי אלאנהאר <פי אלאנהאר>⁸⁴
- 4 קאל לה ואיש יקול אלכאלק גל ועלא ענא ק' לה יקול
- 5 לפתח חטאת רובץ <ותאול דלך ענדי> אנה <עבה אלגלות האלחם וכ"ק לאמר
- 6 לאסורים צאו ועבה אלכטא האלסג'אן אלג'אלס
- 7 עלי באה אלחם ימנע אלמחבוסין מן אלכרוג' פמהמא
- 8 אלסג'אן ג'אלס עלי אלהא לא יטאק אלמחבוסין עלי אלכרוג' כדלך
- 9 מהמא ישראל מרתכבין אלמעאצי לא תכליהם דנוהם ינפכו
- 10 מן אלגלות פכאנהם פי באה אלגלות <כטאהם> אלכטא ראבץ ימנעהם מן
- 11 אלפכאך

תרגום:

(1) "אמריתו אמאי וכו'", פירוש (2) פירוש: אמר לו, אתם אומרים, כיצד קרה שעדיין לא בא המשיח; [ענה לו:]: הנה עתה (3) יום הכיפורים, ובתולדות רבות נבעלו אצלכם באלאנהאר (4) אמר לו: ומה אומר הבורא יתגדל ויתעלה עלינו? אמר לו, הוא אומר (5) "לפתח חטאת רבץ", ופירושו אצלי - שהוא השווה את הגלות לבית סוהר, כמו שאמר: "לאמר (6) לאסורים צאו"; והשווה את החטא לסוהר היושב (7) בשער בית הסוהר ומונע את האסירים מלצאת. וכל עוד (8) הסוהר יושב בשער - אין האסירים יכולים לצאת. כך (9) כל עוד ישראל עוברים עבירות - לא יניחו להם חטאיהם להשתחרר (10) מן הגלות, והרי הם כאילו הם בשער הגלות, [אך] החטא רובץ - והוא מונעם מן (11) הגאולה.

בירורים:

שורה 1 בבלי, יומא יט סע"ב.

- שורה 1 אמריתו אמאי=פתיחת הדברים שאמר אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא.
- שורה 3 פי אלאנבאר=באלאנבאר - בבבלי אצלנו - בנהרדעא. אלאנבאר - עיר על שפת הפרת, כ-40 ק"מ מצפון-מערב לבגדאד [חיתי, היסטוריה, עמ' 85]. אלאנבאר הערבית שכנה באזור של נהרדעא, ובזמנו של רירה"ס כנראה כבר לא היה בה יישוב יהודי [אשל, אונומסטיקון, עמ' 156], ולכן השתמש רירה"ס בשמה הערבי.
- שורה 5 תאול ענדי=ופרושו אצלי - בשימוש במונח 'תאול' במקום 'שרח' או 'תפסיר', קובע רירה"ס שאינו מפרש את הפסוק כפשוטו, אלא בדרך אלגורית. נראה שסבר, שרק בשיטה זו יוכל להסביר את הקשר בין הפסוק ובין העיכוב בבואו של משיח. על השימוש באלגוריה - לעיל [מבואות, השיטות, השלמות].
- שורה 5 "לאמר לאסורים צאו" - ישעיהו מט ט.

קטע ו, יומא כ ע"א. כ"י TS K11.32

מבוא

קטע זה הוא אחד מקבוצה של קטעים קצרצרים ביותר, לפעמים בני מילים אחדות, חלקם פירושי מילים בודדות על ידי תרגומם לערבית. לא נראה לי שיש ברישומים המקוטעים ההם חשיבות למחקר ולכן לא הובאו. לשון הקטע שלפנינו - ערבית.

- 1 אהיכא קימין יעני הדא אלכלאם עלי אי עי
- 2 הו ראג'ע ועלי איש נחן מעתמדון לאנה
- 3 אנמא נחן משתגלון פי מצות עבודת
- 4 יום הכפורים

תרגום:

(1) "אהיכא קימין" - כלומר, הדיבור הזה על איזה עניין (2) הוא מוסב, ועל מה אנחנו מסתמכים, כי (3) אנחנו עוסקים רק במצוות עבודת (4) יום הכפורים.

בירורים:

- שורה 1 בבלי, יומא כ ע"א. כך גרסת רש"י שם, בפתיחת דברי הגמרא. שתי המילים האלה חסרות בדרך כלל בדפוסים שלפנינו. על פתיחה זו כותב רש"י, שם ד"ה 'אהיכא קימין': "איני יודע לפרשה, ונראה לי דהכי גרסין, תנן התם, אברים שפקעו וכו' והיא משנה במסכת זבחים, וכו'". נראה לי, שרירה"ס בא להסביר את הקשר בין דברי

המשנה בזבחים ט ו, העוסקים בסדרי הקרבת הקרבנות ביום רגיל, ובין הנושא המרכזי של המסכת, שהוא עבודת יום הכיפורים.

25. סוכה ב ע"א. כ"י TS K6.170 עמוד ב. אינט.

מבוא

עמוד זה הוא השני מכתב יד בן ארבעה עמודים, הדין במגוון של נושאים והם נדונים כל אחד במקומו, ראו למשל: גמרא 26. העמוד שלפנינו כתוב בתפזורת רבת כיוונים ובמגוון של צורות כתב. יש בו עניינים מעניינים שונים.

סעיף אחד הוא פירוש לשני מושגים מבבלי, סוכה ח ע"ב, והם: 1. סוכת יוצרים; 2. סוכת גויים. פירושו של רירה"ס הם העתקה מדויקת מפירושו של רש"י, ולא הובאו כאן. על הקשר בין רירה"ס ובין רש"י - לעיל [מבואות, השיטות, אישים]. עניין קצר נוסף ממסכת סוכה הוא פירוש בערבית למונח "דלא שלטא ביה עיניה", ב ע"א, שהוא נימוק לפסילתה של סוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה, משנה, סוכה א א. קטע זה ידון להלן בהמשך. הקטעים שצוינו לעיל כתובים במרכז העמוד, בשורות אופקיות מסודרות ובכתב מרובע וקריא.

שאר הכתוב בעמוד כולל רשימות ביבליוגרפיות ותוכניות להעתקת ספרים, לפעמים עם פירוט חומרי הכתיבה והעלויות. קטעים אלה כתובים בחלקו העליון של העמוד, בחלקו התחתון, ובשני צידיו; במגוון רב של צורות וזוויות כתיבה, ונראה שהן טיטוטות של תוכניות עבודה [לעיל: מבואות, פעילות, המעתיק; מבואות, פעילות, המחבר, רשימות ספרים]. הקטע מסתיים באמצע המשפט והמשכו חסר.

לשון הקטע - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

- 1 דלא שלטא ביה עיניה. יעני אדא וקע נטר⁸⁵ אלאנסאן עלי חאיט אלסוכה
- 2 אלמקאבלה לס ימתד נטרה אלי אלסקך אלדי הו עלי אלחט'ר הסוכה אלי אן

תרגום:

- (1) "דלא שלטא ביה עיניה", כלומר, כאשר נופל מבטו של האדם על דופן הסוכה
- (2) שממולו, לא יגיע מבטו אל הגג [=הסכך] אשר הוא על עצי הסוכה, עד כי [או: כך ש...]

85 שלא כמנהגו בדרך כלל, כתב את האות ט בלי הסימון הדיאקריטי וכך גם להלן בשורה 2. ראו על כך: בלאו, דקדוק, עמוד 46, הערה 16.

בירורים:

- שורה 1 דלא... עיניה - בבלי, סוכה ב ע"א.
- שורה 2 אלחט"ר=עצי - כך נראית לי קריאת המילה, ותרגומה הוא על פי מילונו של אלבסותאני. הצירוף השני 'אלחט"ר הסוכה' הוא מבחינה תחבירית סמיכות מדומה, 'אצ'אפה גיר חקיקה'. על שכיחותה של תופעה תחבירית זו בערבית היהודית, ראו: בלאו, דקדוק, סעיף 225, עמ' 156, וכן שם, הערה 16.
- שורה 2 לא ימתד נט'רה=לא יגיע מבטו - נראה לי, שגם כאן הושפע רירה"ס מפירוש רש"י, בבלי, שם, ד"ה 'דלא שלטא ביה עינא'="שאינו רואה את הסכך"; ואולי לכך התכוון רירה"ס ב'אלסקף'=הגג.

26. ראש השנה טז ע"א. כ"י TS K6.170 עמוד ג. אינט.

מבוא

העמוד שלפנינו הוא השלישי מגיליון בן ארבעה עמודים. עיקרו ורובו של העמוד - העתקות של קטעים שונים, למשל: המשנה הראשונה במסכת ברכות; פסוקים אחדים מספר תהלים מזמור קיח, חלקם בניקוד ארץ-ישראלי עם סימני הרפיון; משפטים אחדים ללא כל קשר ביניהם, והם אולי נסיונות כתיבה או ניסוח כותרות. אלה כתובים, כמעט כולם, באותיות מרובעות, ברורות ויפהפיות. אין להן כל קשר למחקר זה ולכן לא טופלו כלל.

הקטע הנדון כאן כתוב בחלקו העליון של העמוד. ברבע השמאלי של העמוד לרוב אורכו, בשורות אנכיות כלפי מטה ובכתב קצת פחות מסודר, כתב רירה"ס רשימה של חיבורים בהלכה, חלקם עם ציון מספר הכרכים [למשל: מג'לדין=שני כרכים], וכן רשימה חלקית של ספרי משנה תורה לרמב"ם. רשימות אלה כתובות בתפזורת, אך ניתנות לקריאה ללא קשיים, והן נדונות לעיל [מבואות, פעילותו, המעתיק]. הקטע הנדון כאן הוא פירוש למימרה אחת בבבלי, ראש השנה טז ע"א. הפירוש נכתב בדרך של שאלה ותשובה, וייתכן שהוא תשובה לשאלת תלמיד [על שיטה זו בחיבוריו הפרשניים - לעיל: מבואות, פעילותו, המחבר, תשובות].

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

1 ראש השנה

- 2 מפני מה אמרה תורה ה'היא עתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן אמרה תורה ה'היא
- 3 עתי הלחם בעצרת כדי עיתברכו לכם פירות האילן קושיא כיך יסתקים

- אן תכון ברכת פירות האילן
 4 עֲלֶה לַשְּׁתֵי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת מִפִּירוֹת הָאֲדָמָה אֶעֱנִי אֲלַחֲטִים וְקָד כֹּאן
 אֲלֹאֲוִלִי אֵן תִּכּוֹן אֲלַעֲלָה בְּמֵא יוֹת אֵהֶם מִן
 5 פְּרֵי הָאֲדָמָה. אֲלַגְזָאֵה מַעֲנִי קוֹלָה כְּדִי שְׂתִתְּבָרְכוּ לָכֶם פִּירוֹת הָאֵילָן יִרִיד
 בָּה אֵן יִהְיֶה אֲלֵלָה עֲלֵיהָא
 6 וַיִּזֵּל עֲנָהָ אֲלוֹכִים⁸⁶ עֲנֵד אֲכַלְכֶּם לֵהָא פִּלָּא תִמְרָצְכֶם <<פִּתְמַתְנַעו>>
 <<פִּתְחַתְרִמו>>
 7 <<עֵן>>אֲכַל אֲלֵלָחֶם <<הָבָא >> <<שָׁבָא>> <<הָבָא >> מִן הָאֲדָמָה.

תרגום:

(1) ראש השנה. (2) "מפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת - מפני שעצרת זמן פירות האילן; אמרה תורה - הביאו (3) שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן". שאלה: איך ליישב בדרך ההיגיון, שברכת האל את פירות האילן היא (4) הסיבה לשתי הלחם הבאות מפירות האדמה, כוונתי לחיטים, בעוד שמן הראוי היה, שהסיבה תהיה בדבר שיובא, ושהוא יותר חשוב (5) מפרי האדמה. התשובה - משמעות דבריו "כדי שיתברכו לכם פירות האילן" כוונתו [היא], שהאל יברך אותם, (6) ויסיר מהם, כאשר תאכלו אותם, את הדברים המזיקים, ולא יגרמו לכם למחלות, <<כך שתימנעו>> כך שתאסרו על עצמכם (7) את אכילת הלחם, הבא מן האדמה.

בירורים:

- שורה 2-3 מפני מה... האילן - בבלי, ראש השנה טז ע"א. ראו גם: תוספתא, סוכה ג יח, וכן: תוספתא, ראש השנה א יב. הגרסה בראש השנה קצת שונה, וראו על כך: ליברמן, תוספתא כפשוטה, מועד, עמ' 1024.
 שורה 4 אהם מן=יותר חשוב - כי ברכת 'פרי העץ' עדיפה על ברכת 'פרי האדמה'. ראו הלכות גדולות, עמ' סז: "ובמקום דאיתא בורא פרי האדמה ובורא פרי העץ בורא פרי העץ קודם" [וראו שם בהגהות ר"ש טריוויב, כג].
 שורה 5-6 אלג'זאב=התשובה - ראו: בבלי, שם, ברש"י, ד"ה "שתי הלחם", באמצע הדיבור, "ואני שמעתי".

27. חגיגה ד ע"א; ז ע"ב. כ"י TS NS 308.32 עמוד א. אקסט.

מבוא

העמוד שלפנינו פגום במידה לא מעטה, יש בו שלושה קטעים. הראשון עניינו פירוש קצר למעשה ברב כהנא והתנהגותו מתחת למיטתו של רב, בשעה שהלה היה ישן בה עם אשתו. הקטע פגום וקרוע. הלשון - עברית. הקטע השני - הגדול מבין השלושה, בחלקו הימני של הדף, כשליש ממנו קרוע. עניינו מתן טעם לפטור שפטרו את המקמץ והמצרף נחושת והבורסי מחובת העלייה לרגל. הנימוק הוא הריח הרע הנודף מהם. הלשון - עברית. הקטע השלישי הוא משפט מקוטע מאוד, מוזכרים בו הגלגלים והרקיעים, נראה לי שהוא קשור בפרק השני במסכת חגיגה, 'אין דורשין'. מחמת המקוטעות של הקטע לא ניתן לזהותו בדיוק. הלשון - ערבית. הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

28. יבמות כב ע"א. כ"י TS G2.153 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים. עמוד א פגום מאוד. הכתב דהוי, קשה מאוד לקריאה ולא ניתן לפיענוח, אפילו לא חלקי. נוסף לכך הוא גם קרוע במקומות אחדים. ניתן לזהות בו מילים בודדות או ביטויים קצרים. פעמיים לפחות זיהיתי את המילים 'גר שנתגיר', ונראה לי שהכוונה למאמר חז"ל "גר שנתגיר כקטן שנולד דמי". ביטוי זה מופיע פעמים אחדות בבבלי, יבמות. בגלל פגימות הרבה של כתב היד לא ניתן לזהות בדיוק באלו מענייניו של הגר מדובר. עמוד ב, הוא פרגמנט ובו קטעי פסוקים מספר ישעיהו כו ה-ז. הפסוקים מנוקדים בצורה הנראית כניקוד כפול, ארץ-ישראלי ובבלי. עוד יש בו כיתובים שונים ללא כל קשר ביניהם. הלשון - עברית. הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

29. יבמות עה. כ"י TS NS 329.830 אינט.

מבוא

כתב היד שלפנינו הוא בן שני עמודים, א ו-ב. מראהו החיצוני מסודר; השורות ישרות, הכתב מרובע וברובו ברור למדי, אלא שיש בו הרבה דהיות וקרעים, המונעים במקרים לא מעטים קריאה רציפה ומדויקת של הכתוב, ועקב כך גם קשיים בתרגום. התוכן הוא פירוש בדרך של סיכום לסוגיה בבבלי, יבמות עה ע"א ו-ב, על פי

המשנה ח א. הדיון הוא בגברים האסורים לבוא בקהל מחמת מומים באיברי הרבייה שלהם. בספר דברים כג ב, קובעת התורה: "לא יבא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל יי". לפי פשט הכתוב נראה, כי הפסוק מונה שני סוגים של בעלי מום. כך גם משתמע מדברי המשנה, יבמות ח ב, המגדירה את המאפיינים של מומים אלה ומונה רק שניים, והם: 1. פצוע דכה; 2. כרות שפכה. כך גם משתמע מדברי התוספתא, יבמות י ג-ד, וגם מפתיחתה של סוגיית הגמרא בבבלי, שם, סע"א. אולם סיכומו של הדיון הוא כדברי רבא, שם, רע"ב, שהתורה מדברת בשלושה סוגי פגיעה, והם: 1. פצוע; 2. ד; 3. כרות שפכה; ובכל אחד מהם תיתכן פגיעה בשלושה מקומות, והם: 1. חוטי ביצין; 2. גידי ביצין; 3. גיד איבר [ראו רש"י שם, ד"ה 'בכולן']. יוצא, שבסיכום נמנות בפסוק הנ"ל - דברים כג ב - תשע פגיעות.

וכך מסכם רירה"ס את סוגייתנו, עמוד ב שורה 28: "והתברר שהם תשעה סימנים". בתוך הסיכום שילב רירה"ס גם הוספות קישור מתודיות, כגון: "הוסיפה התוספה תוספת ביאור" - עמ' א שורה 7; "ואם ישאל השואל" - עמ' א שורה 12; "נענה לו" - עמ' א שורה 14; "וכבר שמענו" - עמ' א שורה 20; "והיה ברור לחכמים" - עמ' ב שורה 4, ועוד. רירה"ס גם מרבה להסתייע בפסוקים מן המקרא להוכחת פירושו; למשל, כדי לבסס את פירושו לפועל 'לא יבא' שבפסוק ב במשמעות בעילה, הוא מסתייע בדברי שרי אל אברם "בא נא אל שפחתי", בראשית טז ב. ראוי לציין במיוחד את הניתוח הדקדוקי של השימוש ב-ו החיבור בלשון המקרא, או אי השימוש בה, וזאת כדי לנמק את שיטת הגמרא בדיון בפסוק ב, ובמסקנה כי מדובר בו בשלושה סוגים של בעלי מום. על חיבתו של רירה"ס לעסוק בנושאים דקדוקיים ראוי לעיל [מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות].

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

עמוד א

- 1 **[תחאלף] כיה אלעמראנין פי לגתהם תארה יוסמן בואו ותארה יחמלונה**
- 2 **מתל אדם עת אנוש פאדא אט'הרוא דל[ך] יכון לא יבא פצוע ודכא**
- 3 **וכרות שפכה בקהל יי ואלדליל עלי דלך קול[ה פי] אלמשנה איזה הוא**
- 4 **פצוע דכא [כל] שנפצעו ביצים שלו ואפילו אחת וכ[רות] שפכה כל שנכרת**
- 5 **הגיד וא[ם] נשתין[ר מן העטרה אפילו כחוט כשר פצ[וע דכ]א וכרות שפכה**
- 6 **מותרין בגיורת ומשחררת ואין אסורין אלא [לבוא] בקהל שנא' לא י[בא]**
- 7 **פצוע דכא וכרות שפכה בקהל יי וזאדת אלתוספה זיאדה היאן פי הדא**

- 8 אלקול אנה אב[.....] לאשד אצ'מחלאל כאסר ערץ' ללהיצ'תין
- 9 או פצ'לה תני ע[.....] חרם פהו חס[.....] וההתהא ען
- 10 טהך אלמני וכדאך [.....] קולהם
- 11 תנו רבנן איזה הוא פצוע [דכא] כל ע[נפצעו ביצ]ים שלו ואפ[ילו אח] ת מהם
- 12 ואפילו ניקבו ואפילו נמקו [ואפילו ח]סרו ואן קאל קאיל [.....]
- 13 הדה אלצפאת פי ג'מר[.....] תיה [.....]ם אלקהל מן כאן לה בעצ'הא אי שי
- 14 חכמה. קיל לה [וא]ח[ד]ה מן הדה אלצפאת אדא כאנת בה חרם עליה אלתזויג'
- 15 מן אלקהל ידל עלי דלך קולהם פי ספרי איזה הוא פצוע דכא כל שנפצעו ביצים
- 16 שלו ואפילו אחת מהן אין לי אלא [כולה] מנין אף מקצתה תל' לומ' וכוות עפכה
- 17 כל שנכרת הגיד ולפנים לא יכאלך אחד מן חכמי משנה ולא חכמי תלמוד
- 18 פי שי מן הדה אלדלאיל. פאן קאל קאיל אן הדה אלצפאת או בעצ'הא אדא
- 19 ערצ'ה לה חרם עליה אלתזויג' מן אלקהל לאנה לס יולד ודכר תם פי גמל[תהא]
- 20 [אלקדר] וקד סמענא ען מן אנתקב[ת ביצ]ין שלו אנה אולד אולד [כמא] קאלו
- 21 ההוא גברא דסליק לדקלא וחרזיה סילוא בהיצין שלו ונפק מיניה כחוטא
- 22 דמוגלא ואוליד תפסירה. רג'ל צעד אלי נכלה צ'רבתה סולא⁸⁷ פי הצ'אה
- 23 פאנתקבת ביצ[אתה פכר] ג' מנהא מן אלכטיה מתל אלהיצ'ה אלת' ת[.....]
- 24 אלד[ליל..] קד טען רבינו רב פי אלאולאד ו[א.....]
- 25 [.....]ה שמואל לקמיה ד[רב] אמי ליה צא וחזור על בניו מאין הם
- 26 [.....] אדא יש אולאד ה[עד אנ]תקאב אלהיצין בעת שמואל אלי רב
- 27 אכ[.....]הק אלרג'ל אנה קד ראי לה אולאד בעד דאך קאל לה כ'רה⁸⁸ < אלג'ואב

87 הדגש הערבי במקור, שימוש לא ברור.

88 זיהוי לא ודאי.

28 אכ[.....]קה ואסתכבר ען אלאולאד פאנהם מן גירה: ⁸⁹ פאמא קולהם
ען

עמוד ב

- 1 לא יבא ממזר לא יבא עמוני ומואבי וכדי קיל לה פי אדומי ומצרי דור
- 2 שלישי יבא להם הקהל וי ולא יבא פסרוהא כנאיה ען אלתזויג' מתל בא
- 3 אל שפחתי ומתל ויבא אליה יעקב ואמתאלהמא כלהא הנאיה ען
- 4 אלתזויג' ומ[.....] הו פי אלצפאת אלמדכורה פי הדא אלפסוק אן קי' מן
- 5 קהל ען [.....] קהל כהנים קהל לויס קהל ישראלים תחצל אן
- 6 יעבֿר ישראל [.....] הדא אלמאור אלמדכורה ומא אלחץ בהא מן
- 7 [.....] עלי מא סיג' [.....] א פי נקבו נמקו
- 8 [.....] א חרם עליה אן י[בוא.....ה] שלוש קהלות ולס
- 9 יתסמו [.....] קהל גרים אי ק[הל הם...] קולהם פצוע דכא
- 10 וכרות שפכה [.....] ש והן [.....] אין אסורס אלא מלהבא
- 11 בקהל [כדכ'] לא יבוא פצ[וע דכא וכו'] ות שפכה בקהל תי"ז: ⁹⁰ : ⁸⁹ [.....]
- 12 [.....] אלהא אל[ה'] פי תהי"ן מעני פצוע ודכא ושפכה [.....]
- 13 [.....] ואנהא אפעאל חאלה ה[אעצ'א] מכצוצה [.....]
- 14 למא כאן מסתקר ענד אלחכמ' זכ' לה' אן אלהיאה אלמדכורה הונא⁹¹
אנהא
- 15 כנאיה ען אלזוג'יה מתל אלידיעה אללדין המא כנאיה ען אלזוג'יה פחצו
ען פצוע
- 16 ודכא ושפכה פקאלו אנהא <אפעאל> [מא עד אן אנה] באעצ'א מכצוצה
וסיג' ביאן
- 17 דלך ותפסיר פצוע מפרוג' מרצ'וץ' מפרוך אצל אללפט'יה מן פצע תחת
- 18 פצע ויפסר משג'וג' מתל הכה ופצוע ואלמעני סואד ואן אכתלפת
אלעבארה
- 19 ודכר אנה אלמדקוק או דכו במדוכה [.....] אשארה [.....]
- 20 אלהיצים וצ'עפאה מתל ואת דכאי רוח יושיע וכרות אלמקטוע אלקצ'יה
- 21 מתל לכורתי העץ מתל כי עץ מיער כרתו וליס פצוע מחמול עלי דכא
- 22 ולא דכא מוצוק לה הל כל ואחד מנהמא וצף לא עציף מתל כרות
אלל[.....]

89 ריוח קטן במקור.

90 שימוש נדיר של סימון שם ה', הקמץ במקור.

91 המילה 'הונא' בכתוב מלא, לא לפי כללי הכתיב בערבית.

- 23 **הוּ וצָךְ אֶלְגִּיד אַעֲנִי אֶלְאֲחֻלִּיל כְּדַאךְ פְּצוּעַ וּדְכָא [וּשְׁפַכָּה] כֹּל וְאַחַד מִנְהֶם וּצָךְ**
 24 **פִּי ג' אַעֲצִי'א פִּיכּוֹן כֹּל וְאַחַדְהָ מִן אֶלְג' פִּי[כּוֹן]....[י]ן נִסְק**
 25 **אֶלְכֵּלְאִם בְּאִטְ'הָאֵר אֶלְאֲסַמָּא אֶלְמִדְכוּרָה לֹא יֵבֵא פְּצוּעַ בְּ[חֻטִּי הַיִּצִּין וְלֹא פְּצוּעַ]**
 26 **בְּגִידִי הַיִּצִּין וְלֹא פְּצוּעַ בְּגִיד אֶבֶר וְלֹא יֵבֵא דָךְ [לֹא בְּחֻטִּי הַיִּצִּין וְלֹא בְּגִידִי הַיִּצִּין וְלֹא**
 27 **בְּגִיד וּמִתְלַהֲמָא כְּרוֹת בְּהַיִּצִּים כְּרוֹת[גִּיד] דִּי הַיִּצִּים כְּ[רוֹת הַבְּאֵרִים]**
 28 **וְאַתְצִיחַ אִנְהָא ט' צִפְאֵת וְעָלִי הִדָּא אֶלְבִּיאָן יִכּוֹן וְאוּ אֶלְנִסְק [.....].**

תרגום:

עמוד א

(1) בעניין זה אין לשון העברים אחידה; פעם יסמנו באות ואו ופעם יסמיכו את המילים (2) כמו: "אדם שת אנוש". וכאשר מבהירים זאת [כך], יהיה [פירושו]: "לא יבא פצוע ודכא (3) וכרות שפכה בקהל ה'". וההוכחה לכך דבריו במשנה: "איזה הוא (4) פצוע דכא כל שנפצעו ביצים שלו ואפילו אחת, וכרות שפכה כל שנכרת (5) הגיד, ואם נשתייר מן העטרה אפילו כחוט - כשר. פצוע דכא וכרות שפכה (6) מותרין בגיורת ומשוחררת ואין אסורין אלא לבוא בקהל, שנאמר 'לא יבא (7) פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'". והוסיפה התוספתא ביאור נוסף בזו (8) האמירה כי [.....] בגלל גודל ההתנוונות והחסר שקרה לשתי הביצים (9) או ייתור [אסור כי הוא נזק?] שהביאה אותו [.....] (10) דלקת הזרע, וכמו כן [.....] מה שאמרו (11) "תנו רבנן אי זה הוא פצוע דכא - כל שנפצעו ביצים שלו ואפילו אחת מהם (12) ואפילו נקבו ואפילו נמקו ואפילו חסרו". ואם יאמר האומר, [.....] (13) הסימנים האלה [אסורים] בקהל מי שיש לו חלק מהן באיזה דבר (14) שיהיה דינו. ייאמר לו, [שאחד] מהסימנים האלה אם הוא נמצא בו - אסור לו לשאת אשה (15) מן הקהל. מוכיח זאת מה שאמרו ב'ספרי': "אי זה הוא פצוע דכא כל שנפצעו ביצים (16) שלו ואפילו אחת מהן; אין לי אלא כולה, מנין אף מקצתה - תלמוד לומר 'וכרות שפכה', - (17) כל שנכרת הגיד ולפנים". ואין אף לא אחד מחכמי המשנה ולא מחכמי התלמוד שחולק (18) על משהו מן הראיות האלה. ואם יאמר האומר, כי הסימנים האלה או אחד מהם, כאשר (19) זה קורה בו [=באדם] אסור לו לשאת מן הקהל בגלל שאיננו מוליד - הרי הזכיר שם בכללם [.....] (20) את הכושר; וכבר שמענו על מי שנקבו ביצים שלו שהוא הוליד ילדים. כמו שאמר: (21) "ההוא גברא דסליק לדקלא וחרזיה סילא בביצין שלו ונפק ממנו כחוטא (22) דמוגלא והוליד". פירושו - אדם עלה על דקל ופצעו קוץ בביציו (23) וניקבו ביציו, ויצא מהן חוט דומה לביצה, אשר [מביאה.....] (24) [כראייה.....] ורבנו רב הטיל דופי בילדים, ו[.....] (25) [.....] שמואל לפני רב, ואמר לו, צא וחזור על בניו מאין הם, (26) [.....] אם יש ילדים אחרי הינקבות הביצים. שלח שמואל אל רב

[.....] (27) [.....] [ובא אל] האיש, וכי הוא ראה שיש לו ילדים. אחרי זה ענה לו רב (28) [.....] [ושלח?...] וחקר על הילדים, והנה הם ממשיהו אחר. ומה שאמרו

עמוד ב

(1) "לא יבא ממזר", "לא יבא עמוני", וכן מה שאמרו בעניין האדומי והמצרי "דור (2) "שלישי יבא להם בקהל ה" - ו"לא יבא" - פרשוהו ככינוי לבעילה, כמו: "בא (3) אל שפחת", וכמו "ויבא אליה יעקב", והדומים להם, כולם כינוי (4) לבעילה. [.....] הוא בסימנים המוזכרים בפסוק הזה. ומה שאמר מן (5) קהל בעניין [.....] קהל כהנים, קהל לויים, קהל ישראלים - משתמע מכך שהוא (6) מביע בביטוי ישראל [.....] את העניינים הנזכרים לעיל, ואת העניינים המתייחסים אליהם, כגון [.....] (7) [.....] בהתאם למה ש[יבוא] [.....] בעניין נקבו, נמקו (8) [.....] אסור לו ל[בוא] [.....] בשלוש קהילות, ולא (9) צוינו [הסימנים המאפיינים] [.....] קהל גרים, כלומר, ק[הל] [.....] ומה שאמרו "פצוע דכא (10) וכרות שפכה" [.....] אין איסורם אלא מלבוא (11) בקהל, ככתוב: "לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה": [.....] (12) [.....] השער ה[שני] בביאור משמעויות פצוע ודכא ושפכה [.....] (13) [.....] אלה הם פעלים החלים באיברים מוגדרים, [.....] (14) כי היה ברור לחכמים זכרם לברכה, כי הביאה המוזכרת כאן היא (15) כינוי לבעילה, כמו הידיעה, אשר שתייהן הן כינוי לבעילה. ודנו בעניין 'פצוע' (16) ו'דכא' ו'שפכה' ואמרו, שהם פעלים הנמנים רק באיברים מסויימים, ויבוא [בהמשך] ההסבר (17) לכך. ופירוש 'פצוע' - שבור, רצוצ, קרוע, ומקור הביטוי הוא ב"פצע תחת (18) פצע"; ויש מפרשים - מחוץ, כמו - "הכה ופצע", והמשמעות ידועה, גם אם הביטוי איננו אחיד. (19) ו'דכא' הוא שחוק, [כמו] "ודכו במדכה" [.....], והוא רמז [.....] (20) הביצים וחולשתן, כמו - "ואת דכאי רוח יושיע". וכרות הוא קטוע האיבר, (21) כמו - "לכרתי העץ", וכמו - "כי עץ מיער כרתו". ואין 'פצוע' נסמכת ל'דכא', (22) ולא 'דכא' סומך שלה, אלא כל אחת מהן היא תיאור ולא סמיכות, כמו כרות ה[שפכה] ? (23) הוא תיאור הגיד, כלומר איבר הזכרות. וכן, "פצוע" ו"דכא" ו"שפכה" כל אחד מהם הוא תיאור (24) [המתייחס] לשלושה איברים וכל אחד מן השלושה [.....] וערך (25) הדיבור את הופעת השמות הנזכרים לא יבוא פצוע [בחוטי ביצים ולא פצוע] (26) בגידי ביצים ולא פצוע בגיד איבר; ולא יבוא דך [בביצים ולא דך באיבר ולא דך] (27) בגיד; ודומה להם - כרות בביצים, כרות בגידי ביצים, כ[רות באיבר]. (28) התברר אפוא, שהם תשעה סימנים, ובמשמעות זו תהיה ואו החיבור [.....]

בירורים:

עמוד א

שורה 2

"אדם שת אנוש" - דברי הימים א, א. א. כוונת רירה"ס בדוגמה זו להראות, כי בלשון המקרא ניתן מבחינה לשונית לחבר מילים זו לזו גם ללא החיבור. על בסיס הנחה לשונית זו הוא מסביר, כיצד אנו מגיעים בפסוק שבדברים כג ב, לשלושה בעלי מומין.

שורה 2	"לא יבא" - דברים כג ב.
שורה 3	פי אלמשנה=במשנה - יבמות ח ב; בבלי, יבמות ע ע"א. ראו גם: ספרי, דברים [פינקלשטיין], סי' רמז, עמ' 276; רמב"ם, אסורי ביאה, פרק טז, הל' ד.
שורה 6	מותרין בגיורת ומשוחררת - משנה, שם; רמב"ם, שם, הל' א.
שורה 7	אלתוספה=תוספתא, יבמות פרק י ג-ה.
שורה 7	זיאדה ביאן=ביאור נוסף - תוספתא, שם, י ג - "שנימוקו שניקבו ושחסרו"; שם, י ה - "מן העטרה ולפנים ניקב ונסתם". כל אלה אינם במשנה ולכן כינה אותם "ביאור נוסף".
שורה 10	טבך=תרגמתי 'דלקת' על פי האבא.
שורה 11-12	תנו רבנן - בבלי, יבמות, עה ע"א; תוספתא יבמות י ג.
שורה 15	פי[ב]=ספרי - ראו לעיל בשורה 3.
שורה 21	ההוא גברא דסליק וכ' - בבלי, יבמות עה סע"א-רע"ב.
שורה 22-24	תפסירה=פירושו - פירוש הסיפור שבבבלי, שם.
שורה 25	צא וחזור וכ' - בבלי, שם, רע"ב.
שורה 28	ואסתכבר ען אלאולאד=וחקר על הילדים - בבלי, שם.

עמוד ב

שורה 1	"לא יבא ממזר" - דברים כג ג.
שורה 1	"עמוני ומואבי" - שם, פסוק ד.
שורה 1	"אדומי ומצרי" - שם, פסוק ח.
שורה 1-2	"דור שלישי" - שם, פסוק ט.
שורה 2-3	"בא נא אל שפחתי" - בראשית טז ב.
שורה 3	"ויבא אליה יעקב" - בראשית ל ד.
שורה 5	קהל כהנים קהל לויים קהל ישראלים - בבלי, קידושין, עב סע"ב-עג רע"א.
שורה 6	אלאמור אלמדכורה=העניינים הנזכרים - נראה לי, שכוונתו לשלושת הקהלים, וכי להם גם התכוון בתחילת השורה בדבריו - 'מביע בביטוי ישראל'.
שורה 8-9	ולם יתסם=ולא צוינו המאפיינים - 'קהל גרים לא איקרי קהל' - בבלי, יבמות עט ע"ב.
שורה 10-11	אין אסורים אלא מלבוא בקהל - משנה, יבמות ח ב; בבלי, יבמות עו ע"א.
שורה 12	אלבאב אלב'=השער השני - נראה, שכתב יד זה הוא חלק מחיבור מקיף.
שורה 12-13	תבין מעני... אפעאל וכ'=הסבר משמעות... פעלים - רירה"ס שוב

- פונה לגישה פרשנית החביבה עליו - עיון בבעיות לשוניות. וראו לעיל [מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות].
- שורה 17-18 "פצע תחת פצע" - שמות כא כ"ה.
- שורה 17-18 "הכה ופצע" - מלכים א, כ לז.
- שורה 19 "או דכו במדכה" - במדבר יא ח.
- שורה 20 "ואת דכאי רוח יושיע" - תהלים לד יט.
- שורה 21 "לכורתי העץ" - כוונתו לפסוק בדברי הימים ב, ב ט; בספרים שלנו הנוסח הוא "לכרתי העצים".
- שורה 21 ליס פצוע מחמול עלי דכא=אין 'פצוע' נסמכת ל'דכא' - לא לפי כללי הדקדוק המקראי.
- שורה 28 ט' צפאת-תשעה תיאורים - בבלי, יבמות עה ע"ב, דברי רבא: "פצוע בכולן, דך בכולן, כרות בכולן וכ".

30. יבמות פה ע"א. כ"י TS NS 329.823 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים בגודל בינוני. העמודים פגומים במידה לא קטנה; שוליהם קרועים וחסרים, יש בהם כתמים שחורים, בעיקר בעמוד ב, וכן להיות לא מעטות. בחלקים שאינם פגומים הכתב מסודר וקריא, אך ריבוי הפגמים מקשה על פיענוח רציף ושיטתי של כתב היד. מן החלקים שניתן לקרוא נראה, שכתב היד דן בזכויות הממוניות של נשים שנישואיהן הם איסור לאו, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, וכן ביחסי אישות בזמנים אסורים. הדיון מבוסס בעיקר על הסוגיה בבבלי, יבמות פה ע"א, במחצית השנייה של העמוד.

רירה"ס פותח בהקדמה קצרה, ואחריה, לאורך של קצת יותר מחצי עמוד א, הוא מעתיק את קטע הסוגיה הרלבנטי ואחר דן בסוגיה עצמה. השיטה - סיכום מגוון המצבים ההלכתיים והשלכותיהם על חיי האישות של בני הזוג ועל היחסים הממוניים.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

31. כתובות יז ע"א. כ"י TS NS 329.219 עמוד ב. אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים [שני צדדים של אותו דף], דהויים מאוד עד כדי חוסר אפשרות לזיהוי סביר של הנושא. הקטע הנדון כאן כתוב ברבעו התחתון של עמוד

ב, שורות 24-33. קטע זה כתוב בצורה ברורה ונוחה לקריאה. בראשו, בשורה 24, הכותרת: 'הדא' [=זה] פירושו. משמעותה כאן היא כנראה תשובה לשאלה. בשורה 26 נכתב: "נשאל רבינו שמואל בן [עלי ?] ז"ל". שם האב כתוב בצורה קצת משובשת וזיהוי אינו ודאי. אולם, אם קריאתנו נכונה, הרי המשיב הוא רבו המובהק של רירה"ס. התשובה מתייחסת למנהגיהם של חכמים לרקוד לפני הכלה - בבלי, כתובות יז ע"א. הלשון - עברית.

הזיהוי - עצמי.

32. כתובות לט. כ"י ENA 1267 אקסט.

מבוא

העמוד הנדון כאן הוא פרגמנט קטן, קרוע ורובו חסר, ואינו ניתן לקריאה רציפה ולזיהוי ודאי. ניתנות לזיהוי מספר מילות מפתח, כגון: 'אלכתובה' - שורות 2, 4; 'ליס להא עליה קמאש' = אין לה עליו בגדים; 'ואנמא להא עליה דהב' = אבל יש לה עליו זהב - שורות 5, 6.

על סמך מילים אלה נראה לי לשער, שהמדובר הוא בזכויות ממוניות של גרושה, או אולי של אלמנה, על בעלה, אך הנחה זו איננה יוצאת מגדר השערה, כי בגלל מקוטעותו של הכתוב לא ניתן לעמוד בוודאות על תוכנו.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

33. כתובות סב ע"ב. כ"י TS Ar. 18(1).162 אינט.

מבוא

כתב היד הנדון כאן הוא העמוד התשיעי מפריט קטלוגי רב-עמודים, אשר כל אחד מהם דן בנושא עצמאי ונדון במקומו. את העמוד שלפנינו חילקנו לארבעה קטעי משנה והם סומנו בספרות רומיות. שני הסעיפים הראשונים כתובים בחלקו העליון של העמוד בצורה מרושלת ופגומה והם רישומים קצרצרים, מחוקים בחלקם, ולכן לא טופלו. הקטע הנדון כאן תופש את מרביתו של העמוד. הוא בן שמונה שורות, כתוב בכתב מרובע, קריא למדי, אך יש בו גם אי-אילו פגמויות ודהיות. נושאו - פירוש לסיפור קצר מבבלי, כתובות סב ע"ב, סיפור מותה של אשת ר' חנניה בן חכנאי. בתחתית העמוד - קטע הלכתי קצר והוא נדון להלן, הלכה 17.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

- 1 כתובות ערך דליא עינה חזיתיה פרחא רוחה ומיתה.
- 2 מן פרחא מאתת פג'אה <וּדלך> <כמא בלגנא ען אקואם אנהם פרחאן> פרחא עדידא פמאתו <פג'אה>
- 3 ודלך אן סבה אלמות' הו פסאד אענדאל אלחרארה אלגריזיה ומן
- 4 ג'מלה אסבאה פסאדהא אסתפראגהא מן קבל סרור עדיד יערץ'
- 5 אלאנסאן גגתה פתכרג' אלחרארה אלגריזיה אלי כ'ארגי⁹² אלבדן פתנפס
- 6 פתתחלל פיברד ט'אהר אלבדן ובאטנה ויכון ענד ד'לך אלמות פי ערץ'
- 7 ללחרארה אלגריזיה פי הד'ה אלחאל מא יערץ' לנאר אלסראג' אד'א
- 8 ה[ת]ע[ת] ליה ריחקויה פתחללהא.

תרגום:

(1) [כמו במקור] (2) מעוצמת שמחתה מתה פתאום, כמו שידוע לנו על אנשים, אשר שמחו שמחה גדולה ומתו פתאום. (3) וזאת, כי סיבת המוות היא, שיבוש באיזון החום הטבעי. ומן (4) כלל הסיבות לשיבושו התנדפותו בעקבות שמחה גדולה שבאה על (5) האדם במפתיע, ו[כתוצאה מכך] יוצא החום הטבעי אל מחוץ לגוף, והוא פג (6) ומתפרק, ו[אז] מתקררים החלק החיצוני והפנימי שבגוף, ובא המוות. ומה שקורה (7) במצב הזה לחום הטבעי - דומה למה שקורה לשלהבת הנר, כאשר (8) נושבת עליו רוח חזקה ומכבה אותו.

בירורים:

מעניין במיוחד ההסבר הרפואי שמביא רירה"ס למותה הפתאומי של אשת ר' חנניה בן חכנאי; לא מצאתי הסבר דומה בפירושי הראשונים שקדמו לו. על החשיבות הרבה שייחס רירה"ס לידע ברפואה, ועל הכרתו את חכמת הרפואה ואת הספרות המדעית במדע זה, אנו קוראים בהקדמתו לפירוש הסידור, אסף, פירוש לסידור, עמ' 61, ושם בהמשך גם בעמודים 64 ו-66; וראו גם: גינת, רירה"ס, עמ' 48-49, ולעיל [הביוגרפיה, השכלתו]. בהקדמה זו מונה רירה"ס שני חיבורים מרכזיים בחכמת הרפואה, שידיעתם הכרחית למשכיל היהודי, והם: האחד - 'אלתדכרה' מאת עיסי, והשני - 'אלמנצורי' מאת אלרזי. במקום אחר, בכתב יד TS Misc.26.16, הוא מציין בשמותם את חשובי הרופאים, והם בקראט [=היפוקרטס], גלאלינוס [=גלינוס], וחנן בן יצחק [=שהוא עברות שמו של חנן אבן אסחאק, מחשובי המתרגמים של הספרות המדעית מיוונית לערבית במחצית השנייה של המאה התשיעית, מת בשנת 873 לספירה]. על סיפור זה ראו

גם: בויארין דניאל, הבשר שברוח, עמ' 160-161; שולמית ולר, אוסף הסיפורים במסכת כתובות, טורא, עמ' 95-103.

שורה 2 מן שדה פרחא=מעוצמת שמחתה - ייתכן שרירה"ס השתמש כאן במילה 'פרחא', ולא ב'סרוהא', כמו להלן בשורה 4, בגלל הדמיון לצליל המילים 'פרחא' [רוחה'] [לתוכן הפירוש ראו גם: רמב"ן לבראשית מה כו, "ויפג לבו"; דבריו הם כאילו הרחבה של פירוש רירה"ס].

34. כתובות עז ע"ב. כ"י TS NS 329.219 עמוד א. אקסט.

מבוא

עמוד זה הוא העמוד הראשון מפריט קטלוגי בן שני עמודים. עמוד ב של כתב יד זה טופל לעיל, גמרא 31. העמוד הוא פגום, חלקים גדולים ממנו דהויים והוא לא ניתן לפיענוח סביר. מן המעט המזוהה עולה, שתוכנו הוא סיכום הסיפור מבבלי, כתובות עז ע"ב, על רבי יהושע בן לוי ומידת צדיקותו - כי בימיו לא נראתה הקשת בענן.

הלשון - עברית.

הזיהוי - עצמי.

35. נדרים י סע"א-יא ע"ב. כ"י TS F1(2).46 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים שלמים [ביפוליו כתוב משני צידיו]. העימוד מסודר, הכתב מרובע, יפה וקריא, אלא שיש בו הרבה כתמים שחורים, בעיקר בשורות הראשונות. החלקים המושחרים - ברובם המכריע - אינם ניתנים לפיענוח סביר, גם לא בהגדלה, והם סומנו בסוגריים. עובדה זו קוטעת את רצף הקריאה ומקשה על הבנה מלאה את דברי רירה"ס. גם ראשיתם והמשכם של הדברים חסרים, אולם, מכיוון שרוב גדול של הכתוב ניתן לפיענוח מדויק, אפשר לעמוד על עיקר תוכנו של כתב היד.

לפנינו סיכום סוגיה ארוכה בבבלי, נדרים, פרק א, מהמשנה שבדף י סע"א, עד יא ע"ב באמצע. הפרק הראשון, 'כל כינויי', עוסק בניסוחים שונים, לפעמים מוזרים, שמוציא האדם מפיו כביטויים של נדרים, ודן בתקפותם ההלכתית, אלו מהם מחייבים את המוציאם מפיו כאילו היו נדר מעולה, ואלו מהם הם בבחינת "לא אמר כלום". כתב היד שלפנינו מבוסס על המשניות השנייה והשלישית שבפרקנו ומסכם באריכות את המשא והמתן התלמודי. הוא פותח במחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש - י סע"א, אחרי המשנה השנייה - על מהותם של כינויים, האם לשון גויים הם, או

לשון שבדו להם חכמים, ועובר למחלוקת בית שמאי ובית הלל בעניין כינויי כינויים, שם, רע"ב. בהמשך מסכם רירה"ס כמה עניינים קצרים שבהמשך העמוד בגמרא, עד למשנה השלישית, מפרש בקצרה עניינים אחדים במשנה, ואחר עובר לפרש את סוגיית הגמרא בדף יא, הדנה בשאלת 'מני מתניתין', האם כר' מאיר או כר' יהודה. רירה"ס מפרש בהרחבה את השקלא וטריא שבגמרא בניתוח האפשרויות השונות, לפי שיטתו של מי יש להעמיד את המשנה. סוף הדיון חסר בכתב היד שלפנינו.

הלשון - עברית.

הזיהוי - עצמי.

עמוד א

- 1 לי. והדר מימליך ולא אמ' קרבן דלא מצי למימר אנפשיה [ונמצא] מפיק שם
- 2 לבטלה תל' לומ' קרבן ליי [וקל וחומר ומה.....] זה שהקדים שם [.....] אע"פ
- 3 שאם התכוין להזכירו אלא לצורך קרבן אמרה תורה יקריב קרבן ליי
- 4 המזכיר שם לבטלה [על אחת] כמה וכמה שעונשו גדול. לימא כתנאי
- 5 פלוגתא דר' יוחנן ור' שמ' בן לקיש כנויין כד[מפרש לקרבן] [א]סורין
- 6 הנודר בהם קסבר כנויין לשון גויים הם והוא הדין וכנויין כנויין דהכי
- 7 משמע [.....] לשון כנויין כנויין דאסורין [.....] דכו' עלמ'
- 8 דעלמ' בלבד [לשון גויים ה]ם ובית שמ' סברי גזרין כנויין כנויין דאסורי
- 9 משום כנויין עצמן. תני מפשא שם חרמ[ים] א[י]בעי"א להו מיפחזנא
- 10 מיהו לשון כנויין כנויין אי לא דילמ' קנמון בשם קא מקדש או קינה
- 11 עלתרנגולין קא מקדש. שבואל בן גרשום קאמ' ולא כלום כנוי משמע
- 12 ההוא קשיא לר' היאך אתי ולא פירשו. תניא רשב"ג פליג אמתנית' דקאמ'
- 13 במואי לא אמ' ולא כלום אבל המומתא הוי כנוי לשבועות דמשמע
- 14 מומו. לא חולין שאוכל לך לא [כשר ולא] דכי טהור משמע לא חולין יהא
- 15 מאכלך עלי כקרבן ואסור [ולא] יהא כשר עלי אלא כדבר האסור.
- 16 ולא דכי ולא טהור יהא עלי אלא כבשר קודש שניטמא וכטמא או כפיגול
- 17 או כנתר אסור עליו. ואי דאמר הכי לחולין לא אוכל לך כלומ' לחולין ליהוי
- 18 אם לא אוכל לך אבל באכילה יהא אסור עלי כקרבן ובלא כשר ובלא דכי ובלא

- 19 טהור סברוה כולי היינו מכלל לאו אתה שומע הין כלומ' לא חולין יהא
20 אלא קרבן ור' מאיר לית ליה הין דקאמ' כל תנאי דליתיה כתנאי בני גד
ובני
21 ראובן בפירוש הין ולא כדכתי' אם יעברו ואם לא יעברו אינו תנאי
אלא

עמוד ב

- 1 ר' יהודה היא [.....] פלוגתא דר' מאיר דאית ליה מכלל לאו אתה שומע
2 הין והכי קתני כולה מתני' ר' יהודה כירושלם כהיכל הווי נדר אהל
3 אמ' לירושלם לא אמר כלום. וליטעמך דמוקמת לה מתני' ר' יהודה
והתניא
4 ר' יהודה אומר האומר כירושלם עד עידור בדבר הקרה לירושלם⁹³
[אליבא דר' יהודה]
5 דאין [.....] מכלל דר' יהודה [.....] לעולם
6 קסבר ר' יהודה אית ליה מכלל לאו אתה שומע הין [.....] תניין
7 בין אמ' חולין [בין אמר..] הקדש
8 חולין שלא אוכל ל[ך ואמר] חולין שאוכל לך לא [.....]
9 שלא אוכל לך דמשמע אם לא אוכל לך יהא חולין אם אוכל [.....]
10 אפילו הכי מותר לר' מאיר ד[לית ליה מ]כלל לאו אתה שומע הין וכן
נמי
11 החולין בחולין מותר בין שאוכל בין שלא אוכל. כי האי גוונא לא חולין
12 שאוכל לך אסור אפילו [לר' מאיר א] ע"ג דהכא נמי איכא מכלל לאו
13 אתה שומע הין אפילו הכי לא דמי דהתם בחולין שלא אוכל לך כי
אמר'
14 הא אם אוכל לך משני עיקר נדריה דאמ' שלא אוכל לך הילכך לית ליה
מכלל
15 לאו אהל הכא לא משני עיקר נדריה דדיבוריה בדקאי קאי. והכי
16 משמע לא חולין שלא אוכל לך אלא קרבן אסור לחולין לא אוכל לך
מותר
17 דהא לא אמ' כלום דמאי קאמ' השביל שהוא חולין לא אוכל אדרבא
18 מותר לאכול ואם תמצ' לומ' הכי קאמר לחולין יהא בשלא אוכל הא אם
19 אוכל יהא קרבן היינו מכלל לאו אתה שומע הין ולר' מאיר מותר רישא

93 ההשלמה שבסוגריים על פי דברי ר' יהודה, יא סע"א.

20 מכחולין החולין מותר והא תנן לקרבן לא אוכל לך ר' מאיר אוסר

21 דמשמע משום קרבן איני אוכל לך שאם אוכל יהא עליו אסור

בירורים:

עמוד א

- שורה 1-2 מפיק שם לבטלה - בבלי, נדרים י סע"א, אחרי המשנה.
שורה 5 פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש - שם.
שורה 6 כנויי כנויין - שם, רע"ב, מחלוקת בית שמאי ובית הלל. ראו גם: תוספתא, נזיר א א; ב א.
שורה 9 תני מפשא - שם, עמ' ב באמצע.
שורה 10 "קנמון בושם" - שמות ל כג [בספרים שלנו המילה "בושם" מנוקדת בשני סגולים].
שורה 12 קשיא לר' - לא ברור לי למי כוונתו, שהרי בהמשך מביאה הגמרא את דברי רשב"ג בתוספתא, והוא חולק על המשנה, אולם המשנה היא 'סתם'. ואולי בטעות נשמט כאן שם התנא.
שורה 12 רשב"ג - שם, י ע"ב, לפני המשנה. ראו גם: תוספתא, נדרים א ב.
שורה 14 לא חולין שאוכל לך - משנה ג, י סע"ב.
שורה 17 לחולין לא - יא רע"א.
שורה 19 מכלל לאו אתה שומע הין - שם, שם.
שורה 20 כל תנאי וכ' - משנה קידושין ג ד.
שורה 21 אם יעברו ואם לא יעברו - במדבר לב כט-ל.

עמוד ב

- שורה 1 פלוגתא דר' מאיר וכ' - ראו גם: בבלי, נדרים יג רע"ב. ראו גם להלן בשורות 10, 19.
שורה 2 כירושלים כהיכל - שם, י סע"ב, במשנה.
שורה 4 והתניא ר' יהודה אומ' וכ' - שם, יא סע"א.
שורה 11 החולין בחולין - שם, יא רע"ב.
שורה 14 משני עיקר נדריה - נראה לי, שזה ניסוח מקורי של רירה"ס, ולפנינו אפוא פירוש מקורי של רירה"ס לסוגייתנו.
שורה 16 אלא קרבן - שם, יא רע"ב.
שורה 20 החולין כחולין - שם.
שורה 21 והא תנן לקרבן וכ' - שם.

36. נזיר ז ע"א. כ"י TS F5.59 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים [ביפוליו], שהם למעשה שני קרעים בני עשר שורות כל אחד. בהשוואה לגודל עמודים רגיל בכתבי יורה"ס נראה לי, שלפנינו רק כמחצית מהגודל המקורי שלהם. חלקם העליון של העמודים קרוע, כך שחסרה ההתחלה של כתב היד, וכן חסר הרצף בין שני העמודים. גם חלקם התחתון של העמודים חסר, ולכן הסיכום המתקבל מהפירוש הוא חלקי. נוסף לכך, פה ושם יש גם פגמים קלים בחלק הכתוב. לעומת כל אלה, הכתב הוא ברור וקריא.

הנושא הוא סיכום סוגיה בבבלי, נזיר ז ע"א.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

עמוד א

- 1 [.....אמאי והא קאמר מיכאן ועד סוף ה[עולם] [נ]פרקין]
- 2 הכי קאמר [אריכא לי הדא מילתא] כמיכאן ועד סוף העולם אקשינן
- 3 אהא תירוצא מדתנן בפירקין הריני נזיר מיכאן ועד מקום פלוני אומדין
- 4 כמה מיכאן ועד מקום פלוני פחות מל' נזיר ל' יום. פי' דאין נזירות
- 5 פחות מל' יום משם ועד אותו מקום יותר מל' יזיר ימים כמניין.
- 6 אם יש ביניהן מ' יזיר ארבעים יום הין חסר הין יתיר. אמאי יזיר
- 7 מניין הימים נימ' הכי קאמ' אריכא לי הא מילתא כמיכאן עד מקום
- 8 פלוני. ופריק רבא דמתניתין דתנן הריני נזיר מיכאן עד מקום
- 9 פלוני בשהחזיק בדרך פי' ללכת לאותו מקום פלוני דמוכחא מילתא
- 10 דלמניין ימים איכוין והכי קאמ' הריני נזיר כמניין הימים שאלך בדרך

עמוד ב

- 1 לאו למימרא [.....]
- 2 כלל הני מילי אי בעי שלא יהא פחות [.....]
- 3 שלא יגלח כל ימיו הרשות בידו מיהו תרתי אית בהאי חדא דנז[יר]
- 4 כל ימיו ואידך דמגלח אחת לל' דנזירות⁹⁴ [חבול שערז פי' כש.....ור]
- 5 לכל שערזה נזירות יזיר התם לכל יום נזירות ופרקין⁹⁴ [כל נזירות]
- 6 דאית ליה קיצותא לא הוי נזיר עולם פי' וכיון [דמיכאן ועד מ]קום פלוני

- 7 דבר קצוב הוא יזור מניין ימיו. והא תניא סיוע הריני נזיר כל ימי הריני נזיר
- 8 עולם הרי זה נזיר עולם אבל אם אמ' הריני נזיר אפילו מאה שנה אפילו
- 9 [אלף] שנה אין זה נזיר עולם אלא נזיר אח[ת] אחר אחת⁹⁵]
- 10 נ[זירות] אחת היא ואינו מגלח לל' יום [.....] אחרינא

בירורים:

עמוד א

- שורה 1-2 בבלי, נזיר ז ע"א.
- שורה 3 מדתנן - משנה, נזיר א ו; בבלי, נזיר ח ע"א.
- שורה 4-5 דאין נזירות פחות מל' יום - משנה נזיר א ג; רמב"ם, נזירות, פרק ג, הל' א.
- שורה 8 ופריק רבא - שם, ז ע"א.

עמוד ב

- שורה 3 שם, בהמשך הסוגיה.
- שורה 5 לכל שערה - דברי רבה, שם: "שאני שערות דמובדלות זו מזו".
- שורה 7 והא תניא - תוספתא, נזירות א ד, ליברמן עמ' 125.
- שורה 9 אין זה נזיר עולם - תוספתא, שם.

37. קידושין לט. כ"י TS Ar.47.74 אינט.

מבוא

כתב היד גדול יחסית לכתבי היד המצויים בידינו, הוא בן ארבעה עמודים בגודל השכיח, 23 שורות. העימוד מסודר, הכתב ברור וקריא, אבל יש בו הרבה מחיקות והוספות בין השורות, הן מעליהן והן מתחתן, וכן השלמות בשוליים.

תוכנו - פירוש וסיכום של סוגיה בבבלי, קידושין לט אמצע ע"א-רע"ב, שעניינה חלות איסורי ערלה וכלאים, במיוחד כלאים, בחוץ לארץ. לפירוש הסוגיה הקדים רירה"ס מבוא, עמוד א, ובו הגדרות למושגים 'חדש', 'ערלה', ו'כלאים'. בדבריו ניכרות השפעות הרי"ף והרמב"ם, והן צוינו במקומותיהן ב'בירורים'.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

עמוד א

- 1 <<אמ' ר' אסי אמ' ר' יוחנן ערלה בחוץ לארץ יעני חרמאן כל אלערלה>>
- 2 תנן התם החדש והו' אלגלה אלג'דידה אלדי נהינא ען אכלהא
- 3 קודם <<הקרבת>> <שיקרה> העומר בשעה עשר הניסן והזמן הזה
- 4 המקומות שעושין שני ימים <<החדש אסור>> כל יום שבעה
- 5 עשר הניסן עד לערב << 96 >> << פי קולה ולחם וקלי וכרמל וג'> אסור מן התורה
- 6 הכל מקום בין הארץ בין החוצה [לה ?] <כלומ' איסורו נוהג בכל מקום>⁹⁷ <וכדלך בין הפני הבית >בין {שלא בפניו}>⁹⁸
- 7 והערלה הלכה יעני חרמאן אכלהא החוצה לארץ נקל ואלערלה
- 8 הי אלנהי אלדי נהינא אדא גרסנא אן נאכל מא יתמרה
- 9 פי אלג'סנין אלאואיל או ננתפע בה והו' קולה כי תבאו אל הארץ
- 10 ונטעתם וגו' שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל
- 11 והכלאיים יעני חרמאן אלכלאים החוצה לארץ <מדברי סופרים ואעלם אן אלכלאים ><קסמין אלקסם>
- 12 סת פראיץ' והי כלהא נואהי <<א' כלאי⁹⁹ והי קסמין אלקסם אלואול>
- 13 א' כלאי >>גדיים>זרעים ואילנות ה' כלאי הכרם.¹⁰⁰ ג' כלאי אכילה
- 14 ד' כלאי בהמה ה' כלאי מלאכה ו' כלאי בגדים.
- 15 קא זרע חטין ושערי יעני כלאי זרעים. לא חוראתו
- 16 כלומ' לא <<נתברר>> <נתחוויר> לכם עדבר זה מותר. קא זרע חיטי ושערי >>גופני פ' כלאי הכרם>
- 17 לכן איש מעני קאל ניתני מר נישמתייה
- 18 כאן לה אן יקול ניתני מר נילקייה <<לאנה>> וסליק דלך

עמוד ב

- 1 קאל ר' אסי ען ר' יוחנן אנה קאל אן חרמאן אלערלה

96 מחיקה בהשחרה, ולא מעטות כאלה בכתב יד זה.

97 נראה שהתחיל לכתוב את האות ל ואחריה את האות א, מתוך כוונה לכתוב את המילה 'לארץ', כפי מנהגו בכתב יד זה לכתוב 'חוצה לארץ', ולא 'חוצה' בלבד. כנראה שבהמשך טעה וכתב 'דלך', ואז חזר ותיקן את האותיות ל ו-א, לאותיות ל ו-כ. לא ברור לי, למה לא מחק את הטעות וכתב במקומה את הנוסח המתוקן כמנהגו בהמשך כתב יד זה.

98 שחזור משוער על פי ההמשך.

99 שכח לכתוב את הגדרת סוג הכלאיים.

100 הנקודה במקור [בעצם היא מיותרת, כי אין כאן סיום קטע].

- 2 פי אלאכל ולאנתפאע בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני
- 3 אעתרצ'ה ר' זירא לר' אסי בקול אלמשנה ספק ערלה
- 4 בארץ יע' אסור בסוריא מותר אלדי ידל אן אלערלה
- 5 בחוצה לארץ מותרת לאנה אדא כאן <פי> סוריא והיא
- 6 הארצות עקיבש דוד מותרת כל שכן שאר ארצות
- 7 אן תכון אלערלה פיהא מותרת ומעני ספק ערלה הו
- 8 מתל אן יכון כרם ערלה וענבים נמכרות חוצה לו
- 9 אלדי אלאמר פי תלך אלענבים <<משכוך>> אלמביעה כארג'
- 10 ענה משכוך הל הי מנה או מן גירה ד"א ספק ערלה
- 11 כגון כרם <<שהוא ספק>> <שניסתפק לנו> אם ערלה הוא אם אינו ערלה.
- 12 פלמא <<אעתרצ'ה ר' זירא >> <סמע ר'101> אסי' הדא אלערתאץ' תוקף <<ר' זירא>>
- 13 קלילא <<עלי ג'הה מפכרא>> <עלי ג'הה אלתפכר> פי וג'ה אלנפצאל מנה תם קאל
- 14 לה <<אן>> <הדה> אלמשנה מא <<96>> אבאחת בחוצה לארץ אלא ספק ערלה]
- 15 אמא אלערלה <<96>> אלוֹדֵאית פלם תצרח באבאחתהא
- 16 לאנהא אתקל חרמאן מן אלספק ואדא כאן אלאמר עלי דלך
- 17 פיכון קול ר' יוחנן ערלה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני
- 18 ען ערלה ודאית פקט ויכון קול אלמשנה אלדי עארצ'תני ההא
- 19 ען ערלה ספק כמה נצת ספק ערלה בארץ יע' וגו' פתכלץ מן דלך
- 20 אן חרמאן אלערלה בארץ יע' הו102 פי אלכל פי אלספק ואלודאי ובסוריא
- 21 וחוצה לארץ ספיקה מותר וְדָאָה אסור וקו' אמור כך נאמרה
- 22 יעני אלמשנה אלדי עארצ'תני ההא

עמוד ג

- 1 תם רוי ר' אסי ען ר' יוחנן רואיה אכרי והי לוקין על
- 2 הכלאים <בחוצה לארץ> דבר תורה ומענאהא אן מן תעדי זרע
- 3 כלאים ילזמה מלקות לאנה קד תעדיעלי לאו ולזום הדא
- 4 אלמלקות לה מן התורה <<אעתרצ'ה ר' >> פלמא סמע דלך מנה
- 5 ר' אלעזר אעתרצ'ה בקול אלמשנה והכלאים מדברי סופרים

101 האות ר ארוכה בהרבה מהרגיל.

102 נראה כמו כתיבה על כתיבה.

- 6 אלדי ידל עלי אן חרמאן אלכלאים בחוצה לארץ מדרבנן ואדא
- 7 כאן דלך כדלך פמא ילזמה אכתר מן מכת מרדות מדרבנן
- 8 פכיף <<תנוג'ה עליה>> תעאקבה מלקות דאוריתא <<פפרק לאן שׁי>>
- 9 פאנפצל באן קול ר' יוחנן לוקין על הכלאים <<בחוצה לארץ>> דבר תורה
- 10 אנמא הוּ מכצוץ <<הכלאי הכרם>> המן תעדי וזרע כלאי
- 11 הכרם וקול אלמשנה והכלאים מדברי סופרים מכצוץ
- 12 בהרכבת אילן ועלי מא ערש שמואל פי אַקראן¹⁰³ אלכתאב
- 13 אלנהי ען <<אלנהי ען>> כלאי זרעים אלדי הרכבת אילן דאכלה פי ט״ה
- 14 בהרבעת בהמה אד יקול בהמתך לא תרביע כלאים עדך לא
- 15 תזרע כלאים פקאל <<אלל>> פאידיה <<פי>> דלך תעריפנא מענ[א] יין {פי
עדך לא תזרע כלאים}¹⁰⁴
- 16 אלאול <<96>> <<אנה>> כמא אן כלאי בהמה בהרבעה אלדי הוּ הרכבת
- 17 זכר על נקיבה שאינה מינו כדלך אלנהי ען כלאי זרעים
- 18 אלדי הוּ קרינה ידכל תחתה חרמאן הרכבת אילן אלדי
- 19 הוּ הרכבת אילן על שאינו מינו מתל כלאי בהמה הדא
- 20 הרכבה והדא הרכבה לאן כלאי זרעים לויס פיהא הרכבה אנמא
- 21 הי זראעה <<וכלאי>> ואלמעני אלתאני אן כמא אן אלנהי ען
- 22 הרבעת בהמה לאזם פי כל מכאן כדלך קולה <<עקיבה>> עדך לא תזרע
- 23 כלאים לאזם פי כל מכאן אעתרצ'ה בקול אלכת' ¹⁰⁵עדך אלדי הדה
אללפט'ה
- 24 מא תקע <<תדל>>אלא עלי ארץ' <<אם כן לא עלי אלאשג'אר>> הי <<פי
ארץ ישראל>> אג'אבה באן אלכתאב
- 25 [אנמא] נהי ען דלך הלפט' עדך ליכרג' זרעים אנהא בחוצה לארץ
[ג'איזה]¹⁰⁶

עמוד ד

- 1 רב יוסף כאן יכלט פי חוצה לארץ <<חבוב כלאים ויזרעהא אעתרצ'ה
- 2 אב״י בקול אלמשנה והכלאים מדברי סופרים אלדי ידל
- 3 אן מדברי סופרים יחרם זראעה כלאים בחוצה לארץ

103 נראה כאילו כתב תחת האות א את סימן ה'כסרה'.

104 הוספת שוליים זו נראית כתזכורת לעצמו ותו לא.

105 הסימן [<] במקור, כנראה קיצור של המילה 'אלכתאב'.

106 ההשלמה על פי הרי"ף, ראו גם בעמוד ד שורה 6.

- 4 <<קאל לה>> <אג'אבה> רב יוסף <באן> קול אלמשה מכצוץ הכלאי
הכרם הי'
- 5 אלתי תחרם בחוצה לארץ מדברי סופרים אמא כלאי זרעין
- 6 פג'איזה בחוצה לארץ¹⁰⁷ <ואלעלה פי דלך> <ולמה אסרו לזרוע כלאי
הכרם בחוצה לארץ ולא אסרו כלאי זרעים <מפני> <מפני>¹⁰⁸ שכלאי
הכרם
- 7 חמורים הם שאם נזרעו בארץ יע' הרי הן אסורין בהנאה
- 8 וכיון שהן אסורין בהנאה בארץ אסרו לזרען בחוצה לארץ
- 9 עאד קאל רב יוסף הדא אלאנפצאל אלדי קד אנפצלת/
- 10 בה גיר צחיח לאן קד וג'דנא רב כאן <אדא זרע חבוב פי חוצה לארץ>
יזרע>הא< משאיר
- 11 משאיר כל <נוע פי> משארה וחדה <א פי כל משארה נוע>
- 12 והלא עך מא כאן יעמל כדלך אלא כי לא תכתלט
- 13 פתציר כלאים ודל דלך עלי אן חתי כלאי זרעים אסורה
- 14 בחוצה לארץ קאל לה אביי אלאנפצאל אלתי אנפצלת בה
- 15 ג'יד ואן כאן מן מעשה דרע תריד תדפעה פמא יצרפה
- 16 לאן קד יכון כאן קצד רב פי אפצאלה <זראעה> אלחבוב ען העצהא
- 17 בעץ' אלתיחסין או חתי יכון אדא אראד אנסאן יאכד
- 18 נוע מן אלכ'צרה לא יחתאג' אלכלפה פי אלתיקאטה מן
- 19 מואצ'ע כתירה הל יאכדה מן מכאן ואחד אד כל נוע פי
- 20 משארה וחדה פלמא סמע דלך רב יוסף סכת ותבת
- 21 אנפצאלה אן <כלאי זרעים> בחוצה לארץ ג'איזה ואן קול אלמש'
והכלאים
- 22 מדברי סופרים מכצוץ הכלאי הכרם אלדי הי בחוצה לארץ
- 23 אסורה מדרבנן פאעלם.

תרגום:

עמוד א

- (1) [”אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן ערלה בחוצה לארץ; כלומר, איסור (2) אכילת ערלה]
- (3) ”תנן התם החדש”, והוא התבואה החדשה אשר נאסר עלינו לאוכלה (4) לפני
[הקרבת] שיקרב העומר בששה עשר בניסן, ובזמן הזה, (5) במקומות שעושין שני

107 במקור - סימן אליפטי, הפנייה להוספת השוליים שבצד ימין.

108 המילה 'מפני' נכתבה פעמיים, כדי לציין את המקום המדויק בטקסט שבו משתלבת ההוספה.

ימים, [החדש אסור] כל יום שבעה (6) עשר בניסן עד לערב [... ..], כמו שנאמר: "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וגו'", אסור מן התורה (7) בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ, כלומר איסורו נוהג בכל מקום; וכן בין בפני הבית בין שלא בפניו. (8) "הערלה הלכה", כלומר, איסור אכילתה בחוצה לארץ הוא מדברנן [המסורת שבעל פה]. "הערלה", (9) והיא האיסור שנאסר עלינו, בעת שאנחנו נוטעים, לאכול מן הפירות שיבשילו (10) בשלוש השנים הראשונות או ליהנות מהם, כמו שנאמר: "כי תבאו אל הארץ (11) ונטעתם וגו'" שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. (12) "הכלאים", כלומר איסור הכלאים בחוצה לארץ הוא מדברי סופרים. ודע, כי הכלאים [הם שני סוגים; האחד] (13) [יש בהם] שש מצוות, והן כולן [מצוות] לא תעשה: [א] - כלאי ויש בהם שני חלקים, החלק הראשון [14] א' - כלאי [בגדים] זרעים ואילנות; ב' - כלאי הכרם; ג' - כלאי אכילה; (15) ד' - כלאי בהמה; ה' - כלאי מלאכה; ו' - כלאי בגדים. (16) "קא זרע חיטי ושערי", כלומר כלאי זרעים. "לא חוראתו", (17) כלומר לא [נתברר] נתחוויר לכם שדבר זה מותר. "קא זרע חיטי ושערי בגופני", פירושו כלאי הכרם. (18) אבל לא ברור מה שאמר "ניתני מר נישמתיה", (19) [ו]היה עליו לומר 'ניתני מר נילקיה', (20) [כיוון שהוא] וסליק [עניין] זה.

עמוד ב

(1) אמר ר' אסי בשם ר' יוחנן - הוא אמר, שאיסור הערלה (2) באכילה ובהנאה בחוץ לארץ הוא הלכה למשה מסיני. (3) הקשה עליו - ר' זירא על ר' אסי - מדברי המשנה: "ספק ערלה (4) בארץ ישראל אסור בסוריה מותר", מה שמוכיח כי הערלה (5) בחוץ לארץ מותרת. כי, אם בסוריה, שהיא [מן] (6) הארצות שכיבש דוד, [הערלה] מותרת, כל שכן שאר הארצות, (7) תהיה בהן הערלה מותרת. משמעות 'ספק ערלה' היא, (8) כגון כרם ערלה וענבים נמכרים מחוץ לו. (9) והעניין בענבים האלה [הוא מסופק], הנמכרים מחוץ (10) לו, הוא שיש בהם ספק האם הם ממנו או מ[כרם] אחר. 'ספק ערלה' - (11) כגון כרם [שהוא ספק] שיש לנו ספק אם ערלה הוא או איננו ערלה. (12) וכאשר [הקשה עליו ר' זירא ב] שמע ר' אסי את הקושיה הזאת, היסס [ר' זירא] (13) מעט [כשהוא מהרהר] תוך הרהור איך לתרץ אותה. אחר כך אמר (14) לו, [כי] המשנה הזאת לא התירה בחוץ לארץ אלא ספק ערלה. (15) אבל [לגבי] ערלה [.....] ודאית הרי היא לא הבהירה במפורש את היותה מותרת, (16) כיוון שאיסורה חמור יותר מן הספק [=ספק ערלה]. ומכיוון שכך הדבר, (17) הרי שדברי ר' יוחנן "ערלה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני" - (18) [כוונתם] לערלה ודאית בלבד, ודברי המשנה, אשר הקשית עלי מהם, הם (19) על ספק ערלה, כמו שנאמר: "ספק ערלה בארץ ישראל וכו'". ויש להסיק מזה, (20) שאיסור ערלה בארץ ישראל [חל] על הכל, גם בספק וגם בוודאי; אבל בסוריה (21) ובחוץ לארץ, ספקה - מותר, וודאה - אסור. ומה שאמר, "אמור כך נאמרה" - (22) כוונתו המשנה אשר הקשית עלי ממנה.

עמוד ג

(1) אחר כך מסר ר' אסי בשם ר' יוחנן אמירה [=מילולית: מסירה] נוספת, והיא: "לוקין על (2) הכלאים בחוצה לארץ דבר תורה". ופירושה, כי מי שעבר וזרע (3) כלאים

- חייב מלקות, וחייבו (4) במלקות הוא מן התורה. [הקשה עליו ר'] וכאשר שמע את זאת ממנו (5) ר' אלעזר הקשה עליו מדברי המשנה, "והכלאים מדברי סופרים", (6) מה שמוכיח שאיסור כלאיים בחוץ לארץ [הוא] מדרבנן, ואם (7) כך הדבר, אינו חייב יותר ממכת מרדות מדרבנן, (8) ואיך [אתה מחייב אותו] תעניש אותו מלקות דאורייתא, [ותרץ כי דבר] (9) ותרץ, שדברי ר' יוחנן, "לוקין על הכלאים בחוצה לארץ דבר תורה", (10) מתייחסים רק [בכלאי הכרם] למי שעבר וזרע כלאי (11) הכרם, ואילו דברי המשנה "והכלאים מדברי סופרים" מתייחסים רק (12) להרכבת אילן, כפי שפירש שמואל, בהשוותו את הפסוק (13) האוסר על כלאי הכרם ואשר הרכבת אילן כלולה בו, (14) עם הרבעת בהמה, ככתוב: "בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא (15) תזרע כלאים", ואמר, שהמסקנה מכך מלמדת אותנו שני עניינים; (16) הראשון הוא, שכמו שכלאי בהמה בהרכבה, שהיא הרכבת (17) זכר על נקבה שאינה ממין, כך האיסור על כלאי זרעים, (18) המקביל לו, כולל בתוכו איסור הרכבת אילן, אשר (19) הוא הרכבת אילן על שאינו מינו, כמו כלאי בהמה, זה (20) הרכבה וזה הרכבה, מפני שכלאי זרעים אין בהם הרכבה אלא רק (21) זריעה. <וכלאי>> והעניין השני [הוא], שכמו שהאיסור על (22) הרבעת בהמה נוהג בכל מקום, כך הנאמר אחריו, "שדך לא תזרע (23) כלאים", נוהג בכל מקום. והקשה עליו מן הכתוב "שדך", שהביטוי הזה (24) אינו חל <מוכיח> אלא רק על האדמה [ולא על העצים], שהיא בארץ ישראל; והשיב לו, (25) שהפסוק אסר זאת בביטוי 'שדך', כדי למעט זרעים, שבחוץ לארץ הם מותרים.

עמוד ד

(1) רב יוסף היה מערב בחוץ לארץ זרעי כלאיים וזורע אותם [ביחד]. הקשה עליו (2) אביי מדברי המשנה, "והכלאים מדברי סופרים", מה שמוכיח, (3) שמדברי סופרים אסורה זריעת כלאיים בחוץ לארץ. (4) [אמר לו] השיבו רב יוסף, כי דברי המשנה מתייחסים רק לכלאי הכרם, שהם (5) האסורים בחוץ לארץ מדברי סופרים, אבל כלאי זרעים (6) מותרים בחוץ לארץ. [והסיבה לכך] {ולמה אסרו לזרוע כלאי הכרם בחוצה לארץ ולא אסרו כלאי זרעים - [מפני]} מפני שכלאי הכרם (7) חמורים הם, כי אם נזרעו בארץ ישראל הרי הם אסורים בהנאה; (8) ומכיוון שהם אסורים בהנאה בארץ - אסרו לזרעם בחוץ לארץ. (9) חזר רב יוסף ואמר, התיירז הזה אשר תירצתי (10) איננו נכון, כי מצאנו, שרב, כאשר היה זורע זרעים בחוץ לארץ היה זורע [אותם] ערוגות (11) ערוגות, כל מין לעצמו בערוגה [נפרדת] [בכל ערוגה מין (אחד)], (12) ואין ספק, שלא היה עושה כך, אלא כדי שלא יתערבו [זה בזה] (13) ויהיו כלאיים. וזה מוכיח, שגם כלאי זרעים אסורים (14) בחוץ לארץ. אמר לו אביי, התיירז אשר תירצת (15) טוב, אבל אם ממעשהו של רב תרצה לדחותו - אין הוא מסלק אותו, (16) כיוון שיתכן, שמטרתו של רב בהפרידו את זריעת הגרעינים זה (17) מזה [היתה] לנוי; או, כדי שאם ירצה מישהו לקחת (18) מין [כלשהו] מן הירקות, לא יצטרך לטרוח בלקיטתו (19) ממקומות רבים, אלא יוכל לקחתו ממקום אחד, כיוון שכל מין [נמצא] (20) בערוגה לעצמה. וכאשר שמע זאת רב יוסף - שתק. והוכח

(21) תירוץ, שכלאי זרעים בחוץ לארץ מותרים; וכי דברי המשנה "והכלאים (22) מדברי סופרים" מתייחסים רק לכלאי הכרם, שהם, בחוץ לארץ, (23) אסורים מדרבנן. ודע!

בירורים:

עמוד א

- שורה 1-2 אמ' ר' אסי וכ' - נראה שכוונת רירה"ס היתה להתחיל את פירוש הסוגיה בדברי ר' אסי בשם ר' יוחנן, בבלי, קידושין לט ע"א; אלא שכנראה נמלך והחליט להקדים מבוא, ובו הסבר למושגים הנדונים בסוגיה. על דרכו זו ראו לעיל [מבואות, השיטות, השלמות מתודיות, ביאור מושגים].
- שורה 3 תנן התם - משנה, ערלה ג ט.
- שורה 4 קודם שיקרב - על פי ויקרא כג יד. ראו גם: משנה, מנחות י ה; רמב"ם, ספר המצוות, לא תעשה קפט, קאפח, עמ' רעד; הנ"ל, מאכלות אסורות, פרק י, הל' ב [לא ברור לי מדוע מחק את המילה 'הקרבת' וכתב במקומה 'שיקרב', שתי הצורות הדקדוקיות הללו מצויות בהלכות מאכלות אסורות, שם, שם].
- שורה 5-6 שני ימים... עד לערב - רמב"ם, מאכלות אסורות, פרק י, הל' ב. נוסח רירה"ס זהה לשל הרמב"ם. ייתכן שהמילים המחוקקות בהשחרה היו 'מדברי סופרים' הכתובות בהמשך דברי הרמב"ם, שם.
- שורה 6 "ולחם וקלי... לא תאכלו" - ויקרא כג יד.
- שורה 6 אסור מן התורה - משנה, ערלה, שם.
- שורה 7 אסור שלא בפניו - רמב"ם, מאכלות אסורות, שם.
- שורה 8 והערלה הלכה - משנה, ערלה, שם.
- שורה 9-10 אלדי נהינא=אשר נאסר עלינו - השוו לניסוח הרמב"ם בספר המצוות, לא תעשה קצב, קאפח, עמ' רעה.
- שורה 10 ג' אלסנין אלאואיל=שלוש השנים הראשונות - לא לפי כללי ההתאמה לריבוי שאינו מציין בני אדם; ראו: בלאו, דקדוק, עמ' 133, סעיף 188.
- שורה 10-11 "כי תבאו... לא יאכל" - ויקרא יט כג.
- שורה 12 והכלאים - על איסור כלאיים, ראו: ויקרא יט יט; דברים כב ט-יא.
- שורה 12 מדברי סופרים - משנה, ערלה, שם.
- שורה 13 סת פראיץ'=שש מצוות.
- בספר המצוות מונה הרמב"ם באיסורי כלאיים שש מצוות לא תעשה, והן, לפי סדרן בספר המצוות:

א	לא תעשה - מב	איסור שעטנז [=כלאי בגדים], קאפח, עמ' רב	אצל רירה"ס - ו
ב	לא תעשה - קצב	איסור אכילת כלאי הכרם, קאפח, עמ' רעה	אצל רירה"ס - ג
ג	לא תעשה - רטו	איסור זריעת כלאי זרעים, קאפח, עמ' רפה	אצל רירה"ס - א
ד	לא תעשה - רטז	איסור זריעת תבואה או ירק בכרם, קאפח, עמ' רפה	אצל רירה"ס - ב
ה	לא תעשה - ריז	איסור הרבעת כלאים, קאפח, עמ' רפו	אצל רירה"ס - ד
ו	לא תעשה - ריח	איסור מלאכה בשני מינים של בהמה, קאפח, עמ' רפו	אצל רירה"ס - ה

אין ספק, כי קביעת רירה"ס שיש שש מצוות באיסורי כלאיים היא על פי שיטת הרמב"ם, אם כי רירה"ס שינה את הסדר, ולא הסביר את נימוקיו לשינוי. ההשפעה הישירה של ספר המצוות ניכרת במיוחד בשורה 14, בה רשם רירה"ס תחילה כסוג ראשון של איסורי כלאיים את כלאי בגדים, בהתאם לסדר שבספר המצוות, אך חזר בו ומחק 'בגדים' וכתב במקומה 'זרעים', ללא הסבר לשינוי. גם רירה"ס, כמו הרמב"ם, רשם את פירוט המצוות לא לפי סדרן בתורה. לא חוראתו - בבלי, שם.

שורה 16

קא זרע... בגופני - בבלי, שם, כדוגמה לכלאי הכרם.

שורה 17

נייתי מר נישמתי - בבלי, שם.

שורה 18

כאן לה [=היה צריך לומר]... נילקיה - ראו: רמב"ם, כלאים, פרק ה, הל' ב. רירה"ס תווה על דברי רב חנן [או ענן] המציע לנדות את מי שראוהו זורע כלאיים ועובר על 'דברי סופרים'.

שורה 19

עמוד ב

קאל [=אמר] ר' אסי וכו' - בבלי, קידושין לט ע"א.

שורה 1

פי אלאכל ואלאנתפאע=באכילה ובהנאה - על איסור אכילת ערלה, ראו: ויקרא יט כג-כה; על איסור הנאה - בבלי, פסחים כב סע"ב.

שורה 2

הלכה למשה מסיני - משנה, ערלה ג ט: "והערלה הלכה". וראו שם

שורה 2

- פיה"מ ואחרים המפרשים 'הלכה' - הלכה למשה מסיני.
 שורה 3 אעתרצ'ה [=הקשה עליו] ר' זירא - בבלי, שם, באמצע העמוד.
 שורה 3 ספק ערלה - משנה, ערלה, שם.
 שורה 5-6 סוריא שכיבש דוד - ודינה כדין כיבוש יחיד. מחד גיסא - לא חלה עליה קדושת ארץ ישראל; אבל מאידך גיסא - אין דינה כדין חוץ לארץ. ראו למשל: משנה, ערלה ג ט; משנה, חלה ד, ז, ח.
 שורה 8-10 אן יכון... או מן גירה=שיהיה... או מאחר - לדברי רירה"ס כאן ראו: ירושלמי, ערלה פרק ג, הלכה ח, סג ע"ב; רמב"ם, פיה"מ לערלה, ג ט.
 שורה 10-11 ד"א... אם אינו ערלה - נראה לי, שאולי זה פירוש מקורי של רירה"ס למשנתנו [בצורה דומה מפרש גם ר' שלמה העדני ב'מלאכת שלמה'].
 שורה 13 עלי ג'הה אלתפכר=תוך הרהור - פירוש ציורי לדברי הגמרא בבבלי, שם: "אשתומם כשעה חדא". מקור הביטוי בגמרא - דניאל ח כז.
 שורה 18 ען ערלה ודאית פקט=על ערלה ודאית בלבד - רמב"ם, כלאים, פרק א, הל' ה.
 שורה 19 כמא נצת וכ' כמו שקבעה [המשנה] - משנה, ערלה, שם.
 שורה 21 ודאה אסור - בבלי, קידושין, שם; רמב"ם, מאכלות אסורות, פרק י, הל' י.
 שורה 21-22 אמור כך נאמרה - פירוש לדברי הגמרא בבבלי, שם: "אימא כך נאמר".

עמוד ג

- שורה 1 תם רוי=אחר כך מסר - בהמשך הגמרא בבבלי, שם.
 שורה 1-2 לוקין על הכלאים - בבלי, שם; רמב"ם, כלאים, שם.
 שורה 2 בחוצה לארץ - הוספה תחתית; צרפתיא לדברי ר' יוחנן על פי הגרסה ברש"י, שם.
 שורה 5 והכלאים מדברי סופרים - משנה, ערלה, שם.
 שורה 7 מכת מרדות - על סמכות בית דין לגזור עונש מכת מרדות, ראו: רמב"ם, סנהדרין, פרק כד, הל' ד. ההערה בעניין זה נראית לי הוספה פרשנית עצמאית של רירה"ס.
 שורה 9-12 פאנפצל=ותרץ... בהרכבת אילן - בבלי, קידושין, שם.
 שורה 14 בהמתן לא תרביע כלאים - ויקרא יט יט.
 שורה 16-20 ההשוואה בין כלאי הכרם להרכבת אילן - בבלי, קידושין, שם.
 שורה 22 לאזם פי כל מכאן=נוהג בכל מקום - בבלי, שם.

עמוד ד

- שורה 1 רב יוסף כאן יכלט=היה מערב - בבלי, קידושין, שם: "רב יוסף מערב

- ביזני וכ"ו".
- שורה 1-2 אעתרצ'ה [=הקשה עליו] אביי - בבלי, שם.
- שורה 2 בקול [=בדברי] אלמשה - ערלה, שם.
- שורה 4 אג'אבה=השיב לו - בבלי, שם.
- שורה 7-8 שאם נזרעו... בחוצה לארץ - בבלי, שם, סע"א.
- שורה 9 עאד קאל=חזר ואמר - בבלי, שם: "הדר אמר רב יוסף".
- שורה 11 פי משארה וחדהא=בערוגה לעצמה - לא נאמר במפורש, אך פירוש זה של רירה"ס משתמע מהמשך דברי הגמרא שם: "משום טרחא דשמעא".
- שורה 17 אלתחסין - בבלי, שם, "משום נוי".
- שורה 20 סכת=שתק - לא נאמר במפורש; זו מסקנתו של רירה"ס מכך, שאין תגובה לדבריו של אביי, בבלי, שם, סע"א-רע"ב.
- שורה 21-22 סיכום הסוגיה. ראו: רמב"ם, כלאים, פרק א, הל' ג; הנ"ל, פרק ה, הל' ג.
- שורה 23 פאעלם=ודע - סיומת מסקנתית מקובלת בספרות ההלכה והמחשבה של האיסלאם בימי הביניים; ראו גם לעיל [מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות].

38. בבא קמא עה. כ"י ENA 1267.4 אינט.

מבוא

תיאור כללי של כתב היד - לעיל: גמרא 16. הקטע המתואר כאן הוא סעיף III בעמוד זה. הוא בן 26 שורות קצרות, כתובות בצורה אנכית יורדת. נושאו - בהמה שנלקחה לאנגריא, עניין הנדון במשנה בבא קמא ו ג; בבלי, עה ע"א, ובסוגיית הגמרא שם, ע"ב. רירה"ס מסביר בהרחבה את המושג 'אנגריא', כשהוא נעזר במונח 'תשחורת', משנה, אבות ג יב [או יג טו, תלוי במהדורה ובהוצאה]. יש בקטע לא מעט מחיקות ודהיות, בעיקר בסופי השורות. יש גם לא מעט כתיבה בין השורות, ולפעמים לא ברור היכן בדיוק ממשיכה השורה. הלשון - עברית. הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

- 1 [.....] מרוב התשחורת [.....]
- 2 פיר' אח' בהמת ארנוא דרך בני הכפרים [.....]
- 3 והעירות << >> גובין מהניהם <מעות> ארנוא [.....]
- 4 <זוזים> << >> קונין <הן בהמה ומעמידן אותה> [.....]

- 5 פנויה <לצורך התשחורת> וכל האנגריא שתבוא עליהם
- 6 לשם <¹⁰⁹> המלך לוקח המס או ההגמון בשליחות [קאמ' ?]
- 7 פיר' המלך או אחד ממשרתי המלך ומחבריו <כשנולד בכור.... רואה ?>
בה תפות>
- 8 עצריכין לבהמה לעשות צורך שלהם
- 9 תהיה זו מזומנת לכך ויהיה נוח להם
- 10 לעשראל הדרים שם מתשחורת
- 11 ושם המלך קרוי עליה שהעמידה
- 12 היהודים לצרכו ויש לה קול
- 13 שהיא עומדת לצורך השלטון
- 14 בלבד ואין ליהודים בה חזקה
- 15 אלא שהיא מגנת עליהם מהאנגריא
- 16 שאלמלא לא העמידו <זאת> <זו> הבהמה היו
- 17 הם הנפשם <עושין> <פועלין הנזק> המלך
- 18 הנזק המלך כדאמרין היו [קל לראש] והיו
- 19 נוח לתשחורת והכי קאמ' תנא שבהמה
- 20 שהיא עומדת לאלחץ [?] השלטון פטורה מן
- 21 השכירה ואע"פ שיכול ישראל לחייה אותו
- 22 [.....] אותה במעות וטעה ישראל זה מכני
- 23 ששם הגוי קרוי עליה והכל יודעין
- 24 כי לצורך השלטון היא עומדת ולו היא
- 25 [.....] לוקחין השכיר אפילו במעות
- 26 [.....] דלמא אתו לחסרון ממון שלקחו ממון המלך

בירורים:

- שורה 1 תשחורת - משנה, אבות ג יב; ראו גם: ירושלמי, תענית פרק ב, הלכה ב, סה סע"ב, וראו להלן בבירורים לשורה 19.
- שורה 18 "בנזק המלך" - על פי אסתר ז ד.
- שורה 19 נוח לתשחורת - אבות, שם. לפי פירושו של רירה"ס התשחורת קשורה במנגנון גביית המיסים, ראו: 'הערוך' ערך 'תשחורת' - "מי שממונה על המס", ולא כפיה"מ: "רג'ל אסוד אלשער יעני פתי אלסן"=אדם שחור שיער, כלומר צעיר בשנים. נראה שרירה"ס

- קושר את התשחורת באבות עם ה"שחזור", בבלי, בבא בתרא דף מז.
 שורה 20 לאלחק=כך נראה לי לקרוא [במילה 'חוק' השתמשו בתקופת הגאונים לתשלומים שגבו הישיבות שבבבל לצורך החזקתן].
 שורה 20 פטורה - ראו הדיון בבבלי, שם, על האבחנות השונות של סוגי האנגריא.
 שורה 25-26 לוקחין... אפילו במעות - ממקוטעות הכתוב לא ברור בדיוק, האם כוונת רירה"ס היא שיש לשכור, במקרים מיוחדים, בממון בהמות לצורך האנגריא. מסוגיית הגמרא שם אין הדברים משתמעים כך.

39. בבא מציעא צא ע"א. כ"י TS NS 308.38 עמוד א. אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים [שני צדדים של אותו הדף]. כאן יתואר עמוד א. [סעיף I מעמוד ב, ובו פירוש למשנה בבא מציעא ד א - נדון בהרחבה לעיל, גמרא 18]. העמוד שלפנינו כתוב בתפזורת רבת-כיוונים, הוא פגום ומלא דהיות. יש בו ארבעה קטעי משנה, והם סומנו בספרות רומיות.
 קטעים I ו-IV, הם רשימות של נושאים הלכתיים, חלקם שמות של קובצי הלכות מ'משנה תורה', חלקם ראשי פרקים שניסח לעצמו, לצורך חיבורים בהלכה.
 קטע III, הוא העתקה מבבלי, בבא מציעא צא סע"א-רע"ב, בעניין הרבעת כלאיים [קטע זה הועתק גם בעמוד ב קטע משנה II].
 קטע II, המתואר כאן, הוא סיכום הלכתי של סוגיית הגמרא על המשנה הראשונה שבבבלי, צא ע"א, והיא דנה בזכויות האכילה של פועל בשעת עבודתו. הקטע משובש מאוד ופגום מאוד, ואינו ניתן לפיענוח סביר.
 הלשון - עברית.
 הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

40. בבא בתרא פח ע"א. כ"י ENA 2642.4 אקסט.

מבוא

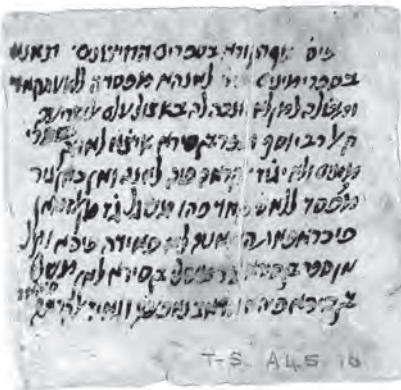
כתב היד הוא בן שני עמודים, פגומים מאוד, מרובי קרעים וכתובים בתפזורת רבה מאוד. בכל עמוד מספר קטעי משנה, מסומנים בספרות רומיות.
 עמוד א: קטע I - העתקות. קטע II - טהרת המצורע [נראה לי שהוא תרגום מהפרשה בתורה]. נוסף לכך יש מספר קטעים דהויים ביותר.

עמוד ב: קטע I - דיון בנושא קינוח המידות, על פי בבלי, בבא בתרא פח ע"א, הממשך הדיון בנושא - בעמוד א.
קטע אחר - רשימת מצוות לא תעשה הנוגעות לענייני קרבן פסח.
קטע נוסף - רשימת מצוות הקשורות בעשר הדברות.
הלשון - ברובה ערבית.
הזיהוי - שייבר, עמ' 437.

41. סנהדרין ק ע"ב. כ"י TS A45.16 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן עמוד אחד, קטן, ובו תשע שורות קצרות. הכתב גדול, מסודר וקריא, למרות שיש בו קצת דהיות פה ושם.
תוכנו - פירוש למימרה בבבלי, סנהדרין ק ע"ב, שעניינה איסור הקריאה בספרי מינים ובספר בן סירא. הלשון - ערבית.
הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

- 1 פיס' אף הקורא בספרים החיצונים. תאנא
- 2 בספרי מינים [פ]י לאנהא מפסדה ללאעתקאד
- 3 ומט'לה למן לא תנכה לה באכול עלם אלשריעה
- 4 קאל רב יוסף ו[ס]פר בן סירא איצ'א לאחק בספרי
- 5 מינים ולא יג'וז [אל]קראה פיה לאנהא ואן כאן גיר
- 6 מ'פסד ללאעתקאד פהו מסגל ג'ז מן אלזמאן
- 7 פי כראפאת הי [ד]אניה לא פאידה פיהא וקיל
- 8 אן ספר בן סירא גיר משלי בן סירא לאן משלי
- 9 בן סירא פיהא אדאב נאפעה וג'איז אלקראה פיהא ו[.....]

תרגום:

(1) פיסקה "אף הקורא בספרים חיצוניים". תאנא (2) "בספרי מינים". פירוש, כי הם פוגמים באמונה (3) ומטעים את מי שאין לו בקיאות ביסודות מדע ההלכה.

(4) אמר רב יוסף וספר בן סירא נכלל גם הוא בספרי (5) מינים ואסור לקרוא בו, כי, גם אם אינו (6) פוגם באמונה, הרי הוא מסיח [את הדעת] בחלק מן הזמן (7) במעשיות חסרות ערך, שאין בן תועלת. ויש אומרים, (8) כי 'ספר בן סירא' אינו 'משלי בן סירא', כי 'משלי (9) בן סירא' יש בו לקחים מועילים, ומותר לקרוא בו, ו[.....]

בירורים:

- שורה 1 אף הקורא וכ' - דברי ר' עקיבא במשנה הראשונה, סנהדרין יא. פרק חלק.
- שורה 2-1 תאנא בספרי מינים - בבלי, סנהדרין ק ע"ב.
- שורה 2 אעתקא=אמונה - מונח מקובל בספרות התיאולוגית האיסלאמית והיהודית לעיקרי האמונה [ראו למשל: שם ספרו הפילוסופי של רס"ג - 'אלמכ'תאר פי אלמאנאת ואלאעתקאדאת'].
- שורה 4 רב יוסף - בבלי, שם.
- שורה 7-6 משגל... כראפאת=מסיח את הדעת... במעשיות חסרות ערך - ראו: בבלי, שם, רש"י, ד"ה 'רב יוסף אמר' - "שיש בו דברי הבאי ובא עליהם לידי ביטול תורה".
- שורה 7 וקיל=יש אומרים - לא עלה בידי לברר למי כוונתו. ואולי רמז לספר "דברי בן סירא", הנזכר אצל אסף, מספרות הגאונים, עמ' 227 למעלה.
- שורה 8 גיר=[שאיננו] בן סירא - על ההשערה שיש שני ספרים ששם בן סירא נקרא עליהם, או שהיו נוסחים אחדים, לא זהים, של 'משלי בן סירא', ראו: סגל, בן סירא, עמ' 40-41, ובעיקר בעמ' 46. לאיזה מן הנוסחים התכוון ריה"ס קשה לדעת. הרא"ש פוסק כרב יוסף, שאסור לקרוא בספר בן סירא; הרמב"ם בהלכות עכו"ם אינו מזכיר אותו כלל. בין האחרונים, ראו ב'תפארת ישראל' על משנתנו, דיון הלכתי על הקריאה בספר בן סירא [ראו גם באוסף המאמרים "סיפורי בן סירא בימי הביניים", שבעריכת עלי יסף, מאגנס, ירושלים, 1984].

42. סנהדרין-הוריות-עבודה זרה. כ"י TS NS 308.37

עמוד א. אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים. עמוד ב, דהוי כולו, חלק ממנו נמחק לחלוטין ויש בו הרבה כתמים שחורים, כך שאיננו ניתן לפיענוח מינימלי ולכן לא טופל. עמוד א, הוא במצב סביר, עימוד מסודר וכתב קריא. יש בו חמישה קטעי משנה קצרים מאוד ובם

פירושים - הערות לעניינים שונים בבבלי, ממסכתות סנהדרין, הוריות ועבודה זרה. קטעי המשנה סומנו בספרות רומיות.

סעיף I, שורות 1-4, דרשה קצרה מבבלי, סנהדרין צז ע"ב, "נוקב ויורד עד תהום".

סעיף II, שורות 5-7, בבלי, הוריות, פרק א.

סעיף III, שורות 8-12, בבלי, עבודה זרה, פרק א.

סעיף IV, שורות 13-18, בבלי, עבודה זרה פרק חמישי.

סעיף V, שורות 19-22, הערות רירה"ס לפסקי הלכה של הר"ח והרי"ף בעניין יין נסך; אף הן קשורות לבבלי, עבודה זרה, פרק חמישי. שתי השורות האחרונות בשוליים בצד ימין ולמעלה. עמוד זה הוא, לדעתי, רישום טיטות ותוכניות עבודה. סיוע לכך אני מוצא בהערות שרשם לעצמו רירה"ס במקומות אחדים בסופי סעיפים. למשל, בסוף סעיף II, שורה 7: "יבחת ען דלך" = יש לדון בכך; סוף סעיף III, שורה 12: "ינט'ר דלך" = יש לעיין בכך; סוף סעיף IV, שורה 18: "ויפסר פי מכאן" = יפורש במקום [אחר]. עיקרן של הפסקאות הוא ציטוט מדברי הגמרא בתוספת הערות קישור ומילים בודדות כפרשנות.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

43. חולין לח ע"ב-מ ע"ב. כ"י TS Ar.49.37 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, יותר נכון - שני קרעים, שאינם אלא שני צדדיו של אותו הדף [ביפולין], קרועים בצורה סימטרית. חלקיהם העליונים והתחתונים של שני העמודים חסרים, וגם החלקים שנותרו אינם שלמים. להערכתי שרד רק כרבע מן העמודים המקוריים. למרות פגומותו כתב היד טופל, מכיוון שבמצאי הפריטים הקטלוגיים נמצאו רק כתבי יד בודדים העוסקים בעניינים מסדר קדשים.

מהחלק שבידינו עולה, כי כתב היד הוא מעין סיכום סוגיה בבבלי, חולין לח ע"ב-מ ע"ב, על המשניות השביעית והשמינית שבפרק השני. משנה ז, דנה בישראל ששחט לנוכרי בהמה של הנוכרי, ובמחלוקת שבין ר' אליעזר ור' יוסי, האם יש להתחשב במחשבות ובכוונות של הנוכרי בשעת השחיטה כדי לפסול - או לא לפסול - את השחיטה. משנה ח - במי ששוחט לשם הרים, גבעות, ימים ונהרות, ששחיתו פסולה. עמוד א מתייחס למשנה ז, והכתוב בו מבוסס על הגמרא שבדף לט ע"ב, לפני משנת 'השוחט לשם הרים'; עמוד ב לברייתא השנייה ולדיון בגמרא שבדף מ סע"א-רע"ב.

הלשון - עברית [למרות הסימון הקטלוגי המשייך את כתב היד למחלקה הערבית]. הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

עמוד א

- 1 [.....] בה כר' יוסי [.....]
- 2 [.....] די כדי לצוק [.....¹¹⁰] א [.....¹¹⁰]
- 3 [.....] השוחט ישראל הואי יהב להו [.....¹¹⁰]
- 4 [.....] חוט זו הבהמה תן לי ממנה ביד [.....¹¹⁰] עכשיו אליבא דר' אליעזר שוחט
- 5 [.....] הוא [.....¹¹¹] דהא בהדיא קתני אפילו שיאכל הנכרי [מח] צר כהד שלה פסולה היא או ל [.....¹¹⁰] ואמ'
- 6 [.....] אם השוחט [.....¹¹¹] שאמר מזו הבהמה מכרתה לי וישר' אינו יכול לדחותו ולומר לו מבהמה
- 7 אחרת אתן לך אסור משום שנעשה כאלו יש לגוי שותפות בזו הבהמה אבל אם אינו הגוי אולם
- 8 אסו' לישראל לדחותו ולומר לו כשאשחט בהמה אחרת אתן לך ראשה מותר והכי פיר' ראשיה דהרי [.....]
- 9 מתני¹¹² השוחט לשם הרים וכול' לשם נהרות פיר' שמתכוון מאן דשחט לעבודה זרה דאסורה

עמוד ב

- 1 [.....] איסור [.....]
- 2 [.....] דמי חייה אישתעיא ה[ברי] תא בחטאת ה[.....]
- 3 העוף [.....¹¹⁰] זביחה מיתי קמאי ובתר הכין סבירא לי שכן [.....]
- 4 [.....¹¹⁰] הוא אלא הבריתא יש להעמידה בין בח[טאת העוף בין בח[טאת הבהמה].....]
- 5 ליחייה אשחוט יחוץ הא בריתא ב[אנ]מר בגמר זביחה הוא עובדא מיתוקמא [בגמר] זביחה [.....¹¹⁰]
- 6 אתיאן ואקשינן אי הכי דלא מיתוקמא אלא כשאומ' בגמר זביחה כול' [אמאי] אשתעיא בחטאת [בין שלעוף]
- 7 בין שלבהמה אפילו בהמה נמי בין שלעוף בין שלבהמה יכולנא לאקומה ומדלא קא מיירה בעולה כלל למי קרא
- 8 דלאו באומ' בגמר זביחה הוא עובדא מיתוקמא והדר קושין לדוכתיה על רב פפא דאוקמה בחטאת

110 נראים רק חלקי אותיות, לא ניתן לזיהוי ודאי.

111 מושחר.

112 אותיות מוגדלות.

9 העוף והא עולה מעשה כל דהוא ותריץ רב פפא בחטאת העוף קאמרת דמעשה כל דהוא

בירורים:

עמוד א

- שורה 1 כר' יוסי - משנה, חולין ב ז, בבלי, שם, לח ע"ב.
- שורה 5 לאכל מחצר כבד שלה - משנה, שם; בבלי, שם. על 'חצר כבד' ראו אונקלוס לויקרא ג ד: "היותרת על הכבד" חצרא דעל כבדא. ראו גם: שמעון שרביט, 'בעקבות המבואות לי"נ אפשטיין', בתוך 'ערכי המילון החדש לספרות חז"ל', ב, עמ' 114.
- שורה 7 אולם=אלים, ראו שם, לט ע"ב: איניש אלמא [נראה לי שעל פי תהלים עג ד - "ובריא אולם"].
- שורה 8 רישיה - נראה לי, שכוונתו לסוף דברי הגמרא, שם: "רישך וכ".
- שורה 9 שמתכוון לעבודה זרה - ראו הברייתא, שם, מ ע"א.

עמוד ב

- שורה 2 הבריתא - בבלי, שם, ע"א; נראה לי שכוונתו לברייתא השנייה שבסוף העמוד: "השוחט חטאת בשבת בחוץ וכ".
- שורה 4 הבריתא - כנ"ל.
- שורה 6 גמר זביחה - שם, מ רע"ב.
- שורה 8-9 רב פפא... בחטאת העוף - שם, שם.
- שורה 9 מעשה כל דהוא - שם, דברי עולא.

44. חולין לח ע"ב-מ ע"ב. כ"י TS F4.100 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים בגודל בינוני, 25 שורות בכל אחד מהם. כתב היד פגום מאוד - עמוד א יותר מאשר עמוד ב - יש בו הרבה מאוד דהיות, לפעמים רובן של השורות, והרבה כתמים שחורים. בחלק התחתון של העמודים יש קרע גדול בצורת משולש סימטרי. העימוד מסודר, הכתב מרובע, ופרט לדהיות, לכתמים ולקרעים - גם קריא. אלא שפגימותו הרבה של כתב היד, איננה מאפשרת קריאה רציפה ופיענוח סביר של כל דבריו של רירה"ס.

תוכן כתב היד הוא סיכום של מספר סוגיות רצופות מבבלי, חולין לח ע"ב-מ ע"ב, עמוד ב הוא המשך הכתוב בעמוד א.

בעמוד א, מסכם רירה"ס את הסוגיה בדף לט. הגמרא דנה במחלוקת שבמשנה ב ז; בבלי, לח ע"ב, בין חכמים ור' אליעזר, בדין ישראל ששחט בהמת כותי [במשנה

שבמשניות - נכרי] בשביל הכותי. לדעת חכמים השחיטה כשרה, ואילו ר' אליעזר פוסל אותה מחשש שמחשבת הכותי [הנכרי] הייתה לעבודה זרה. לצורך הדיון מסתייעת הגמרא בביריתא מתוספתא חולין ב יג: "השוחרט את הבהמה לזרוק דמה לעבודה זרה ולהקטיר חלבה לעבודה זרה", ודנה במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אם מחשבין מעבודה לעבודה. תוך הסיכום מדלג ריר"ס על חלק מהשקלא וטריא התלמודי שבהמשך עמוד א ועובר לדון בנאמר בסיפא של אותה ביריתא: "זה היה מעשה בקיסרי ולא אמרו בה לא איסור ולא היתר" ובהסברו של רב חסדא - "לא אמרו בה איסור משום כבודן דרבנן ולא אמרו בה היתר משום כבודו דר' אלעזר". בהמשך הסוגיה דנה הגמרא גם בשאלה האם "הוכיח סופו את תחילתו". היא מסתייעת במשנה גיטין ו; בבל, סו ע"א, הדנה ב"בריא שאמר כתבו גט לאשתי רצה לשחק בה וכ". מפאת פגימותו הרבה של המשך כתב היד, לא ניתן לדעת כיצד פירש ריר"ס את המשך הסוגיה בדף לט ע"ב, לפני המשנה.

עמוד ב, פותח בסיום פירושו למשנה ב ח, דף לט סע"ב-מ רע"א, הדנה בשוחט לשם הרים, ימים וכד'. הוא מביא את הברייתא מתוספתא, חולין ב יח, ומסביר פרטים בגמרא, שם, מ ע"א, כגון 'גדא דהר' או 'שלשול קטן' [בתרגום לערבית]. בהמשך הוא דן בדברי עולא ובקושיית רב נחמן בעניין 'השוחט חטאת בשבת בחוץ'. ההמשך פגום ביותר. ניתן עוד לזהות כי ריר"ס מתייחס לדברי רב פפא, אלא שהכתוב כולו דהוי וקרוע.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

עמוד א

- 1 הרי גם רבי יוסי פוסל אפילו בחוץ ב[.....]
- 2 שמחשבין מעבודה לעבודה בחולין בחוץ אלא [.....] ולא קשיא ליה ר' יוסי [...]
- 3 תניא פי' בתוספת חולין פרק שני כותיה דר' [יוחנן] [....] חטאת/ השוחט? את הבהמה
- 4 נימלך עליה פי' לזרוק דמה לעבו' זר' [ולהקטיר] חלבה לעבו' זרה. משום [.....]
- 5 דמשנתנו ע[.....] מתיר משום כבודו דר' אליעזר פי' שאוסר [שהתם ?] מחשבת [<> ולעב' זרה [.....]
- 6 לא קאמרי רבנן התם פי' דערי אלא היכי דלא שמעי' ליה פי' להאי גב[רא.....]
- 7 היכאי [דשמעניה דחשיב.....] הוכיח סופו על תחלתו פי' דאסירה אלא [.....] ואמרינן [.....] מחשבת
- 8 [...לעבו' זר'...] [הבא יוכיח] [.....] פי' [.....] קאמ' ר' אליעזר התם פי'

- דאסירא אבל גבי ישראל פי
- 9 ששחט את הההמה ונימלך עליה לז[ר]ן דמה לעבו' זר' הוכיח סופו על תחלתו לא אמרי' [...] פי
- 10 אלא מוחר [=מאחר] אין סתם מחשבת ישר' לעבו' זר' כמו הנכרי פי יש [לשאול?] אליבא [...] דרה שיזבי לא [...] <?ולא בא?>.....
- 11 [...] כי ? איסור נמי] משום כבודו על מ[.....] איפריכי לה ויש לומ' לעולם כבודו
- 12 [...] <...> דהא אוקימנה למתני' בדשמעין [...] ואפי' מכשיר דרבהנ [...] <...>
- 13 משום הכי לא איצטריך [...] דור] רבהנ [הכי] למימרתא. הרי שאמר כתבו גט <...> ארע פירושה.....
- 14 [...] <...> אהריא.....] כתבו ולא אמר תנו אינו גט שרצה לשחק [בה] <...>
- 15 [...] ולפיכך [...] לא אמר בתחלה תנו. וכש[אמר להם ?] כתבו מיד <...>
- 16 [...] עלה לגג ו.....הפיל עצמו.....] לשם [...] אמרין [...] <...>
- 17 תנו והגט גט הוא וא <...הפילה והוא לא הפיל עצמו...>
- [הערה: שורות 18-25 פגומות במידה כזו שבקושי ניתן להבחין בהן חלקי מילים, שאינן מצטרפות לכדי משמעות].

עמוד ב

- 1 אחד לשם אחד [מאלן] ואחד [שוחט?] לשם אחד שחיטתו פסולה פי משום אותו [אחד ששחט ?] לשם אלו:
- 2 גמ' ורמינהי השוחט לשם הרים פי בתוספת חולין הפרק שני לשם שלשול קטן חסבים
- 3 פי' מסקנא הראש השנה ובעבודה זרה ששלשול קטן שהוא ממין תולעי מים עשייתו שלא לעב[דו]
- 4 מותר ועשייתו לעבדו דהא תניא מתחת לארץ לרבות שלשול קטן [...] על אלצעירה
- 5 או דודה. ופי' גדא דהר השר שלהר כגון מזל או כוכב כדאמרינן מאי [דרגש ערסא דגדא פי'/לי] מטה
- 6 העשויה לכבוד השר לשר הבית וכדומה לו: הא דאמ' להר' הלבד אינן זבחי מתים דהא [...] לגדא
- 7 דהר פי' לשם ההר אי נמי למזל ההר הרי הן זבחי מתים: דיקא נמי דקתני [...] כיון

- 8 ששחט בה כשהיא רבוצה לפני עבודה זרה: סימן אחד אסרה. דהוי כ[.....] לעבו' זר': דכי
 - 9 אתא עולא אמר' יוחנן אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו ועשאה עבו' זר' לא אסרה פי' על חבירו.
 - 10 עשה בה מעשה. כגון זה ששחט בה סימן אחד נאסרה [על] חבירו. השוחט חטאת פי' קדשי
 - 11 קדשים בעבת החוץ [עב' זר'] פי' בשוגג: חייה עלוש חטאות אחד משום [שחוט] חוץ [אחד] משום
 - 12 עבו' זר' [ואחד מ]שום ע[שחט] בעבת: ואי אמרת כיון ששחט בה סימן [אחד] אסרה פי' ואם שחט [בה]
 - 13 סימן אחד [.....לא] חייה משום שוחט [בחוץ] שהרי נפלה קודם [.....]
 - 14 כי הכשר ע[חיטה] [.....] משום חוץ וכיון ששחט בה סימן אחד כשהיא
 - 15 [.....] תשלום הסימן אינו [חטאת?] [.....]
 - 16 [.....] דחייה [.....] בהמה ע[חיטה ?] בפנים [.....]
 - 17 [.....] ואיסור שחוט חוץ [.....]
 - 18 [.....] אתיא ? עולא מעשה דהדה קאמ' פי' [.....]
 - 19 [.....] כלומ' אפילו כשנעמיד זו הבריתא בחטאת העוף [.....]
 - 20 [.....] או פחות מחצי ודי[.....]
 - 21 [.....] שהרי לא השלים הע[חיטה].....
 - 22 [.....] רב פפא אין קוש[יא.....]
- [הערה: משורות 23-25 לא ניתן לזהות דבר.]

בירורים:

עיקרי הדברים לסעיף זה כבר הובאו לעיל, במבוא לכתב היד. להלן כמה השלמות.

עמוד א

משום כבודו דר' אליעזר - בבלי, חולין לט ע"ב.	שורה 5
הוכיח סופו על תחלתו - שם, שם.	שורה 7
בעניין מחשבת ישראל לעבודה זרה - ראו המחלוקת במשנה, ב ז; לח ע"ב.	שורה 10
שרצה לשחק בה - משנה, גיטין ב ו; בבלי, שם, סו ע"א.	שורה 14

עמוד ב

סיום המשנה, ב ח; מ רע"א.	שורה 1

שורה 2	בתוספת חולין - ב יח.
שורה 3	בראש השנה - כד ע"ב.
שורה 3	ובעבודה זרה - מג ע"ב.
שורה 4	מתחת לארץ - שמות יט ד.
שורה 4	לרבות שלשול קטן - ראש השנה, שם; עבודה זרה, שם.
שורה 4	שלשול קטן - כדי להגדירו מתרגמו רירה"ס לערבית, אלא שהכתוב פגום ואינו ניתן לפיענוח ודאי.
שורה 5	זבחי מתים - תוספתא, שם.
שורה 8	רבוצה לפני עבודה זרה - בבלי, עבודה זרה, מ ע"א.
שורה 10	השוחט חטאת וכ' - שם, מ סע"א.
שורה 18	עולא - שם, מ ע"ב, באמצע העמוד.
שורה 19	בחטאת העוף - שם, מ סע"ב.
שורה 22	רב פפא - שם, מ ע"ב.

45. חולין פרק ג, מב ע"א. כ"י TS F9.49 עמוד ב. אקסט.

מבוא

הקטע הנדון כאן הוא קצר, שמונה שורות בלבד, והוא הסעיף השני בעמוד זה. הסעיף הראשון טופל לעיל, גמרא 14, ועמוד א לעיל, משנה 5. הוא כתוב במהופך [בצידו השני של הדף] לסעיף הראשון. הוא פגום מאוד, יש בו כתמים שחורים והוא דהוי במידה רבה כל כך, שאינו ניתן לפיענוח סביר [למשל, שורה 8 דהויה לחלוטין]. מילים בודדות מעטות ניתנות לזיהוי ודאי, כגון: "דורסת" [שורה 4], "לושט" [שורה 5], "בשניקבו הציפורן" [שורה 7]. נראה שרירה"ס דן בקטע שלפנינו בפסולים שנפלו בשחיטה, משנה, חולין ג א, ובסוגיית הגמרא עליה, דף מב ע"א ואילך.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

ג. הלכה

1. הלכות קריאת שמע

בסעיף זה יידונו שלושה כתבי יד שעניינם הלכות קריאת שמע. בגלל אחידות הנושא הם הובאו בסעיף אחד.

כתב יד א. TS F5.66 אינט.

מבוא

העמוד הנדון כאן, הוא עמוד א מכתב יד בן שני עמודים. עמוד ב עוסק בביצה שנולדה ביום טוב והוא נדון לעיל, גמרא 19. עמוד א הוא עמוד גדול, עיקרו - קטע ארוך בן 31 שורות, כתובות בכתב מרובע, מסודר וקריא; מעט מאוד כתמים, מעט מאוד הוספות בין השורות. שני סימני קיפול אלכסוניים מטשטשים קצת את הכתוב, אך אינם מפריעים לזיהוי. יש גם שלוש הוספות בשוליים, אחת מעל עיקרו של העמוד ושתיים נוספות בשוליים הימניים.

שיטתו של ריר"ס בכתב יד זה - תחילה הוא מביא ניסוח קצר של ההלכה ואחרי כן את מקורותיה התלמודיים. העמוד מחולק לחמש פסקאות, בין פסקה לחברתה רווח של 3-4 אותיות.

פסקה א, שורות 4-1: ניסוח תמציתי של ההלכה. הניסוח מושפע מניסוחו של הרמב"ם בספר המצוות. אחרי פסקה זו הקדים ריר"ס הערה קצרה בערבית, פתיחה לפירוש ההלכה שבארבע הפסקאות הבאות.

פסקה ב, שורות 5-14: מובאה מבבלי, ברכות יב ע"ב למטה, ובה הסבר לקביעת פרשת ציצית בקריאת שמע.

פסקה ג, שורות 14-19: מובאה מבבלי, ברכות יב ע"ב באמצע, ובה דיון בעניין קביעת פרשת בלק בקריאת שמע.

פסקה ד, שורות 19-24: מובאה מבבלי, ברכות יב ע"א, ובה דיון בעניין צירוף קריאת עשר הדברות לקריאת שמע, כמו שנהגו בבית המקדש.

פסקה ה, שורות 25-31: דיון באמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" אחרי פסוק "שמע". בפסקה זו שני חלקים: הראשון, שורות 25-26, ציטוט מ'משנה תורה'; השני, שורות 26-31, מובאה מבבלי, פסחים נו ע"א, ובו המקור לאמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ההוספות: הוספות א ו-ב בראש העמוד והראשונה בשוליים מצד ימין - הן טיטויות לפסקה א, ולא ראיתי צורך להעתיקן. הוספה ג, בשוליים הימניים למטה, היא השלמה לפסקה ד ושולבה בגוף הטקסט. ברבע התחתון שבעמוד ב נכתב קטע הזהה לפסקה א שלפנינו; ייתכן שנכתב שם כטיטוט הכנה לעמוד א.

הבאת המקורות התלמודיים היא לא לפי סדרם בבבלי, אלא לפי סדר העניינים כפי שתכנן אותו ריר"ס.

המקור שבפסקה ב הוא השלישי לפי הסדר בבבלי, אולם עניינו המבנה הפנימי של קריאת שמע, ולכן הובא ראשון.

המקור שבפסקה ג הוא אכן השני, גם לפי הסדר בבבלי, אך הבאתו במקום השני היא בגלל הקשר בין פרשת ציצית בקריאת שמע, שמזכרת בה יציאת מצרים, ובין פרשיות אחרות בתורה, שגם בהן מוזכרת יציאת מצרים, אבל לא נכללו בקריאת שמע.

המקור שבפסקה ד הוא הראשון לפי הסדר בש"ס, אך מבחינה עניינית, מקומו אחרי המקורות הקודמים, כי הוא דן בפרשה אחרת, עשר הדברות, שלא נכללו בסדר הקריאה של הציבור, למרות שנהגו לקרותה במקדש.

המקור שבפסקה ה, הוא גם האחרון לפי הסדר בבבלי וגם מתאים לבוא בסוף, כי הוא דן בתוספת לקריאה שאינה מן התורה, אלא מיוחסת ליעקב אבינו.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 351 [68].

1 הלכות קרית שמע

2 [צ]ונו הקב"ה לקרות קרית שמע פעמים בכל יום הערה ובהקדש עני ודברת

3 הם וג' והשכבך¹ והקומך <<ושכבך>> השעה עדרך בני אדם שוכבין
4 <<והוא הלילה והקומך << והשעה עדרך בני אדם עומדין >>והוא היום>>:

5 [..... 2 ..] <<הדא אקולה פי אלפיר' >>³ <<לפי שהשתי פרשיות הללו נאמר>>⁴

6 [....]תי פרשיות [וא]לו הן שמע ווהיה אם שמע אהל ויאמר שהיא

7 פרע[ת ציצית אינה] מן התורה >|<<שלא נאמר בה ודברת הם וג' והשכבך והקומך אלא>>| חכמים קבעוה הקרית שמע

8 ומפני מה קבעוה [אמ' ר' י]הודה בר זבדא מפני שיש בה חמשה דברים הללו

9 ואילו הן יציאת מצרים וציצית ועול מצוות והרהור עבי[רה] והרהור עבודה זרה

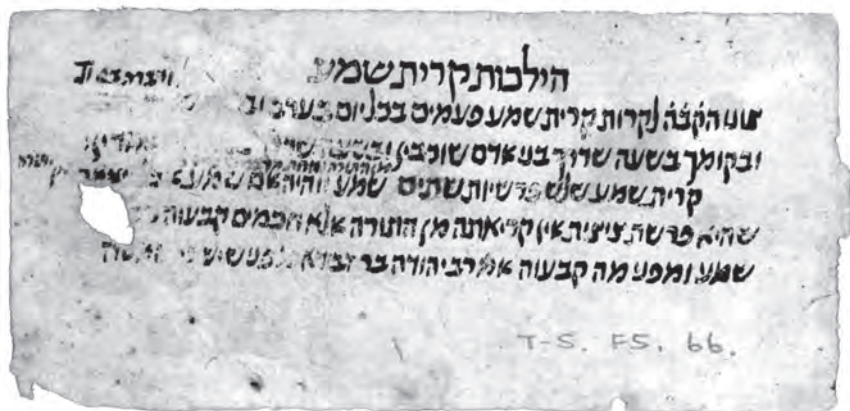
10 השלמא יציאת מצרים וציצית ההדיא כתיבא אלא עול מצוות והרהור עבירה והרהור

1 סימן אליפטי מעל המילה. בדרך כלל משמש אצל רירא"ס כהפניה להוספה בשוליים, אך שימוש כאן אינו ברור.

2 כל החלק דהוי לחלוטין.

3 המשפט היחיד בכתב יד זה שלשונו ערבית, ותרגומו - את זאת אומר בפירוש.

4 סימן אליפטי במקור - הפניה להוספה בשוליים [נרשמה בגוף הטקסט].

כ"י TS F5.66

- 11 עבודה זרה מנא לן תאני רב יוסף וזכרתם את כל מצוותי [זה] עול מצוות אחרי להבכם
- 12 זו מניית וכן הוא אומ' אמר נבלו וג' אחרי עיניכם זה הרהו[נ]ר עהי[רה] רה ענ' ויאמר עמשון
- 13 אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני אשר אתם זונים אחריהם ת[אנח רה]ה בר רה
- 14 חנן זה הרהור עבודה זרה ענ' ויזנו אחרי הבעלים: אמ' רבון בר זוטרתא אמ' רה יהודה
- 15 בר זהידא הקשו לקבוע פרשת הלך הקרית שמע ומפני מה לא קבעוה מפני טורח
- 16 צבור מאי טעמא אילימא משום דכתי' בה אל מוציאו ממצרים נימא פרשת [רהי]ת
- 17 ופרשת מעשלות דכתי' הוה יציאת מצרים אלא משום דכתי' בה כרע עכה כ[א]רי
- 18 וכלביא מי יקימנו. ונימא הני כתי' פסוקי ותו לא. גמירי כל פרשה דלא פסקה [משה] רבינו
- 19 אנן לא פסקינן להו: תנן התם קראו עשרת הדברים ושמע ווהיה אם שמע
- 20 וויאמר. אמ' רה יהודה אמ' שמואל אף בגבולין הקשו לעשות כן אל[א] עכבר היטלום

- 21 מפני [תר]עומת המינים.תניא נמי הכי ר' נתן אומ' אף בגבולין בקשו לעשו [כן אלא]
- 22 עכבר היטלום ומפני מה היטלום מפני תרעומת המינים.⁵
הוספה בשוליים: {והללא בדין הו[ה שיה]וא קוראין עשרת הדברות
הכ[ל יום] ומפני מה אין קוראין אותן מפני
טונת המינים שלא << יהו אומרין אלו
לבדן ניתנו לו למשה בסיני: { רבה בר רב הונא [סבר]
23 למקדעניהו הסורא אמ' ליה רב חסדא כבר היטלום מפני תרעומת
[המינין]: אמימר
- 24 סבר למקדעניהו הנהרדעא אמ' ליה רב אשי כבר היטלום מפני
תרעומת המינים:
- 25 הקורא את שמע כשהוא גומר פסוק ראשון אומר הלחש הרוך עם כבוד
26 מלכותו לעולם ועד וחוזר וקורא ואהבת עד סופה דתניא ר' שמעון בן
פזי אומ' ויקרא
- 27 יעקב אל בניו וג' ראובן בכורי אתה היקש יעקב לגלות להניו קץ הימין
נסתלקה הימנו שכינה
- 28 אמ' שמא יש פסולת במיטתי כאברהם שיצא ממנו ישמעאל וכיזחק
שיצא ממנו
- 29 עשו עניו' בניו ואמרו שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד כשם שאין בלבך
אלא אחד כך אין בלבינו
- 30 אלא אחד באותה שעה פתח ואמר הרוך עם כבוד מלכותו לעולם ועד
אמרי רבנן היכי
- 31 נעביד נימריה לא אמ[ריה] משה לא נימריה הא אמריה יעקב התקינו
שיהוא אומרין אותו הלחש:

בירורים:

[הבהרה: ציון המקורות העיקריים מן התלמוד נרשם לעיל במבוא.]

- שורה 1-4 לניסוח ההלכה, ראו: רמב"ם, ספר המצוות, עשה י; הנ"ל, קריאת
שמע, פרק א, הל' א.
שורה 2-3 "ודברת בס" וגו' - דברים ו ז.
שורה 3-4 בשעה... שוכבין... עומדין - על פי משנה ברכות א ג.

5 סימן אליפטי במקור - הפניה להוספה בשוליים [נרשמה בגוף הטקסט].

6 על הצורה המיוחדת 'עניו' - להלן ב'בירורים'.

שורה 6	שתי פרשיות - שבהן נאמרה במפורש מצוות קריאתן בבוקר ובערב.
שורה 7	פרשת ציצית - במדבר טו לז-מא.
שורה 11	"וזכרתם את כל מצוות" - שם, שם, לט.
שורה 11	"אחרי לבבכם" - שם.
שורה 12	"אמר נבל בלב" - תהלים יד א; שם נג ב.
שורה 12	"אחרי עיניכם" - במדבר, שם, שם.
שורה 12-13	"ויאמר שמשון" - שופטים יד ג.
שורה 13	"אשר אתם זונים אחריהם" - במדבר, שם.
שורה 14	"ויזנו אחרי הבעלים" - שופטים ח לג.
שורה 16	"אל מוציאו ממצרים" - במדבר כד ח.
שורה 16	פרשת רבית - ויקרא כה לו-לח.
שורה 17	פרשת משקלות - שם, יט לו.
שורה 17-18	"כרע... יקימנו" - במדבר כד ט.
שורה 18-19	כל פרשה וכו' - בבלי, ברכות יב ב.
שורה 19	תנן התם - משנה תמיד ה א. על המנהג לומר בתפילת שחרית את עשרת הדברות, ראו: פליישר, תפילה, עמ' 259-274.
שורה 21	מפני תרעומת המינים - להסבר הנימוק ראו: ירושלמי, ברכות פרק א, הל' ח, דף ג, ע"ג; ראו גם הוספת השוליים לשורה 22. על תרעומת המינים כנימוק לקביעת הלכה, ראו: סופר, תרעומתן של מינים.
שורה 25-26	הקורא... עד סופה - השו"ע רמב"ם, קריאת שמע, פרק א, הל' ד.
שורה 26-27	"ויקרא יעקב אל בניו" - בראשית מט א.
שורה 27	"ראובן בכורי אתה" - שם, שם, פסוק ג.
שורה 29	עניו=במקום 'ענו' - צורה חריגה של פעלי ל"י. שימורה של האות י מצוי בצורות שרירות בלשון המקרא, כמו "חסיו" - דברים לב לז; "תבעיו" - ישעיהו כא יב, ועוד. אמנם, השימור קיים גם בערבית היהודית, ראו: בלאו, דקדוק, עמ' 91, סעיף 109 / א-ב. ואולי לפנינו השפעת הארמית הארץ-ישראלית, ראו: לויאס, דקדוק, עמ' 133 [ושמא כל הדיון הלשוני מיותר ולפנינו פליטת קולמוס, באשגרה למילה 'בניו' שאחריה].
שורה 29	"שמע ישראל" וג' - דברים ו ד.

כתב יד ב. BL. OR 5554A.18 עמוד ב. אינט.

מבוא

עמוד זה הוא השני מכתב יד בן שני עמודים. הראשון, עמוד א, יידון להלן. עמוד ב הוא אוסף של קטעים רבים, רובם מקוטעים וחלקיים, כתובים בתפזורת רב-

כיוונית, לפעמים קטעים שונים נכנסים זה בתוך חברו ובמגוון רב של צורות כתב יד. לדעתי, עמוד זה הוא טיוטה ראשונית. הנושא המשותף של הקטעים השונים הוא ענייני קריאת שמע. מסתבר שרירה"ס התלבט בניסוח הכותרת לנושא הנדון, אם 'ענייני קרית שמע' או 'הלכות קרית שמע', התלבטות היכולה לשמש ראייה נוספת לאופיו ה'טיוטתי' של כתב היד. ראייה נוספת היא שפעמים אחדות התחיל רירה"ס בכתיבת פתיחת ההלכה: "לפי שנצטוינו לקרות קרית שמע" וכו', ניסוח המושפע מהניסוח בספר המצוות. לאחר ניסוח ההלכה בא פירוט הפרשיות וההסבר לצירופה של פרשת ציצית. כתב יד זה דומה לכתב יד TS F5.66 שנדון לעיל, וייתכן שכתב היד שלפנינו שימש לו מעין טיוטה.

שתי פסקאות 'מיוחדות' יש בכתב היד שלפנינו. האחת בפינה הימנית למטה, ובה מביא רירה"ס את המשנה ברכות ג ה, שעניינה מי שירד לטבול והגיע זמן קריאת שמע כיצד ינהג. משנה זו פורשה על ידי רירה"ס בכ"י TS G2.145 עמוד ב, ראו: גינת, רירה"ס, עמ' 169-182. הפסקה השנייה נדונה בהמשך, והיא הקטע שסומן IV, כתובה בפינה השמאלית למטה, לאורך הרבע התחתון של העמוד וברוחב של חצי עמוד, בשורות אנכיות יורדות. עניינה - תחילת זמן קריאת שמע של ערבית, משנה ברכות א א; בבלי, ברכות דף ב. מסגנון הקטע נראה כי לפנינו מבוא - ואולי סיכום - של העניין.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

- 1 מתני' מאמתי קורין וכול' אחרי
- 2 <שידענו מה לקרות> שביארנו הדבר הנקרא באנו לבאר
- 3 עיתותי הקריאה ולפי שהקדים הכתוב בצווי הערה
- 4 על הבקר דקאמ' ובשכבך ובקומך
- 5 [.....] שאלנו על עונת קרית שמע שלעריה
- 6 תחלה ואמרנו מאמתי קורין את שמע בע[רהב]
- 7 כלומ' <איזה הוא תחלת הלילה שהוא>
- 8 אימתי זמן שכיבה דקאמ' רחמ' קרי ה[יה]
- 9 משעה <שהכהנים> שיותר לכהנים הטמאים [ע] טהל[ו]
- 10 אכילת תרומה והוא צאת הכוכבים דכת' [..]
- 11 ובא השמש וטהר וגו' כלומ' משיבוא השמש וטהר
- 12 השמים מאורו <והוא שעת צאת הכוכבים> אותו העת יאכלו הכהנים תרומה
- 13 והוא תחלת זמן קרית שמע שלעריה

בירורים:

- שורה 1 מתני' - ברכות א א.
- שורה 2 שביארנו הדבר הנקרא - שלוש הפרשיות, אותן מנה בצורה לא מסודרת בקטעים אחרים בדף זה.
- שורה 5 שאלנו... שלערבית - כוונתו לשאלת המשנה 'מאימתי וכו'. רירה"ס מסביר, כי הקדמת הדיון בקריאת שמע של ערבית היא בגלל הסדר בפסוק.
- שורה 8 זמן שכיבה - הכוונה לזמן קריאת שמע דשכיבה, בבלי, ברכות ב ע"א.
- שורה 9-19 שיותר לכהנים וכ' - ראו דברי ר' יהושע: "משעה שהכהנים מטוהרים לאכול בתרומתן", בבלי, שם, ע"ב.
- שורה 11 "ובא השמש וטהר" - ויקרא כב ז.
- שורה 11-12 ויטהר... מאורו - על פי השיטה ש'וטהר - טהר יומא', שם, ב סע"א.

כתב יד ג. BL. OR. 5554A.18 עמוד א. אקסט.

מבוא

בעמוד זה של כתב היד שני חלקים; עמוד מרכזי בן שמונה עשרה שורות, כתוב בכתב מרובע ומסודר מאוד [פרט לקרע גדול במרכז]. תוכנו - הקדמה לפירושו לגמרא והוא נדון לעיל [מבואות, פעילותו, המחבר, תושב"ע]. בשוליים - למעלה, למטה ובצד ימין, כתובות חמש פסקאות קצרות. הכתב פחות מסודר וברור ויש בו דהיות לא מעטות וכתמים שחורים. הפסקה שסימנה I, עניינה עשיית מצוות לשמן. האחרות, בעיקר זו שסימנה II, דנות בעניינים שונים הקשורים בקריאת שמע. הדיון בנושאים מקוטע מחמת פגימות כתב היד, ולא נראה לי שיש בפיענוחו תרומה ממשית למחקר זה.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

2. ענייני תפילה

בסעיף זה יידונו קטעים אחדים משלושה כתבי יד שונים. לכל הקטעים נושא משותף והוא הלכות תפילה, ולכן הם יובאו כאן במרוכז.

כתב יד א. TS NS 216.1 עמוד א. אינט.

מבוא

כתב היד שלפנינו הוא העמוד הראשון מכתב יד בן שני עמודים. העמוד השני דהוי כולו ואינו ניתן לפיענוח. צידו הימני של העמוד שלנו קרוע לכל אורכו, וכל התחלות השורות חסרות; אולם רוב החלק הכתוב נשתמר בצורה מסודרת, ברורה וקריאה, פרט לכתם שחור בתחתית העמוד. גם נראה שהשורה התחתונה דהתה כולה, ורק שרידים בודדים נותרו ממנה. כתב היד שלפנינו מתחיל באמצע העניין וראשיתו בעמוד אחר, אולי בעמוד הדהוי.

כתב היד דן בתפילת העמידה, והוא מתחלק לשניים: בחלקו הראשון, שורות 1-10, מביא רירה"ס ארבעה הסברים למספר שמונה עשרה לברכות תפילת העמידה. תחילה מובא רק סופו של ההסבר הראשון, שמספר הברכות הוא כנגד 18 ימים שבהם גומרים את ההלל. ההסבר השני - כנגד 18 הגלגלים המקיפים את כדור הארץ ואת כוכבי הלכת [שני הסברים אלה מובאים גם בכתב יד אחר - TS G2.102 להלן]. השלישי, התרחקות היישוב מהים; כיוון שחלק מהסבר זה חסר בכתב היד - אין משמעותו ברורה. ההסבר הרביעי - כנגד 18 דבר שהוזכרו שמותיהם בתורה במעשה בראשית. לא עלה בידי למצוא מקורות להסברים אלה, וייתכן שהם מחידושיו של רירה"ס, אותם הזכיר בסיפור הדרשה, לעיל [הביוגרפיה, הדרשה באלכסנדריה]. בהמשך כתב היד, דן רירה"ס בשילובה של ברכת המינים בתפילת העמידה [גם עניין זה נדון בכתב היד האחר שצוין לעיל].

הלשון - החלק הראשון, שורות 1-10, עברית, ההמשך משורה 11 - ערבית. הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

- 1 [....שמונה ימי חנוכה ויום טוב ראשון שלפסח ויום טוב
- 2 אחרון] [.....כנגד] שמונה עשר גלגלים המקיפים את כל העולם כולו
- 3 [ו....] שלשה לירח ושלשה לכוכב ושנים לצדק ושנים לנוגה
- 4 [למא] דים וגלגל המזלות וגלגל כוכבים הקבועים. דבר אחר
- 5 [....א]ין היישוב מתרחק מהים יותר ממהלכה ואם יאמר
- 6 [....נאמ]ר לו עמא בעקמומית אהל הישרות לא יתכן.
- 7 [שמונה עשר ד]בר שהוזכרו שמותיהם בתורה במעשה בראשית
- 8 [....בראשון שלשה עמים ו]ארץ ואור בשני אחד רקיע השלישי שלשה
- 9 [דשא ועשה ועץ הריעי שלשה] עמט יריח וכוכבים החמישי שלשה

דגים

- 10 [שָׂרָץ וְעוֹף הַשָּׁמַיִם אַרְבַּעַה הֵמָּה] וּרְמַשׁ אָדָם וְחוּהָ הָרִי שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי:
- 11 [..... אֵל] תִּי אֹרֶדְתָּהּ דֹּלָךְ אֲלֵיוֹם וְאֶכְדֶּת בְּעֵד דֹּלָךְ
- 12 [..... א/לכ] נִנְיָ כֵּת מִנֵּד מִדָּה לִפְקֶת פִּי הִדָּה אֶלְצָמָה
- 13 [.....] צִרְנִי אֶלְאֵן מִנְהָא הוּא מֵא דְכִרְתָּהּ מֵא לִם נִקּוּל
- 14 [.....] דְּדִכְרִי אֶלְתִּלְמוּד דֹּלָךְ וְהִין אֵן אֶצֶל אֶלְצִלָּאָה אֲנִמָּא
- 15 [הוּא שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי] פִּלְמָא ט'הֶרֶת אֶלְכוּאֶרְג' אֶלְלִדִין אֶטְרַחוּא אֶלְקוּל
- 16 [.....] אֶלְרִי אֶרְתֵּה אֶלְחֻכְמִים בִּרְכָה תִּסְעָה עֶשְׂרִי תִתְצָמֵן
- 17 [בִּרְכַּת הַמִּי] נִים אֶלְדִין יִפְסִדוּן חֵאל אֶלְאָמָה וִיִצְרֹהָא פִּי דִינְהָא
- 18 [.... הַמ] יִנִּים אֶלְתִּי אֹוֹלְהָא לְמִשְׁוֹמְדִים וְלִמִּינִים וְצִמְוֹהָא אֶלִי שְׁמוֹנֶה
- 19 [עֶשְׂרִי בִּרְכוֹת וְ] אֶתְבְּתוּהָא בֵּין בִּרְכַּת הַמִּשְׁפָּט וְבֵין בִּרְכַּת הַצְּדִיקִים
- 20 [.....] כֵּס אֵן תִּנְתְּ [הִי] מִן אֶלְט'אֶלְמִין וְתִבְדִּיהֶם וְתִעִין
- 21 [.....] עֲלִי [8] מֵא אֶלְתִּמְסָה שְׂצ' מִנִּי
- 22 [.....]

תרגום [משורה 11]:

(11) [.....] אשר הבאתי אותם באותו יום. ואחר כך התחלתי (12) [.....] כי אני מזה זמן הייתי עסוק באסוף הלקט הזה (13) [.....] עכשיו מהם, הוא מה שכבר ציינתי, בעניין מה שלא אמרנו, (14) [....] שכבר ציין זאת התלמוד, והבהיר, כי יסוד התפילה איננו אלא (15) שמונה עשרה ברכות, וכאשר הופיעו המינים, אשר העמידו את הדברים (16) [.....] על שיקול הדעת, חיברו החכמים ברכה תשע עשרה הכוללת (17) [את קללת?] המינים, אשר גורמים נזק למצב האומה ופוגעים בדתה, (18) [.....ברכת] המינים הפותחת במילים למשומדים ולמינים וצרפו אותה אל שמונה (19) [עשרה הברכות] וקבעו אותה בין ברכת המשפט ובין ברכת הצדיקים (20) [.....] להכרית את הפושעים ולהשמידם ולעזור (21) [לצדיקים.....] כפי שביקש שליח הציבור ממני [?].

בירורים:

- שורה 10-1 הסברים למספר שמונה עשרה, ראו במבוא לכתב היד.
- שורה 11 דלך אליוס=אותו היום - כוונתו לדרשה באלכסנדריה, ראו לעיל [מבואות, הביוגרפיה].
- שורה 12 פי הדה אלצ'מה=בלקט הזה - כוונתו ללקט הסברים למספר 18 המובא בכתב יד TS G2.102, וראו דיונו בהמשך סעיף זה.

7 השלמה משוערת [שתי אופציות אפשריות].

8 כתם שחור.

- שורה 14 דכר אלתלמוד... אצל אלצלאה=כפי שציין התלמוד... שיסוד התפילה - ראו: בבלי, ברכות כח ע"ב.
- שורה 15-16 אלכוארג', אלאי=המינים, שיקול הדעת - מונחים איסלאמיים מובהקים. ראו הדיון בם, לעיל [מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות].
- שורה 17 על קביעת הברכה, ראו: בבלי, ברכות, שם.
- שורה 18 למשומדים ולמינים - בסדר רב עמרם גאון עמ' כה, ובסידור רבנו סעדיה גאון עמ' יח, הנוסח הוא 'למשומדים' בלבד. על שינויי הנוסח ראו: לוגר, העמידה לחול, עמ' 133-143, במיוחד עמ' 135.
- שורה 21 שצ' מני - שימושן של שתי מילים אלו אינו ברור, ואולי יש לתרגמן 'כפי שביקש ממני' [?] שמרו צורו [ולא ציין מי המבקש].

כתב יד ב. TS G2.102 אינט.

עמוד א

כתב יד זה הוא בן שני עמודים גדולים מאוד. שניהם כתובים בתפזורת רבת כיוונים ובמגוון של צורות כתב. לנוחות הטיפול, חילקנו כל עמוד לקטעי משנה מסומנים בספרות רומיות.

עמוד א דן בהלכות קריאת התורה והוא יידון להלן, הלכה 3.

עמוד ב

העמוד כתוב בתפזורת רבה. יש בו הרבה מחיקות, כתיבה בין השורות והוספות בשוליים, מהן, כנראה, הערות ותזכורות שרשם לעצמו. בעמוד זה נדונים עניינים שונים, והוא חולק לחמישה קטעי משנה.

קטע I, הוא העתקה מתשובות הרמב"ם, סוף תשובה קלז ותחילת קלח, בלאו, תשובות, עמ' 265-266, בשינויים בודדים, קלים מאוד וחסרי עניין למחקר זה.

קטע II הוא, כך נראה לי, רשימת ראשי פרקים לדרשות על פסוקים, ואין בה עניין למחקר זה. קטע IV הוא קטע אוטוביוגרפי ובו סיפור הדרשה בבית הכנסת הקטן באלכסנדריה; קטע זה טופל לעיל במבוא [מבואות, ביוגרפיה, הדרשה באלכסנדריה], ראו גם: גינת, עמ' 70-71.

שני הקטעים הנדונים כאן הם III ו-V הדנים בתפילת העמידה.

קטע III, דן בשמה של תפילת העמידה ומזכיר את חיבורה של ברכת המינים. כבדרך אגב מזכיר רירה"ס שהוא חיבר או ליקט כעשרים הסברים למספר שמונה עשרה. חמישה מהסברים אלה הוא מפרט בקטע V. לא עלה בידי לברר את מקורותיהם של ההסברים הללו; סביר להניח שהם חלק מאותם 'אלעשרין וג'הא' עשרים פנים, כלומר הסברים, שציין בקטע III. ייתכן שמקורם בפירושי גאונים שלא הגיעו לידינו; ומותר גם להניח, שהם, או חלקם, רעיונות מקוריים של רירה"ס. לדעתי, גם ייתכן שהסבריו למספר י"ח שבתפילת העמידה היו חלק מדרשתו באותה שבת פרשת

וירא. הוא אף רומז על כך, לדעתי, בתחילת קטע III במילים 'אלתי דכרתהא דלך אליום' אשר הזכרתי אותן באותו היום; שני הקטעים, סיפור הדרשה וקטע ההסבר כתובים צמודים זה לזה.

הסברים למספר י"ח יש במקורות חז"ל לא מעטים, כגון: בבלי, ברכות כח ע"ב; ירושלמי, ברכות פרק ד, הל' ג, ז ע"ד-ח ע"א; וכן שם, תענית פרק ב, הל' ב, סה ע"ג; תנחומא, וירא, ראש סימן א; במדבר רבה, פרשה ב סימן א; מדרש לקח טוב, פרק טו יח, וראו שם בהערות של באבער, עמ' קמ ו-קמא [הסברים למספר י"ח ראינו לעיל בכתב יד א של סעיף זה, חלקם מקבילים להסברים שבכתב היד שלפנינו, כגון הימים שגומרים בהם את ההלל ומספר הגלגלים].

הלשון בקטעים הנדונים כאן - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

קטע III, כ"י TS G2.102

- 1 והדה ג'מלה אלוג'וה אלתי דכרתהא <אורדתהא> דלך אליום ועלי אני אערך
- 2 <אנני כנת> אנני כנת מנד <זמאן> מדה לפקת פי הדה אלצ'מ[ה]
- 3 קריה אלעשרין <> <> וג'הא אלא אן אלדי <> <> יחצרני אלן מנהא
- 4 הו מא דכרתה אמא לס נקול שמונה עשרה והי תשע עשרה
- 5 פקד דכר אלתלמוד דלך ובין אן אצל אלצלאה אנמא כאנת
- 6 תמאניה עשר ברכה ואנמא למא ט'הרת אלכוארג' אלדין אטרחו
- 7 אלקול האלנקל ואכדו האלאג'תהאד האלראי כתה אלחכמים ברכה תאסעה
- 8 עשר¹⁰ {הי ברכת המינים אלתי [אסמא בהא¹¹] אלמשומדים האלמינים} ואתהתוהא בין ברכת המשפט ובין ברכת הצדיקים המעני אלחרם {וצ'מוהא אלי שמונה עשרה וצארת תשע עשרה ואר¹¹}
- 9 <הדא> הלשון הקדש פרדא דין דכר א^[11]
- 10 וקאל מולך דלך

תרגום:

- (1) ואלה הם כלל ההסברים אשר הבאתים באותו יום, אף על פי שאני יודע
- (2) כי מזה זמן אספתי בלקט הזה (3) קרוב לעשרים טעמים. ואולם, מה שעלה מהם

9 הכתוב מושחר.

10 במקור מעגל אליפטי - סימן הפניה להוספה בשוליים [הוכנסה בגוף הטקסט].

11 זיהוי לא ודאי.

בדעתי עתה (4) הוא, מה שהבאתי בעניין - למה אנחנו אומרים 'שמונה עשרה', והרי הן תשע עשרה. (5) וכבר הזכיר זאת התלמוד ובאר, כי יסוד התפילה היה רק (6) שמונה עשרה ברכות, אבל כאשר הופיעו המינים, אשר נטשו [מילולית = השליכו] (7) את המסירה בעל פה ונקטו את ההשתדלות לפי שיקול הדעת, חיברו החכמים ברכה תשע (8) עשרה, {היא 'ברכת המינים', בה כינו את המושומדים 'מינים'} {וקבעו אותה בין ברכת המשפט לברכת הצדיקים, במשמעות של חרם עליהם} וצרפו אותה אל השמונה עשרה, וכך נעשו תשע עשרה. (9) <<זה>> בלשון הקודש בלי להזכיר ש[.....] (10) וזאת אמר המחבר.

בירורים:

- שורה 1 דלך אליוס=אותו היום - ייתכן שכוונתו לדרשה בבית הכנסת הקטן באלכסנדריה, ראו לעיל [מבואות, הביוגרפיה, הדרשה].
- שורה 4 תשע עשרה - בבלי, ברכות כח סע"ב.
- שורה 5 דכר אלתלמוד=הזכיר התלמוד - בבלי, שם.
- שורה 6 אלכוארג='מילולית היוצאים, או הפורשים - אלה שפרשו מן הציבור, ראו שימוש זה בפירוש המשניות, עירובין ו ב: "מעשה בצדוקי אחד - מנצוב אלי צדוק תלמיד אנטיגנוס והו אול אלכוארג". ובעברית - מתייחס אל צדוק תלמיד אנטיגנוס שהוא ראשון הפורשים. ראו גם: קאפח, שם, בהערה 12 - אלכוארג='היוצאים ממסגרת הדת, החיצונים. אלכוארג' היא כת ערבית-איסלאמית, ראשיתה בשנת 657 כסיעה פוליטית, והמשכה ככת דתית קיצונית. רירה"ס משתמש במונח איסלאמי זה לכנות בו את ה'מינים' שבתלמוד. שימוש זה רחוק מאוד מציון קרבה תיאולוגית בין שתי הקבוצות. על כת הכוארג' ראו: לצרוס, תולדות, עמ' 177-179; למנס, האיסלאם, עמ' 108-109;
- שורה 7 אלאג'תהאד באלראי=ההשתדלות לפי שיקול הדעת - ראו: שכט, החוק, בעיקר עמ' 69-75; לצרוס, תולדות, עמ' 165, 172; למנס, האיסלאם, עמ' 75-76. המושגים 'כוארג', 'אג'תהאד' ו'ראי' הם מושגים איסלאמיים מובהקים. השימוש בהם הוא ניסיון לתרגם תופעות אידיאולוגיות-תיאולוגיות יהודיות פנימיות באמצעות מושגים איסלאמיים, לא תמיד זהים או אפילו דומים. על שימוש של רירה"ס במושגים ערביים-איסלאמיים ראו לעיל [מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות].
- שורה 8 והי [=והיא] ברכת המינים - על שינויי הנוסח בשמה של הברכה ברכת המינים - ברכת הצדוקים, ראו דקדוקי סופרים על אתר. על ברכת המינים ראו גם: לוגר, העמידה לחול, עמ' 133-143 [בעיקר עמ' 135]; פלוסר, ברכת המינים, במיוחד עמ' 72, ושם בהערות 57, 58.

- שורה 8 וצ'מוהא... וצארת תשע עשרה=וצרפיה... ונעשו תשע עשרה - בבלי, שם.
- שורה 8 ההוספה השנייה, במקור היא כתובה כהוספת שוליים בצד שורה 4, אולם מבחינת התוכן נראה לי שמקומה ההגייוני הוא אחרי ההוספה הראשונה.
- שורה 9 השורה כתובה כהמשך לשורה 8; איני מוצא קשר בינה ובין נושא הקטע.

קטע V, כ"י TS G2.102

- 1 ואיצ'א כנגד י"ח חרף יתוסלוא בהא פי צלואתהם ועלי מא נקלוא איצ'א
- 2 ען אלאנהיא י"י אל רחום וחנן אלי ונקה, ולם תוג'ה אן יתוסלוא בפוקד {עון אבות על הנים¹²}
- 3 דבר אחר כנגד שמונה עשרה מידות שלשבה <<שנאמרו בפסוק>> <שאמר דוד בלך י"י הגדולה וג'>
- 4 ואילו הן הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד הרי ה' >> לך י"י <<הממלכה והמתנשא
- 5 והעושר והכבוד והמְמַשֵּׁל הרי ה' הכוח וְהַגִּבּוֹר והגודל והחוזק הרי י"ד האלוהות
- 6 וההודאה וההילול והפיאור הרי י"ח נמצאת למד שלא נקבעה ההודאה בהרכת
- 7 שש עשרה ברכות שלתפילה אלא כנגד הודאה זו שכינצא בה:
- 8 דבר אחר כנגד שמונה עשר יום שהיחיד גומר בהן את ההלל ואילו הן שמונת
- 9 ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב ראשון של פסח ויום טוב שלעצרת:
- 10 דבר אחר כנגד שמונה עשר גלגלי[ם ה] מקיפים את כל העולם כולו ואילו הן שנים
- 11 שלשמש ושל[שה] עלירח ושלשה שלכוכב ושנים שלצדק¹³ {ושנים שלנוה} ושנים שלשבהי
- 12 ושנים שלמאדים וגלגל המזלות וגלגל כוכבי[ם ק] בועים:
- 13 <<ואני אומר הני תמניסרי כנגד שמונה עשרה >>¹⁴
- 14 ולי נראה שהם כנגד שמונה עשר ענין <<האמורים בשבחים ממזמור

12 השלמה בשולי השורה כתובה בכתב רהוט ומרושל.

13 במקור סימן אליפטי, הפניה להוספה שבשוליים.

14 מחק את כל שורה 13; במקומה כתב את שורה 14.

- השמים מספרים>> שאמר דוד בהשמים מספרים כבוד אל ואילו הן
 15 <<כבוד אל ואילו הן>> <<מתורת יי תמימה ועד הנחמדים מזהה ומ>>¹⁵
 ואילו הן תורת יי עדות יי פקודי יי
 16 מצות יי יראת יי משפטי יי הרי ו' תמימה נאמנה ישרים ברה טהורה
 אמת הרי י"ה מעיית נפט
 17 מחכימת פתי משמחי לה מאירת עינים עומדת לעד צדקו יחדו הרי י"ח:

תרגום:

שתי השורות הראשונות: (1) וכן כנגד שמונה עשרה מילים שבאמצעותן פונים בתפילה. וכן כפי שמסרו (2) בשם הנביאים, "יי, אל, רחום, וחנן", עד "ונקה", ואין צורך לפנות בתפילה ב"פוקד עון אבות על בנים".

בירורים:

- שורה 1 י"ח חרף=שמונה עשרה מילים - הן שמונה עשרה המילים שבשלוש עשרה מידות, שמות לד ו-ז.
 שורה 3-6 שמונה עשרה מידות... שאמר דוד וג' - על פי דברי הימים א, כט יא-יג. ראו גם: רס"ג, שמות, סעיף 145, נוסח עברי - עמ' נב-נד, בלשון המקור עמ' רפב-רפד.
 שורה 7 שש עשרה ברכות שלתפלה - נראה לי, שכוונתו שההודאה באה בברכה השבע עשרה, שהיא הראשונה משלוש האחרונות.

כתב יד ג. 163. TS Ar.18(1). עמוד ב. אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, כתובים בתפזורת רבת כיוונים, בכתב שהוא בדרך כלל קריא ומסודר. בעמוד א שלושה קטעי משנה, אחד מהם עם הוספה בשוליים; בעמוד ב חמישה קטעי משנה. את קטעי המשנה סימנתי בספרות רומיות. תוכנם של הקטעים מגוון.

להלן תיאור כללי של הנושאים: שישה מהקטעים עוסקים בעניינים הלכתיים, ארבעה מהם בהלכות סוכה, והם: א II, א III, ב III ו-ב V; אחד בהלכות יום טוב, ב IV, ואחד בהלכות תפילה - ב I, והוא אשר יידון בסעיף זה; שאר הנושאים יידונו בסעיפים המתאימים להלן בפרק זה.

קטע א II, הוא העתקה ביקורתית מוערת ממשנה תורה, סוכה פרק ו, הל' ב, תוך הסתמכות על בבלי, סוכה כו ע"א. מהערותיו של רירה"ס המשולבות בהעתקה עולה, כי לפני רירה"ס היה, כנראה, נוסח של משנה תורה שונה מהנוסחים הרווחים בידינו

היום, ההבדלים צוינו שם ב'בירורים'. הקטעים ההלכתיים מורכבים מפסיפס של שילוב העתקות בלשון המקורות מהבבלי, מהרי"ף ומהרמב"ם, לפעמים תוך דילוגים ממקור למקור והשמטת קטעים שאינם פסיקת הלכה. המגמה של רירה"ס היא ברורה, לתת ניסוח קצר של הלכה פסוקה. הקטע א I הוא העתקה בשינויים לא מעטים, וייתכן שהוא עיבוד של מעשה המסופר בבבלי, קידושין לב ע"ב, ובנוסח אחר בספרי, דברים יא לח; פינקלשטיין, עמ' 74-75 - המתאר אירוח בביתו של רבן גמליאל. הסיפור לא הועתק מהעדר עניין בו לנושא מחקר זה. הקטע ב II הוא קטע מתודולוגי שבו מסביר רירה"ס את שיטתו בחיבורו 'הלכות פסוקות'. קטע זה נדון לעיל במבוא. הכותרת 'הלכות פסוקות' רשומה גם בראש הקטע ב V שעניינו הלכות סוכה.

התפזרות הרב כיוונית שבה נכתבו הקטעים השונים, כל קטע בזווית כתיבה משלו, וכן המחיקות הרבות, מצביעות, לדעתי, על כך, שלפנינו טיוטת עבודה, כתיבה ראשונה, אולי נסיונות של ליקוט חומר לחיבורו 'הלכות פסוקות'; ראו גם: דנציג, הלכות פסוקות, עמ' 403.

הלשון - הקטע המתודולוגי וכן מילות הקישור בקטע המועתק מ'משנה תורה' כתובים בערבית; כל האחרים בעברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

I ב

- 1 **היל' תפלה**¹⁶
- 2 **אמ' רב הונא טעה בשלוש ראשונות חוזר לר' [אש]**
- 3 **באמצעיות חוזר לאתה חונן באחרונות**
- 4 **חוזר לעבודה ורב אסי אמ' אמצעיות אין להם**
- 5 **סדר כלום' ואם טעה בהן אינו חוזר לאתה חונן**
- 6 **אלא לתחלת אותה ברכה שטעה בה והלכתא כרב אסי:**

בירורים:

- שורה 1-5 אמ' רב הונא... אין להם סדר - בבלי, ברכות לד ע"א. וכן ברי"ף, וכן ברמב"ם, תפילה, פרק י, הל' א.
- שורה 5 כלום' - מילת קישור משל רירה"ס.
- שורה 5-6 ואם טעה... שטעה בה - שכתוב של רירה"ס לניסוח של הרמב"ם.
- שורה 6 והלכתא כרב אסי - על פי הרי"ף.

3. הלכות קריאת התורה

בסעיף זה יידונו קטעים אחדים משלושה כתבי יד שונים, כולם עוסקים בענייני קריאת התורה.

כתב יד א. TS G2.102 עמוד א. אינט.

[תיאור חיצוני כללי של כתב היד ראו לעיל: הלכה 2, במבוא לכתב יד ב.]

במבט חיצוני נראה שיש בעמוד שני חלקים ברורים. בחציו השמאלי יש שישה קטעים שסימנתי בספרות רומיות, I עד VI, כתובים בצורה מסודרת, קטע מתחת לחברו, בכתב קריא למדי. בראשם כותרת 'היל' קריאת [התורה], שהיא הכותרת לכל הקטעים שבעמוד. בחציו הימני יש חמשה קטעים, VII עד XI, כתובים בתפזורת בכיוונים שונים ובאלכסון, בצורות כתב מגוונות, לעיתים אפילו מרושלות במקצת.

שיטת רירה"ס - הבאת מקורות ועריכתם, לא לפי סדרם במקורות, אלא לפי העניין כהבנתו של רירה"ס. המקורות: קטע I - מירושלמי, ברכות, פרק ד, הל' ד, ט ע"ג. קטע II - מירושלמי, מגילה, פרק ד, הל' א, עד ע"ד. קטע III - מבבלי, מגילה לב ע"א. קטע IV - מתוספתא, מגילה ג יב, שורות 34-36 [ציוני מקורות נוספים ב'בירורים']. קטע V - מבבלי, ברכות מה ע"א. קטע VI - מירושלמי, מגילה פרק ד, הל' א, עד ע"ד. קטע VII - מבבלי, ברכות, ח ע"א; בבלי, סוטה, לט ע"א. קטעים VIII עד XI - הרחבות, השלמות, ונסיונות ניסוח אחרים, או סיכום לדברים שנכתבו בקטע VII, נראים, הן בצורתם והן בתוכנם, כטיוטות או כנסיונות סיכום.

הלשון - עברית

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

קטע I, כ"י TS G2.102

- 1 ירוש' ר' בא בריה דרבי חייה בר בא ר' חייה בשם ר' יוחנן היה קורא התורה ונשתתק
- 2 זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון ואין תאמר ממקום
- 3 שפסק הראשונים נתברכו לפניו ולא לאחריהן והאחרונים נתברכו לאחריהן ולא
- 4 נתברכו לפניו וכת' תורת יי תמימה שתהא כולה תמימה:

קטע II, כ"י TS G2.102

- 1 ירוש' ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חד ברנש קא"י ומתרגם
- 2 סמוך לעמודה אמ' ליה אסיר לך כשם שניתנה באימה [כך] אנו צריכין לנהוג בה באימה

- 3 אמ' ר' חגיג' >> ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חזנא קאים ומתרגם ולא מקים
- 4 [ב] רנש תחתוהי אמ' ליה אסיר לך כ[שם] שניתנה על ידי סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה על
- 5 ידי סרסור עאל ר' יודה בן פזי ועבדה [שא] לה אנכי עומד בין יי וביניכם בעת ההיא להגיד [לכם]
- 6 אמ' ר' חגי' ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חד סופר קא"י מושיט תרגומא
- 7 מן גו ספרא אמ' ליה אסיר לך דברים שנאמרו בפה ונאמרו הכתה הכתה

קטע III, כ"י TS G2.102

- 1 ¹⁷ אמ' עולא מפני מה אמרו הקורא בתורה [ל] א יסייע למתורגמן כדי
- 2 שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה:

קטע IV, כ"י TS G2.102

- 1 תוספתא בני הכנסת שאין להן מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד
- 2 וקורא ויושב אפילו שבעה פעמים. קטן מתרגם על ידי גדול אבל אינו כבוד לגדול
- 3 שיתרגם על ידי קטן שנ' ואהרן אחיך יהיה נביאיך: ראש הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד
- 4 שיאמרו לו אחרים קרא שאין אדם מבזה לו. חזן העומד לקרות אחד עומד ומחזן עליו
- 5 עד שיקרא.

קטע V, כ"י TS G2.102

- 1 אמ' ר' שמואל¹⁸ בן פזי מנין למתרגם שלא יגביה קולו יתר מן הקורא שנ' משה ידבר והאלהים
- 2 יעננו בקול ממעמק שנ' יעננו איני יודע שבקול אלא מה תל' לו' בקול כקולו של משה. תניא
- 3 נמי הכי אין המתרגם רשאי להגביה קולו יתר מן הקורא ואם אינו יכול להגביה כנגד הקורא ימאיד

17 במקור - רווח בתחילת השורה.

18 אותיות שמו של האמורא מושחרות במקצת, אולם ניתן לזהות שהאות הראשונה משמו היא ש והאחרונה היא ל.

- 4 הקורא קולו ויקרא: אמ' רב חסדא אין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הציבור
- 5 ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפיסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחד עד
- 6 שיכלה תרגום מפי המתרגם: אמ' ר' תנחום אמ' ר' יהושע בן לוי המפטיר אינו מפטיר עד
- 7 שיגלול הספר:

קטע VI, כ"י TS G2.102

- 1 אמ' רב איקא בר אבון אמ' רב חננאל אמ' רב מאי דכתי' ויקראו בספר תורת האלהים
- 2 מפורש 'וג' ויקראו בספר זה מקרא מפורש זה תרגום ושום עכל אילו הפסוקים ויהיו במקרא
- 3 זה פיסוק טעמים ואמרי לה אילו המסורות:

קטע VII, כ"י TS G2.102

- 1 אמ' רבה בר רב הונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר ואפילו בדבר הלכה שנ' וכפתחו
- 2 עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנ' והוחלתי כי לא ידברו עמדו ולא ענו עוד. ר' זירא
- 3 אמ' [¹⁹] 'רב חסדא' מהכא ואזני כל העם אל ספר התורה. רב שעת מהדר אפיה וגריס אמ' אן בדידן
- 4 ואינהו בדידהו. וקשיא לן היכי עבד רב שעת הכי והא קימא לן כיון שנפתח ספר תורה
- 5 אסור לספר ואפילו בדבר הלכה <<וחזינן ליה לשמעון קימא ר' ז"ל>> ופריק שמעון קימא ואמ'
- 6 <<לא קשיא דהא דעבד רב שעת בדאי[²⁰] איכא עשרה דצייתי הא דליכא עשרה דצייתי>>
- 7 [הא] דקימא שאסור לספר ואפילו בדבר הלכה ה[דליכא] תמן עשרה דצייתי ודעבד רב שעת בדאיכא עשרה
- 8 דצייתי ורבואתא אחרין פריקו להאי [²¹] קושיא בפירוקאן
- 9 אמ' ר' חייה בר אמי משמא דעולא מאי דכתי' ועוזבי יי יכלו [זה המניח

19 מושחר.

20 כתם שחור, לא ניתן לזיהוי.

21 מושחר, פיענוח לא ברור.

ספר [תורה כשהוא פתוח

- 10 ויוצא. ר' אבהו נאפיק בין גברא לגברא. באעי רב פפא בין פיסקא לפיסקא מאי תיקו: ותיקו
- 11 דאסורא לחומרא ולית ליה רשו למיפק {ואסור לצאת} {ואינו רשאי לצאת}

קטע TS G2.102, VIII²², כ"י

- 1 וקשיא לן היכי עבד
- 2 רב שעת הכי והא קיימא לן כיון
- 3 שנפתח ספר תורה אסור לספר
- 4 ואפילו בדבר הלכה וקא מפרקי רבנן
- 5 כגון שמעון קיאר א ו [] וכיוצא בהם
- 6 דהא דרבה בר רב הונא ור' זירא >היכי< דליכא עשרה דצייתי
- 7 לספר תורה ודרה שעת בדאיכא עשרה דצייתי
- 8 >ורבואתא< ורבנן אחריני כגון פל' ופל' >פריקו בפירוקא אחרינא<
- 9 לא שנא להו בין איכא עשרה דצייתי בין ליכא עשרה דצייתי
- 10 אלא ה

קטע TS G2.102, IX, כ"י

- 1 בפירוקא אחרינא וקאמרי דוקא רב שעת
- 2 דתורתו אומנותו אבל כולי עלמא לא ומסתברא
- 3 כוותיהו הולכך >כיון שנפתח< משפחת ספר תורה אסור לספר
- 4 אפילו בדבר הלכה בין איכא²³ עשרה דצייתי ובין ליכא²⁴
- 5 עשרה דצייתי אלא למי שתורתו >אם כן תורתו< אומנותו כרה שעת:

קטע TS G2.102, X, כ"י

- 1 וחאזאן בה תרי פירו[קי]
- 2 חדא לשמעון קיאר

22 מעל השורה הראשונה של הקטע, ברווח שבינה ובין קטע VII שמעליו, כתב ומחק את המילים 'וקשיא לן', שהן המילים הפותחות את קטע VIII; נראה כאילו רצה להתחיל שם את כתיבת הקטע החדש וחזר בו.

23 האות א הראשונה נראית ככתיבה על גבי כתיבה; אולי התחיל לכתוב את האות ל וחזר בו [ראו ההערה הבאה 24].

24 האות ל נראית ככתיבה על גבי כתיבה; אולי התחיל לכתוב את האות א וחזר בו [ראו ההערה הקודמת 23].

- 3 דפריק לא קשיא [הא] דאיכא
- 4 עשרה דצייתי הא דליכא עשרה
- 5 דצייתי ואידך <<לא קשיא>> רבואתא >|<<משיפתח>>|<
- 6 אחריני דפריקו לא קשיא הא
- 7 דתורתו אומנותו הא דאין תורתו
- 8 אומנותו <<ופירוקא בתרא>> ומסתברא כפירוקא בתרא הולכך משיפתח

קטע XI, כ"י TS G2.102

- 1 הא
- 2 דאיכא עשרה
- 3 דצייתי הא
- 4 דליכא עשרה דצייתי
- 5 ואי בעית אימא הא והא
- 6 דאיכא עשרה דצייתי
- 7 ולא קשיא הא דתורתו אומנותו
- 8 הא דאין תורתו אומנותו:

בירורים:

[הבהרה: ציוני המקורות הראשיים הובאו לעיל במבוא לכתב היד.]

קטע I

- שורה 1-2 ראו גם: רי"ף, מגילה, סוף פרק ג; רמב"ם, תשובות, רחצ; בלאו, עמ' 553; רמב"ם, תפילה, פרק יב, הל' ו.
- שורה 3 לעניין חיוב ברכת התורה, ראו: בבלי, ברכות כא ע"א; שם, שם, מח ע"ב; ירושלמי, מגילה, פרק ד, הל' א, עד סע"ד-עה רע"א; אוצה"ג לברכות, חלק התשובות, סעיף צה, עמ' 28.
- שורה 4 "תורת ייי תמימה" - תהלים יט ח; בירושלמי שם, וברי"ף שם, מצוטט גם המשך הפסוק - "משיבת נפש", אולם אינו מצוטט בתשובות הרמב"ם [אולי זו השפעת הרמב"ם על ניסוחיו של רירא"ס - לעיל: מבואות, ביוגרפיה, רירא"ס והרמב"ם].

קטע II

- שורה 2 סמוך לעמודה - כלומר, נשען עליה. על איסור ההישענות על עמוד הקריאה בשעת הקריאה, ראו גם: אוצה"ג למגילה, חלק התשובות, סעיף קא עמ' 29; רמב"ם, תפילה, פרק יב, הל' יא.
- שורה 3-4 על המתורגמן והתרגום, ראו: תוספתא, מגילה פרק ג, הל' כ; ליברמן, עמ' 359, שורות 68-70; תוספתא כפשוטה, עמ' 1194-1195; בבלי,

- מגילה ג ע"א; אוצה"ג למגילה, חלק התשובות, סעיפים קג-קד, עמ' 29-31; רמב"ם, תפילה, פרק יב, הל' י-יא.
 אנכי עומד בין ייי וביניכם וג' - דברים ה ה. שורה 5
- קטע III**
 ראו גם: רמב"ם, תפילה, פרק יב, הל' יא. שורה 1
- קטע IV**
 הציטוט מהתוספתא - ראו על כך גם: תוספתא כפשוטה, ליברמן, עמ' 1178-1179. שורה 2-1
- קטן מתרגם... על ידי קטן - ראו גם: תוספתא, מגילה ג כא; ליברמן, עמ' 359, שורות 73-75; ראו גם: תוספתא כפשוטה, על שורות אלה, ליברמן, עמ' 1195-1196 [לעניין קטן קורא ומתרגם, ראו גם: משנה מגילה ד ו]. שורה 3-2
- "ואהרן... נביאך" - שמות ז א [וראו גם: אונקלוס על פסוקנו= מתורגמן]. שורה 3
- ראש... מבזבז לו - תוספתא, מגילה פרק ג, הל' כא; ליברמן, עמ' 359, שורות 75-76. גרסת רירה"ס שלפנינו שונה מזו שבכתב יד וינה, וראו בתוספתא כפשוטה לשורות הנ"ל, ליברמן, עמ' 1197, ואת חילופי הגרסאות הרשומים שם. שורה 4-3
- חזן... עד שיקרא - תוספתא, מגילה פרק ג, הל' כא; ליברמן, עמ' 360, שורה 77; תוספתא כפשוטה, עמ' 1198. שורה 5-4
- קטע V**
 ר' שמואל - בכתב יד מינכן - שמעון. חכם תלמודי בשם שמואל בן פזי איננו רשום לא אצל אלבק, תלמודים; לא אצל מרגליות, אנציקלופדיה; ולא אצל היימן, תולדות [ראו מה שנכתב לעיל בהערה 18]. שורה 1
- "משה ידבר... בקול" - שמות יט יט. שורה 2-1
- אמ' רב חסדא... מפי המתרגם - בבלי, סוטה לט ע"א; ראו גם: רמב"ם, תפילה, פרק יב, הל' ו. שורה 6-4
- ואין... מפי המתרגם - ראו גם: סידור רס"ג, עמ' שס, שורות 19-22; רמב"ם שם, הל' יא. שורה 6-5
- אמ' ר' תנחום וכו' - בבלי, סוטה, שם; אוצה"ג לסוטה, חלק התשובות, סעיף קיא, עמ' 261; וכן רמב"ם, שם, הל' יג. שורה 7-6
- קטע VI**
 "ויקראו בספר בתורת האלוקים, מפרש..." - נחמיה ח ח. שורה 2-1

קטע VII

- שורה 1 כיון שנפתח וגו' - ראו גם: סדר רב עמרם גאון, עמ' עג; רי"ף, ברכות ד ע"א. רמב"ם, תפילה, פרק יב, הל' ט.
שורה 2-1 "וכפתחו עמדו כל העם" - נחמיה ח ה.
שורה 2 "והוחלתי כי לא... ולא ענו עוד" - איוב לב טז.
שורה 3 "ואזני כל העם אל ספר התורה" - נחמיה ח ג.
שורה 4-3 רב ששת... בדידהו - בבלי, ברכות ח סע"א.
שורה 4 וקשיא לן - רירה"ס לא הגדיר בדיוק למי 'קשיא'; ייתכן שהוא מביא כאן מדברי רבותיו, המזכרים פעמים אחדות בקטעים הבאים.
שורה 5 שמעון קיארא - לגופו של עניין, ראו: הלכות גדולות, עמ' רסג; אוצ'ה"ג לברכות, חלק התשובות, סעיפים ל-לא, עמ' 18, דברי רב פלטוי. על שמעון קיארא ראו: דנציג, מבוא, עמ' 176-180.
שורה 7 בדאיכא עשרה - ראו: הלכות גדולות, עמ' רסג [ראו גם: תוספות לברכות, ח ע"א, ד"ה 'רב ששת מהדר אפיה'].
שורה 8 ורבואתא=מונח שכיח בספרות הגאונים וגם אצל רירה"ס [לעיל: השיטות, המקורות, אישים]. אין זיהוי מדויק מי הם ה'רבואתא'.
שורה 9 "ועוזבי ייי יכלו" - ישעיהו א כח.
שורה 10-9 דברי ר' חייא בר אמי - בבלי, ברכות, שם, שם.
שורה 10 ר' אבהו - בבלי, שם.
שורה 10 באעי רב פפא - בבלי, שם.
שורה 11-10 תיקו דאסורא וכ' - הלכות גדולות, עמ' רסג, סוף פסקה ראשונה; ראו גם במבוא התלמוד המיוחס לשמואל הנגיד; רש"י, חולין ל ע"ב, ד"ה 'תיקו'; הנ"ל, שם, מה ע"ב, ד"ה 'תיקו'.
הבהרה: כיון שהקטעים VIII ו-XI הם סיכומים ונסיונות טיוטה להסברים בדרך אחרת למקורות שהובאו בקטע VII, נראה לי מיותר לחזור ולציין שוב אותם המקורות שהובאו בקטע הנ"ל.

כתב יד ב. ENA 2943.5 עמוד א. אינט.

מבוא

הקטע הנדון כאן הוא מחציתו העליונה של העמוד הראשון מכתב יד בן שני עמודים, שעיקרו פירוש למשנה אהלות א ח; לעיל: משנה 33.
בקטע שלפנינו מסכם רירה"ס את סדרי קריאת התורה וההפטרות בשני ימי ראש השנה. לקריאה ביום הראשון הוא קובע כ"א פסוקים, שאם יחול בשבת, יהיו לכל עולה שלושה פסוקים, שהם המינימום ההלכתי. קביעה זו שונה מהקביעה בסדר רב עמרם גאון, ולפי המסתבר גם מזו שבסידור רב סעדיה גאון. ליום השני קובע

רירה"ס את פרשת העקדה בלבד, הכוללת רק תשעה עשר פסוקים. את עובדת היות הקריאה ביום השני קצרה מזו שביום הראשון, מסביר רירה"ס בכך, שלפי העיקרון של 'לא אד"ו ראש' לא יחול יום ב' דראש השנה בשבת. להפטרות היום הראשון הוסיף רירה"ס פסוקים אחדים [ראו בבירורים]. את תחילתה של הפטרת היום השני, הוא קובע פסוק אחד לפני קביעותיהם של רע"ג ורס"ג, ולא נתן טעם לדבריו. אין הוא מסביר את הקשר שבין תוכן הפטרת היום הראשון ובין החג; אבל בהפטרות היום השני הוא קושר את זכרון אפרים עם זכרון העקדה, ובכך מסביר את הקשר בינה ובין החג. לסיים הוא מביא את קריאת התורה ביום צום גדליה.

הקטע הוא בין חמש עשרה שורות; עשר הראשונות כתובות בצורה די מסודרת, עם קצת מחיקות ודהיות. חמש השורות האחרונות כתובות בשני טורים; הטור הימני, רוחבו כרבע השורה, הוא המשך ישיר לשורות שלפניו. בארבע שורות [11-14] קצרצרות מסביר רירה"ס את הקשר בין הפטרת היום השני ובין ראש השנה. שורה 15 היא חזרה על הנאמר בשורות 10-14 בעניין הפטרת היום השני. בשורות 11-14 שבטור השמאלי הוא מסכם את סדרי קריאת התורה ביום צום גדליה.

הלשון - ערבית מעורבת בעברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

[הערה: אחרי שורה מספר 10 הועתקו שורות 11-14 שבצד ימין, אחריהן שורה מספר 15, ואחריה השורות 11-14 שבצד שמאל.]

- 1 עניאן אול יום מן ראש השנה וי"י פקד את ערה >וג' < עד ותקח לו אמו
אשה מארץ מצרים
- 2 כ"א פסוק לאז[מה] לאנה חתי לו אתי פי יום סבת [²⁵] סבעה כל עכץ
ג' פואסק
- 3 ויקרא פי אלספר אלתאני ובהדש השביעי [ו' פואסק] תם אלהפט[רה]
ויהי איש אחד
- 4 מן הרמתים עד וירם קרן משיחו ומדלג עד ויגדל עמואל וי"י היה עמו
וקורא >> << ²⁶ >> << ²⁶ >>
- 5 ויגדל. וידע. ופוסק: ²⁷ עניאן אליוס אלתאני מן ראש השנה ויהי אחר
הדברים האלה
- 6 והאלהים נסה את אברהם וכול' עד ויעה אברהם בהאר עבע ו"ט פסוק
והו כאפי
- 7 לאנה לא יתפק וקועה יום אלסבת >>מן אגל אצלנא לא אד"ו ראש

25 קשה לזיהוי.

26 מחיקה בהשחרה.

27 במקור רווח של אותיות אחדות.

השנה > לאנה אד [כאן]

- 8 תאני ראש השנה יום אלסבת כאן אליום אלאול יום אלג'מעה והדא גיר ואקע לאן מן
9 אצולנא לא אד"ו ראש השנה. ויקרא פי אלספר אלתאני ובחדש השביעי אל' פואסק >אלתי קרית אליום אלאול<
10 ואלהפטרה בעת ההיא אהיה לאלהים לכל משפחות האדמה וג' כה אמר יי מצא חן במדבר

ימין:

- 11 דאית ביה
12 זכור אזכרנו עוד
13 דדאמי לזכרון עקדה
14 >עקדת יצחק<
15 ומפטרינן מצא חן במדבר דאית ביה זכור אזכרנו עוד דדאמי²⁸ לז[כר עקדה]²⁹

שמאל:

- 11 ופי תאלת תשרי צום גדליה יקרא בכרה ויחל אלד' פ[ואסק]
12 ומדלג עד פסל לך וקורא מפסל לך עד וראה כל העם [אשר]
13 אתה בקרבו את מעשה יי כי נורא הוא אשר אני עושה עמך
14 אלעשרה פואסק יקרוהא אתני³⁰ [ולם יקרא אכר אלנהאר שי]

תרגום:

(1) הקריאה ביום הראשון של ראש השנה היא "ויי פקד את שרה" עד "ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים". (2) שהם כ"א פסוקים כנדרש. כך, שאם יחול ביום השבת, שהקוראים הם שבעה, יהיו לכל אחד שלושה פסוקים. (3) ובספר השני קוראים "ובחדש השביעי" ששה פסוקים, ואחר כך ההפטרה, "ויהי איש אחד (4) מן הרמתיים" עד "וירם קרן משיחו", ומדלג עד "ויגדל שמואל ויי היה עמו" וקורא (5) "ויגדל", "וידע", ופוסק. קריאת היום השני של ראש השנה היא "ויהי אחר הדברים האלה (6) והאלהים נסה את אברהם וכו'", עד "וישב אברהם בבאר שבע", י"ט פסוקים. וזה מספיק, (7) כי לא יקרה שיחול ביום שבת [בגלל העיקרון המקובל אצלנו שלא אד"ו ראש השנה], כי אם יחול (8) יום שני של ראש השנה בשבת, הרי שהיום הראשון יחול ביום ששי, וזה לא ייתכן, כי (9) כלל בידינו "שלא

28 הכתב מושחר במקצת, הזיהוי משוער.

29 השלמה משוערת.

30 במקור - סימן סיום ציורי.

אד"ו ראש השנה". ובספר השני קוראים "ובחדש השביעי" את ששת הפסוקים אשר קראו ביום הראשון, (10) וההפטרה היא "בעת ההיא אהיה לאלהים לכל משפחות האדמה וג'", "כה אמר יי מצא חן במדבר" (11) דאית במ (12) "זכור אזכרנו עוד" (13) דדאמי לזכרון העקדה (14) << >> (15) [אין צורך בתרגום]. (11) וביום השלישי בתשרי צום גדליה וקוראים בבקר "ויחל", ארבעה פסוקים, (12) ומדלג עד "פסל לך", וקורא מ"פסל לך" עד וראה כל (13) העם אשר אתה בקרבו את מעשה יי כי נורא הוא אשר אני עושה עמך", (14) עשרה פסוקים, וקוראים אותם שניים. ואין קוראים בסוף היום דבר.

בירורים:

- שורה 1 "ויי פקד את שרה" - בראשית כא א.
- שורה 1 עד "ותקח לו אמו וג'" - שם, שם, פסוק כא, שלא כמנהג הרווח. סדר רב עמרם גאון, עמ' קלט, סימן קי, מציין את סיום הקריאה לפני פרשת העקדה, סך הכל ל"ד פסוקים, כמנהגנו. רס"ג בסידורו, עמ' שעא, ורמב"ם, תפילה, פרק יג, הל' י - אינם מציינים את מקום סיום הקריאה. לא ברור מהו המקור המדויק לקביעתו של רירה"ס.
- שורה 2 כל שכנ' ג' פואסק=כל אדם שלושה פסוקים - משנה, מגילה ד ד.
- שורה 3 פי אלספר אלתאני=בספר השני. על הוצאת ספר שני, ראו: רמב"ם, תפילה, פרק יג, הל' יד.
- שורה 3 ויקרא=וקוראים - משנה, מגילה ג ה; רמב"ם, שם, שם, הל' י.
- שורה 3 "ובחדש השביעי" - במדבר כט י.
- שורה 3-4 "ויהי איש אחד" - שמואל א, א א. ראו גם: סדר רע"ג, עמ' קלט, סימן קי; סידור רס"ג עמ' שעא; רמב"ם, תפילה, פרק יג, הל' י.
- שורה 4 "וירם קרן משיחו" - שמואל א, ב י; כך על פי סדר רע"ג. סידור רס"ג שם, ורמב"ם שם, אינם מציינים את מקום הסיום.
- שורה 4 "ויגדל שמואל" - שמואל א, ג כ.
- שורה 4-5 וקורא "ויגדל" "וידע" - שמואל א, ג כ-כא. רירה"ס לא ציין מהו המקור להוספה זו, שאינה רשומה בסדר רע"ג.
- שורה 5-6 "ויהי אחר הדברים האלה" - בראשית כב א. וראו: סדר רע"ג שם; סידור רס"ג שם; רמב"ם תפילה, שם.
- שורה 6 עד "וישב אברהם בבאר שבע" - כך על פי סדר רע"ג, שם: "עד סוף פיסקא". בסידור רס"ג וברמב"ם לא צוין מקום הסיום.
- שורה 9 לא אד"ו ראש השנה - רמב"ם, קידוש החדש, פרק ז, הל' א.
- שורה 10 ואלהפטרה בעת ההיא - ירמיהו ל כה; שלא כבסדר רע"ג, שם, ובסידור רס"ג, שם, המציינים את תחילת ההפטרה בפסוק "מצא חן במדבר", שם, לא א. הרמב"ם, תפילה, שם, מציין בסתמיות: 'ומפטרין 'הבן יקיר לי אפרים'', שם, שם, יט, שהוא פסוק סיום

ההפטרה.

שורה 12	"זכור אזכרנו עוד" - שם, שם, יט.
שורה 11	ופי תאלת תשרי=ובג' תשרי - רמב"ם, תעניות, פרק ז, הל' א.
שורה 11	"ויחל" - שמות לב יא. ראו: סדר רע"ג, עמ' צו, סימן נח, וההערה בסוף העמוד.
שורה 11	אלד' פואסק=ארבעת הפסוקים - שמות לב יא-יד.
שורה 12	"פסל לך" - שמות לד א.
שורה 12	"וראה כל העם" - שם, שם, י.
שורה 14	ולם יקרא אכר אלנהאר שי=ואין קוראים בסוף היום דבר - ראו: סדר רע"ג, ההערה בסוף עמוד צו.

כתב יד ג. Bodl. MS Heb. d. 74/35.b אקסט.

כתב היד הוא פרגמנט קטן בן שורות אחדות כתובות בתפזורת חלקית. חלק מכתב היד מושחר. התוכן - רשימות של קריאה בתורה והפטרות של שבתות הפורענות והנחמה. אין זו העתקה ישירה מסידור רס"ג, אבל התוכן מבוסס על דבריו בפרק על הקריאות, עמ' שסה-שסו, שסט-שעד.

4. הלכות מזוזה. כ"י TS F5.149 עמוד ב. אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים [ביפוליו] ובו נושאים מנושאים שונים. עמוד ב כתוב בצורה לא מסודרת, רובו בתפזורת, ובו רשימות של מחירי חומרי כתיבה ותשלומים שונים הקשורים בעבודתו כמעתיק ספרים. רשימות אלו נדונו לעיל במבוא [פעילותו, המעתיק].

באחת מפינות העמוד, על שטח של כרבע ממנו, בשש עשרה שורות קצרות, כתובות בכתב מרובע ומסודר, תחת הכותרת 'היל' מזוזה' סיכם רירה"ס את נושא חיובה - או אי חיובה - של אכסדרה במזוזה, בשיטת סיכום העניין על פי הסוגיה בבבלי, מנחות לג ע"ב. פרט לכתמי דיו אחדים, אין כל קושי בקריאת הקטע.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 351.

1 היל' מזוזה

2 אמ' רב חסדא אכסדרה פי'

3 [] שלש סתומות [דפנות?] ורביעית פתוחה.

- 4 ומפ' ה' ³¹ לא יחפור?] ואותהי'
- 5 מיהא דתניא בית שער וכו'
- 6 ודחה הכא במאי עסיקין
- 7 באכסדרה דבי רב פי' שהיה
- 8 לה דופן רביעית כצורת בית
- 9 מיהו אין לה מזוזות כבית.
- 10 ואתמהי' אכסדרה דבי רב
- 11 פשיטא חדר חשוב היא תרגו'
- 12 חדר אידרא כדכת' ובחדר משכבך
- 13 ודחה דההיא באכסדרה רומייתא
- 14 שאין לה דופן רביעי אל[א]
- 15 שיש לה שולים גבוה מן
- 16 הקרקע שלא תשלוט הרגל עליה:

בירורים:

- שורה 2 אכסדרה - בבלי, מנחות לג ע"ב; רמב"ם, תפלין ומזוזה, פרק ו, הל' ג.
- שורה 3 שלש [סתומות] ורביעית פתוחה - ראו: רש"י שם, ד"ה 'אכסדרה'; הערוך ערך אכסדרה.
- שורה 7 אכסדרה דבי רב - ראו: בבלי בבא בתרא יא ע"ב.
- שורה 12 "ובחדר משכבך" - שמות ז כח.
- שורה 12 תרגום 'חדר' אידרא' - אונקלוס, שמות, שם [במהדורת ברלינר =אידרון].
- שורה 13 אכסדרה רומייתא - ראו: רש"י על אתר, וכן רש"י, בבא בתרא, שם, ד"ה 'אכסדרה רומייתא'; ראו גם: תוספות שם, ד"ה 'הכא אפשר דמעיל', בסוף הדיבור.
- שורה 16 שלוא תשלוט הרגל עליה - כוונת רירה"ס איננה ברורה; כמו כן לא עלה בידי לאתר מקורו של פירוש זה, וייתכן שהוא מחידושיו.

5. הלכות תפילין, מזוזה וציצית. כ"י TS NS 309.65 עמוד א. אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים כתובים בצפיפות ובמגוון של צורות כתב. עמוד א הנדון כאן, בנוי מהעתקות סלקטיביות של קטעי משנה וגמרא מבבלי, מנחות, פרקים ג ו-ד. בין הקטעים המועתקים רווחים קטנים. זיהוי מדויק של המקורות להלן ב'בירורים'.

הקטעים שבעמוד זה דנים בשני נושאים: האחד - הפרשיות שבתפילין ובמזוזה; השני - בציצית וחוטית התכלת והלבן שבה. הקטעים מובאים לא לפי סדרם בבבלי, אלא לפי הסדר שקבע ריר"ס לעצמו. העתקות סלקטיביות אלה הן תוכנו העיקרי של העמוד. הן כתובות בשני חלקים; הראשון הוא העתקות מפרק ג, והן תופסות את רובו של העמוד. חלק זה כתוב בכתב מרובע ומסודר מאוד, באותיות גדולות וברורות. החלק השני, הכולל כרבע מן העמוד, הוא ראשיתו של פרק ד. הוא כתוב באותיות יותר קטנות, בכתב פחות מרובע ועם רהיטות חלקית פה ושם, אבל גם הוא ניתן לקריאה מסודרת ללא קשיים.

מסיב לחלק המרכזי, בשוליים מארבעת צדדיו, בזוויות כתיבה שונות, בכתב רהוט, לעיתים מרושל במקצת, רשם ריר"ס לעצמו הערות מתודיות והנחיות עבודה. לשונן - חלקן עברית וחלקן ערבית; הן נדונות לעיל [מבואות, השיטות].

עמוד ב הוא אוסף של קטעים במגוון של נושאים; יש בו רשימות אוטוביוגרפיות, רשימות ספרים, ראשי פרקים ותוכניות עבודה. כולם כתובים בתפזורת רבת כיוונים, ובמגוון של צורות כתב, חלקם בעברית ואחרים בערבית. ענייניהם נדונים בפרקי המבוא, כל קטע בסעיף המתאים.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

1 מסכת מנחות³²

- 2 שתי פרשיות שהמזוזה מעכבות זו את זו אפילו כתה אחד מעכבן
- 3 ארבע פרשיות [שה]תפילין מעכבות זו את זו אפילו כתה אחד מעכבן
- 4 ארבע [ע צי]ציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצווה אחת ר' ישמעאל אומ'
- 5 ארבעתן ארבע מצוות: שתי [פר]שיות שהמזוזה מעכבות זו את זו
- 6 ואפילו כתה אחד מעכבן פשיטא. אמ' רב יהודה לא נצרכה אלא לקצו
- 7 שליוד. הא נמי פשיטא. לא נצרכה אלא לאידך גיסא דאמ' רב יהודה

אמ' רב

- 8 כל אות שאין גויל מקיף מארבע רוחותיה פסולה: אמ' אשיאן בר נדבך
- 9 משמא דרבה ניקה תוך הא וכול' אלי אהל השוכר בית בארץ ישראל חיה
- 10 במזוזה לאלתר משום ישוב ארץ ישראל: אמ' ר' יהושע בן אבא אמ'
- 11 רב גידל הלוקח [ספר ת]ורה כחוטף מצווה מן השוק כתבו מע[לה]
- 12 עליו וכול' אלי ואין כותבין אלא על עור בהמה טהורה שני למען תהיה תורת
- 13 יי הפיך מן המותר הפיך: פיס³³ ארבע פרשיות שבתפלין מעכבות
- 14 זו את זו ואפילו כתה אחד מעכבן. פשיטא. אמ' רב יהודה אמ' רב לא נצרכה
- 15 אלא לקוצו וכול' אלי אמ' רבא רב המנונא אסברה לי והיו לטוטפות בין עיניך
- 16 כל זמן שהין עיניך יהיו שתיים: פיס³³ ארבע ציציות מעכבות זו את זו
- 17 שארבעתן מצווה אחת ר' ישמעאל אומ' ארבעתן ארבע מצוות. ולית הלכתא כר' ישמעאל
- 18 תנו רבנן הכל חיובין הציצית כהנים ליום וישראלים גרים וכול' אלי ואידך
- 19 נפקא ליה מאשר:
- 20 סליק פירקא³⁴
- 21 התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת תפלה [שליד אינה מעכבת את]
- 22 שלראש ושלראש אינה מעכבת את שליד: תנו רבנן ר' יצחק אומ' משום ר' נתן שאמר משום
- 23 ר' יוסי הגלילי שאמר משום ר' יוחנן בן נורי אין לו תכלת מטיל [לבן]. תניא היה ר' אומר קשה
- 24 עונש ג'לבן וכול' אלי ר' אליעזר אומ' כל מי שיש לו תפלין הראשו ובזרועו וציצית בהגדו ומזוזה
- 25 הפתחו מו[בטח לו] שלא יחטא שני והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומ' חונה מלאך יי סביב ליראיו
- 26 ויחלצ[ם] פיס[ם] תפלה של[יד] אינה מעכבת שלראש ושלראש אינה מעכבת שליד. תנו
- 27 [רבנן תפלין מאמתי] מברך עליהן משעת הנחתן היה [משכים] לצאת

33 הרווח במקור.

34 כתוב באותיות מוגדלות.

לדרך וכול' אלי אמ' ר' שמעון בן לקיש [כל המניח תפלין מאריך ימים עני' יי עליהם יחיו: סליק פירקא וסליקא לה מסכתא.....³⁵]

ביורורים:

- שורה 2-5 שתי פרשיות... ארבע מצוות - משנה, מנחות ג ז; בבלי, מנחות כח ע"א.
- שורה 5-9 שתי פרשיות... ניקב תוך ה' - שם, כט סע"א.
- שורה 9 אלי... עד - הערה של רירה"ס. מתוך שגרת לשון, כנראה השתמש במילה הערבית 'אלי', וכן להלן בשורות 12, 15, 18, 24, 27.
- שורה 9-10 השוכר בית... ארץ ישראל - שם, מד סע"א.
- שורה 10-12 אמר ר' יהושע וכו' - שם, ל ע"א.
- שורה 12-13 "למען תהיה תורת יי בפיך" - שמות יג ט.
- שורה 13 מן המותר בפיך - דרשה זו מובאת בבבלי, שבת, קח ע"א, ושם היא מתייחסת לתפילין. על חובת השימוש בעורות של בהמה טהורה, ראו גם: בבלי, מנחות מב ע"ב.
- שורה 13-15 ארבע פרשיות... לקוצו - בבלי, מנחות לד סע"א.
- שורה 15-16 דברי רב המנונא - שם, לו ע"א.
- שורה 16-17 ארבע ציציות... ארבע מצוות - שם, לז ע"ב.
- שורה 17 ולית הלכתא - שם, שם.
- שורה 18 תנו רבנן... גרים וכול' - שם, מג ע"א.
- שורה 19 נפקא ליה מאשר - שם, שם, ע"ב.
- שורה 21-22 התכלת... שליד - משנה, מנחות ד א; בבלי, מנחות לח ע"א.
- שורה 22-23 ר' יצחק... מטיל לבן - שם, שם, סע"ב.
- שורה 23-26 תניא... ויחלצם - שם, שם, לפני דברי ר' יצחק.
- שורה 25 "והחוט המשולש לא במהרה ינתק" - קוהלת ד יב.
- שורה 25-26 "חונה... ויחלצם" - תהלים לד ח.
- שורה 26 תפלה שליד... שליד - שם, מד סע"א.
- שורה 27 מברך עליהן משעת הנחתן - שם, לו ע"א.
- שורה 27-28 דברי ר' שמעון בן לקיש - שם, מד סע"א-רע"ב.
- שורה 28 "יי עליהם יחיו" - ישעיה לח טז.

6. הלכות נר של שבת. כ"י CUL Or. 1080 3.26 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן ארבעה עמודים [ביפוליו הכתוב משני צידיו]. עמודים א ו-ב [הראשון והרביעי לפי סדרם בסרט הזיכרון], הם במצב תקין למדי; הכתב מרובע, ברור מאוד ומסודר, אולם כתמים שחורים אחדים מקשים על פיענוח ודאי של כל הטקסט. חלק מהכתוב המושחר השלמתי בהעתקה על פי המקורות התלמודיים המצוטטים בכתב היד. עמודים ג ו-ד [השלישי והשני לפי סדרם בסרט הזיכרון], כתובים בתפזורת רבת כיוונים ובמגוון של צורות כתב, החל בכתב יפה ומסודר וכלה בכתב מרושל ורהוט.

בראש עמוד א - כותרת 'בהלכות ברכות'. בהמשך, דן רירה"ס בהדלקת נר של שבת. בתחילת דבריו כתב: "כבר ביארנו", אך לא ציין היכן. בעמוד ג שורה 7, הוא מזכיר בדרך אגב את "מוקדמת החיבור הזה", וגם כאן בלי לציין במפורש, לא את שם החיבור ולא את מוקדמתו. רמז אפשרי לשם החיבור יש באחת מהוספות השוליים באותו עמוד, בה מזכיר רירה"ס את החיבור 'ספר מצוות אלתלמוד'. אולי כוונתו בשם זה לחיבורו של הרמב"ם, אך ההערות המתודיות שבכתב יד זה אינן מחיבורו של הרמב"ם, ואולי רמז כאן לשמו של חיבור הלכתי עצמאי שחיבר, או שהיה בדעתו לחבר.

את דבריו הוא פותח בדיון במקור החיוב לברך על ברכות שהן מדברי סופרים. בהמשך הוא מביא כמה עניינים הלכתיים בהדלקת נר של שבת, מלווים בדברי אגדתא בנושא. חלק זה של הדיון מסתיים במשפט "ברוך רחמנא שסייען" משפט סיום מקובל על רירה"ס. בשורה שאחריה - כותרת "פירוש הלכות הדלקה" ואחריה תחילת מימרתו של רב חנן בר רב חסדא, אבל המשכה חסר [כותרת זו עם מימרתו של רב חנן רשומות בעמוד ג של כתב היד]. מן השימוש במילה 'פירוש' משתמע, שכוונת רירה"ס היתה להביא ציטוטים הלכתיים מדברי חז"ל, שעניינם הדלקת נר של שבת.

עמוד ג כולל עניינים שונים. חלק מהם נושא אף הוא את הכותרת 'פירוש הלכות הדלקה', ומביא אף הוא את מימרתו של רב חנן בר רב חסדא. עיקרו של הקטע - הסבר על סיווג המצוות לשלושה: חובה, מצווה ורשות. בסיס לחלוקה מעין זו - ראו: בבלי, שבת כח ע"ב; ואולי אפשר לראות בכך השפעה מן החלוקה המחומשת המקובלת בהלכה האיסלאמית, ראו: לצרוס, פרקים, עמ' 165. קטע זה תופס פחות ממחצית העמוד; חלק גדול ממנו מכוסה בכתם שחור ואינו ניתן לקריאה. מתחת לקטע הזה כתובות הרבה הערות בתפזורת, בכתב מרושל קשה לפיענוח. חלקן נראות כתזכורות וראשי פרקים לנושא הנדון בעמודים א ו-ב. בגלל חוסר עניין בן במחקר זה, הן לא טופלו.

בעמוד ד יש רישום של טיוטות לראשי פרקים לשמונה עניינים. החלק החשוב בעמוד זה, לדעתי, הוא קטע מתודי קצר, שבו, מתחת לכותרת 'הלכות מתנות הזבח', הוא מסביר את שיטתו בבחירת כותרות לנושאים ההלכתיים שהוא כותב

עליהם. נושא זה נדון לעיל במבוא [מבואות, השיטות, הלכה].
הלשון - עברית; הקטע המתודי בערבית.
הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

עמוד א

- 1 **בהלכות הרכות**³⁶
- 2 **כבר ביארנו שכל מצווה שהיא מדברי**
- 3 **סופרים אסמכתה אלא תסור ובעיא הרכה**
- 4 **קודם עשייתה ככל מצווה ע[לתור]ה**
- 5 **לפיכך המדליק נר על[שבת] <חייב לברך קודם עליה> מברך ב[ר] וך**
[א' י"] אמ"ה
- 6 **אשר קדשנו [במצוותיו וציונו להד] ליק נר**
- 7 **שלשבת: ³⁷ <פרק ע[לישי] הדלקת הנר מצווה [מסורה**
- 8 **לנשים כי הם העו[סקות בצרכי הבית וצרי] כין**
- 9 **להיזהר בה אמרו חכמים [בע]ן [הדלקת הנר]**
- 10 **נשים מתות בשעת לידתן אמר הקב"ה**
- 11 **נשמה ³⁸ {ירוש' אדם הראשון נרו שלעולם היה שני' [נר] אלהים נשמת**
אדם וג' וגרמה לו חוה מיתה לפיכך [מסרו] מצות << >> <הנר> לאשה:
ואפילו[...]. ³⁹ { שקרויה נר נתתי בכם על עסקי נר
- 12 **היזהרתי אתכם אם אתם מקימין אותה**
- 13 **מוטב ואם לאו הריני נוטל את נשמתן מהן.**
- 14 **ומאי שנא בשעת לידתן. אמר רבא נפל ת[ור]א**
- 15 **הדרוה סכיני: ⁴⁰ ואפילו הכי מיעבי ליה לאיניש**
- 16 **לאדכורי אינשי ביתה בהדלקת הנר ערה**

עמוד ב

- 1 **שבת עם חשיכה וכד חאזי להו דלא אדלקי לימא**
- 2 **להו הדליקין את הנר וכי אמ' להו לימא להו בניחותא**

36 כותרת בשורה נפרדת, שלא כטקסט - כתובה באותיות לא מרובעות.

37 במקור - רוח בן אותיות אחדות.

38 במקור - מעגל אליפטי מתחת למילה, סימן להוספת שוליים הכתובה בתחתית העמוד.
ההוספה הודפסה בגוף הטקסט.

39 ההמשך חסר.

40 במקור - מעגל אליפטי מעל המילה. לא ברור למה הוא רומז.

כ"י CUL Or. 1080 3.26

- 3 כי ה[יכי דלי] קבלו מיניה. ³⁷ והיכא דלית ליה נשי
- 4 [עלי] ה[ד] [ידיה רמיא] מילתא ומיחייה איהו לאדלוקי
- 5 שהדלקת [הנר בשבת חובה:] ³⁷ אמ' רב הונא
- 6 הרגיל [הנר הווין לו הניס תלמיד] י חכמים. רב
- 7 הו[נ]א הוה רגיל דהוה חליק ותאני[אפיתחא דאבון
- 8 [נגרא חזנהו דהוה רגילי] ה[שרגא אמ' גברא רבה
- 9 נאפיק מהכא נפק מיניהו רב אידי בר אבון ורב
- 10 חייה בר אבון: ³⁷ רב חיסדא הוה הוה רגיל דחליק אפיתחא
- 11 דבי נשיא דרב עיזבי חזנהו דהוה רגילי בשרגא
- 12 אמ' גברא רבה נאפיק מהכא נפק מיניהו רב

13 עיזבי: ³⁷ הריך רחמנא דיסייען⁴¹

14 פירוש הלכות הדלקה⁴²

בירורים:

עמוד א

שורה 2	כבר ביארנו - ראו מה שנכתב על כך במבוא לכתב היד.
שורה 3	"לא תסור" - דברים יז יא.
שורה 3	אסמכתה - ראו בבלי, ברכות יט ע"ב: "כל מילי דרבנן וכ"; בבלי, שבת כג ע"א. ראו גם: רמב"ם, ספר המצוות, בדבריו על הכלל הראשון; קאפח, עמ' י, וכן: רמב"ם, ברכות, פרק יא, הל' ג.
שורה 4	קודם עשייתה - רמב"ם, ברכות, שם.
שורה 5-6	לנוסח הברכה - רמב"ם, שבת, פרק ה, הל' א.
שורה 7-8	מסורה לנשים - על פי משנה שבת ב ו.
שורה 8	העוסקות בצרכי הבית - ראו: רמב"ם, שבת, פרק ה, הל' ג.
שורה 10	נשים מתות בשעת לידתן - משנה שבת ב ו.
שורה 11	נשמה שקרויה וכ' - בבלי, שבת לב ע"א.
שורה 11	בשוליים - ירושלמי, שבת, פרק ב, מתני' ד, דף ה, ע"ב.
שורה 11	בשוליים - "נר אלהים נשמת אדם" - משלי כ כז. נר יי.
שורה 14	אמר רבא - בבלי, שבת, שם.
שורה 16	לאדכורי - משנה, שבת ב ז.

עמוד ב

שורה 2	הדליקו את הנר - משנה, שם.
שורה 2	בניחותא - בבלי, שבת לד ע"א.
שורה 4	עליה ידידה - רמב"ם, שבת, פרק ה, הל' א.
שורה 5	חובה - בבלי, שבת כה ע"ב; ראו גם: רמב"ם, שם.
שורה 5-6	דברי רב הונא - בבלי, שבת כג ע"ב.
שורה 6-10	רגילותו של רב הונא - בבלי, שבת, שם.
שורה 10-13	מנהגו של רב חיסדא - בבלי, שבת, שם.

41 אותיות מרובעות מוגדלות.

42 כותרת באותיות גדולות מרובעות באמצע השורה.

7. הלכות יום הכיפורים

בסעיף זה יידונו מספר כתבי יד העוסקים במגוון עניינים הלכתיים של יום הכיפורים; חלקם יטופלו באופן אינטנסיבי, וחלקם - אקסטנסיבי.

כתב יד א. TS NS 310.18 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים [ביפולין], או-ב. עמוד ב' דהוי כולו ואינו ניתן לקריאה. עמוד א' פגום במקצת, יש בו קרעים ודהיות, אך הוא כתוב בצורה מסודרת למדי וניתן לקריאה סבירה. בראש העמוד כתב רירה"ס את הכותרת "מן הלכות פסוקות". הכוונה איננה לחיבורים הידועים בשם זה, אלא לחיבור עצמאי, וראו: דנציג, הלכות פסוקות, עמ' 401, ושם נרשם גם כתב היד שלפנינו. ראו גם לעיל: מבואות, פעילות, המחבר, הלכה; וגם: מבואות, השיטות, הלכה.

מתחת לכותרת רשם רירה"ס "ארבעין כראס" [=ארבעים קונטרסים או חוברות], אולי זו היתה תוכנית מסגרת לחיבור זה. בהמשך הוסיף הערה לעצמו - "יבגי אעמ[ל...]", כלומר - עלי לעשות, וההמשך חסר. מתחת לזה כתובה המילה "ורקתין" שני דפים, ואולי רצה לרמוז למספר העמודים. ההמשך מחוק בקו אופקי על הכתוב ואינו ניתן לקריאה.

התוכן - הלכות תענית יום הכיפורים לתינוקות, חינוך לפי שעות והשלמה לתינוק ולתינוקות, על פי משנה יומא ח ד, וסוגיית הגמרא עליה, בבלי, יומא פב ע"א. השיטה בכתב יד זה - רירה"ס מעתיק את המשנה ואת קטעי הגמרא הרלבנטיים, בדילוגים, ורק במידת התייחסותם הישירה למשנה. נוסף לכך הוא מוסיף הסברים וסיכומים משלו לשני הנושאים הנדונים - חינוך לשעות והשלמה, ומסיים במילים "וכן הלכתא".

הלשון - עברית

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

- 1 **מתני' ⁴³התינוקות אין מענין אותן היום הכפורים אבל מחנכין אותן קודם** ⁴⁴
- 2 **שנה וקודם שנתים בשביל שיהא רגילין במצוות: גמ' ⁴³השתא קודם ל[שנתים]**
- 3 **מחנכין קודם לשנה מיהעיא. אמ' רב חסדא לא קשיא הא בהארי הא באח[ולה אמ' רב הונא]**

43 אותיות מוגדלות.

44 ההשלמה על פי הכתוב בשורה 2.

- 4 בן שמונה וכן תשע מחנכין אותן שעות בן עשר וכן אחת עשרה משלימין מד[רבה] בן שתיים]
- 5 עשרה משלימין מ[דאוריתא] התינוקת ורבה נחמן אמ' בן תשע וכן עשר מחנכין א[ותן] לשעות בן אחת]
- 6 [עשרה] וכן שתיים עשרה משלימין מדרבה בן שלש עשרה משלימין מדאון[ריתא] התינוק[ות]
- 7 [...⁴⁵]. רב נחמן דרבה הונא דיבר התינוקת ורבה נחמן [דיבר התינוק]⁴⁶
- 8 קודם שישלים [התינוק]⁴⁶ שמונה שנים⁴⁷ אסור⁴⁸ לענותו <א...> דתנן [אין מענין]⁴⁶
- 9 [אותן] היום הכפורים עד[שישלים שמונה שנים אם תינוקת הריאה [ואם חולה]⁴⁶
- 10 [שתי]⁴⁶ שעות בת עשר ואיזהו חינוך שעות היה רגיל לוכל בשתי [שעות מאכילין אותו]
- 11 בשלוש השלוש מאכילין אותו בארבע ומשלמת כדרבה בן [אח]ת עש[רה] וע[תים] עשרה]
- 12 וזה הוא חינוך השלמה שבת שלוש עשרה הרי היא בוגרת ומשלמת מדאוריתא ואם [...]
- 13 אלה אין⁴⁶ מחנכין אותן שעות שבת אחת עשרה ומשלמת מדרבה בן שנת[...]
- 14 שלוש עשרה משלמת מדאוריתא ואם תינוק הריא הוא מחנכין אותו ע[נת עשר ואחת]
- 15 עשרה ומשלים מדרבה בן שנת שתיים עשרה ושנת שלוש עשרה שנת ארבע [עשרה] משל[ים] מדאוריתא]
- 16 ואם תינוק חולה הוא מחנכין אותו שעות שנת שתיים עשרה⁴⁹ ומשלים מדרבה בן שנת שלוש
- 17 עשרה [ושנת] ארבע עשרה משלים מדאוריתא וכן הלכתא:

בירורים:

1 שורה מתנ"י - משנה, יומא ח ד.

45 הכתב דהוי.

46 השלמה משוערת.

47 האות ס מוארכת מאוד.

48 המילה כתובה באותיות מוגדלות, נראה שעל כתוב קודם שנמחק.

49 האותיות "רה" מוגדלות.

שורה 2-5	גמ' וכו' - בבלי, יומא פב ע"ב.
שורה 7	מסקנת הגמרא, בבלי, שם.
שורה 8	דתנן - נראה לי, שכוונתו לדברי הגמרא, שם, "דתני רבה בר שמואל".
שורה 10	בבלי, שם, בסוף הסוגיה, לפני המשנה שאחריה.
שורה 12	השלמה וכו' - הוספה פרשנית של רירה"ס על פי הגמרא, שם, בתחילת הסוגיה.
שורה 13-14	מדאורייתא - ראו: רמב"ם, שביתת עשור, פרק ב הל' יא. במונחים שנת שלוש עשרה או שנת ארבע עשרה, ודומיהן, כוונתו לתחילתן של שנים אלו.
שורה 17	וכן הלכתא - רמב"ם, שם.

כתב יד ב. ENA 1267.12 אקסט.

מבוא

עמוד זה הוא אחד מפריט קטלוגי בן כעשרים עמודים. העמוד שלפנינו פגום מאוד. רבעו העליון, בערך בן 11 שורות, כתוב בצורה מסודרת, לרוחב כל העמוד. מכאן ואילך החלק הימני קרוע בקו אלכסוני יורד מימין לשמאל. השורות התחתונות שבפינה השמאלית, תופסות פחות מרבע מרוחב העמוד. נוסף לחלק העליון המסודר, יש בעמוד עוד חמישה קטעים קצרים כתובים בתפזורת, חלקם בכתב רהוט חלקית. נושא העמוד - ענייני יום הכיפורים. עיקרו - העתקה סלקטיבית ממשנה, יומא פרק ח, פרט לפסקה התחתונה המביאה קטע קצר מאוד בעניין עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים, נושא הנדון בעמודים אחרים בסעיף זה. יש גם מספר הערות פרשניות קצרות בערבית. הלשון - ברובה עברית. הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

כתב יד ג. ENA 1267.13 אקסט.

מבוא

עמוד זה הוא עמוד נוסף מתוך אותו פריט קטלוגי של כתב יד ב. העמוד פגום. בצורתו החיצונית הכללית הוא דומה לכתב יד ב; חלקו העליון, כמחצית, שלם וכתוב לכל רוחב העמוד. מכאן ואילך - משורה 17 - חלקו הימני קרוע בצורה אלכסונית מימין לשמאל. השורות הולכות ומתקצרות, עד שהאחרונות הן קצרות ביותר, פחות מרבע מרוחב הדף. הנושא - תיאור עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים. רירה"ס מעתיק משניות רלבנטיות ממסכת יומא, פרקים ו-ג בעיקר, תוך דילוגים ושינויים מהסדר המקורי של המשניות, כדי להתאימן לסדר הנדרש בנושא המטופל - עבודת כהן גדול

במקדש; כמו כן הוא מדלג על קטעים החורגים מן הנושא המצומצם המוגדר.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

כתב יד ד. TS K11.44 אקסט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים, כתובים בתפזורת רבת כיוונים ובמגוון של צורות כתב. יש בו מספר רב של קטעי משנה, כעשרים, קצרים עד קצרים מאוד. אחדים מהם חוזרים על עצמם; יש הרבה רישומים של ראשי פרקים ושל נסיונות התחלה של קטעים הלכתיים. פה ושם רשם רירה"ס גם הערות מתודיות קצרות, והן נדונו לעיל [מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות]. מצורתו הכללית של כתב היד על שני עמודיו, נראה שלפנינו אוסף של רישומי טיוטות וראשי פרקים.

הנושא המרכזי של כתב היד הוא יום הכיפורים ובו מוזכרים בקצרה חמישה עניינים: א. אכילה ושתייה; ב. סיכה; ג. הדלקת הנר; ד. וידוי; ה. עבודת הכהן הגדול. השיטה - העתקה סלקטיבית של קטעים קצרים רלבנטיים מן המשנה, התוספתא ושני התלמודים.

הקטעים ההלכתיים כתובים בעברית; ההערות המתודיות - בערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

כתב יד ה. TS Misc.27.3 (27.4c) אקסט.

מבוא

קטעים אחדים שעניינם יום הכיפורים יש גם בעמוד א - שלוש פסקאות קצרות מאוד, ובעמוד ב - גם בו שלוש פסקאות קצרות מאוד. כתב היד הנ"ל בעיקרו דן בנושאים אחרים, והוא יתואר להלן, הלכה 13. הקטעים שעניינם יום הכיפורים כתובים בשוליים של שני העמודים; עיקרם - העתקות קצרות מאוד.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

8. ענייני יום טוב

בסעיף זה יידונו שני קטעים משני כתבי יד שונים.

כתב יד א. TS Ar.18(1).163 עמוד ב. אינט.

תיאור מלא מפורט של כתב היד הובא לעיל: הלכה 2. בסעיף זה תידון פסקה אחת מאותו כתב יד, והיא הפסקה הרביעית בעמוד ב. הקטע הנדון כאן דן בניפוי קמח ביום טוב, על פי הסוגיה בבבלי, ביצה כט רע"ב.

- 1 היל' יום טוב מן הל' פסוקות תאליפי⁵⁰
- 2 תנו רבנן אין עונין קמח היום טוב >> ר' פפיס
- 3 ור' יהודה בן בתירא אמרו עונין ושנין שאם >> נפל
- 4 לתוכו צרור או קיסם ששנין. >> ולית הלכתא כר פפיס
- 5 ור' יהודה בן בתירא >> ואם עינה אע"פ שלא נפל לתוכו
- 6 צרור מותר כי הא דביתיהו דרע יוסף הוה נהלא קימחא
- 7 אגבא דמהולתא:

בירורים:

- 1 שורה תאליפי=חיבורי - הערה אוטוביוגרפית, לציין שכוונתו לחיבור עצמאי בשם זה, ולא לחיבור שכתבו אחר. בקטע מתודי קצר בשולי עמוד זה [לעיל: השיטות, המקורות], רשם לעצמו כהאי לישנא: "ינגי אן אדכר פי מקדמה הל' פס' אסמי"="צריך לציין [או להזכיר] בפתיחת הלכות פסוקות את שמי", כפי שאכן ציין כאן.
- 2 שורה תנו רבנן וכו' - בבלי, ביצה כט רע"ב; רמב"ם, יום טוב, פרק ג, הל' יד.
- 3-2 שורה המשפט המחוק - בבלי, שם. נראה לי, שרירה"ס מחקו מפני שלדעתו, כנראה, אין לו מקום בחיבור שעניינו הלכה פסוקה.
- 4-3 שורה נפל... ששנין - בבלי, שם; רמב"ם, שם.
- 5-4 שורה המחוק - תוספת הסבר של רירה"ס. נראה שבעיון חוזר של הכתוב מחק את המשפט, כי אין מקומו בהלכה פסוקה.
- 6-5 שורה ואם שינה... מותר - המשפט הזה אינו בבבלי ואף לא ברי"ף; המילים 'ואם שינה' רשומות ברמב"ם, שם, אבל רק הן, והמשך המשפט שונה. אפשר שהתוספת שלפנינו היא משל רירה"ס, או שהיתה לפניו גרסה אחרת.
- 7-6 שורה המעשה באשתו של רב יוסף - בבלי, שם. אולם, הקישור בין

50 תאליפי=חיבורי, ראו להלן ב'בירורים'. השורה כתובה ככותרת בשורה עצמאית, בכתב רהוט למחצה, בהבדל מהקטע עצמו הכתוב בכתב מרובע.

המעשה שהיה ובין העניין ההלכתי ש'שינה אע"פ שלא נפל' נראה לי שהוא משל רירה"ס.

כתב יד ב, הלכות שמחת רגלים. TS NS 180.9 אינט.

מבוא

כתב היד הוא עמוד אחד, קצר. בראשו הכותרת "הלכות שמחת רגלים", כתובה בשורה בפני עצמה. בשורות השנייה והשלישית כתובה ההלכה עצמה, בלשון תמציתית, תוך ציון המקורות בתורה. ניסוח ההלכה מושפע מניסוחו של הרמב"ם בספר המצוות, וראו על כך לעיל: הביוגרפיה, רירה"ס והרמב"ם. בשורה הרביעית - כותרת משנה, "פרק ראשון", אולי עדות לתחילתו של חיבור הלכתי מקיף יותר, אלא שלא מצאנו בכתבי רירה"ס את המשכו. בשורה החמישית - הסעיף הראשון, מנוסח בלשון משפטית תמציתית. המשכו של כתב היד, שורות 6-12, אסמכתאות מן המשנה והגמרא להלכה הכתובה בראש כתב היד. הכתב מסודר ונקי, ללא מחיקות או השלמות ביניים. העימוד מסודר. בחלק הימני של השורה התחתונה נמחקו או נקרעו רגליהן של מספר מילים, אך החסר ניתן להשלמה כמעט ודאית.

כותרת דומה רשומה גם בכתב יד נוסף, TS NS 308.34 עמוד ב, בניסוח מקוטע, "הלכות שמחת" ואת המילה 'רגלים' יש להשלים. העמוד הוא פגום מאוד וקרוע, ולפי צורתו הכללית הוא דף טיוטות, שבו רשם רירה"ס לעצמו ראשי פרקים לנושאים הלכתיים שתכנן לטפל בהם, ואין בו כל פירוט נוסף שלהם; לעומתו, כתב היד שלפנינו נראה כחלק מעבודה מוגמרת. מצוות 'שמחת רגלים' נדונה במקומות רבים בתלמודים. הבסיס לכתב היד שלפנינו הוא במשנה, חגיגה א ד, ובסוגיית הבבלי, חגיגה דף ח.

הלשון - עברית.

הזיהוי - עצמי.

- 1 הלכות שמחת רגלים
- 2 צונו הקב"ה לשמוח ברגלים שני' [ו] שמחת בחגך וג' ואומ' וזבחית
- 3 שלמים ואכלת עם ושמחת לפני יי' אלהיך:
- 4 פרק ראשון
- 5 השמחה נוהגת הנשים והאנשים
- 6 מתני' ⁵¹ ישראל יוצאין ידי חובתן הנדרים ונדהות ובמעשר ההמה
- 7 והכהנים החטאת ובאשם ובזכור ובחזה ושוק אבל לא בעופות ולא

- 8 **המנחות:** 52 גמ' מנא הני מילי דתנ[ו] רבנן ושמחת בחגך לרבות כל⁵³
מיני שמחות
- 9 **לשמחה מיכאן אמרו ישראל יוצ[אין] ידי חובתן הנדרים ונדבות והמעשר**
- 10 **ההמה והכהנים החטאת והאשם והבכור והחזה ושוק יכול אף העופות**
והמנחות
- 11 **תל' לו' בחגך מי שהחגיגה באה מהן יצאו אילו שאין חגיגה באה מהן**
ר' אשי
- 12 **אמ' מ[ושמחת מי שעמ]חה באה מהן יצאו אילו שאין עמ[חה] באה מהן:**

בירורים:

- שורה 1 צונו הקב"ה וכ' - השוו לניסוח הרמב"ם בספר המצוות, עשין נד, מהדורת קאפח, עמ' פה.
- שורה 2 "ושמחת בחגך" - דברים טז יד, בפרשייה הדנה בחג הסוכות.
- שורה 2-3 "וזבחת שלמים ואכלת שם" - דברים כז ז. הפסוק נאמר בפרשת הקמת המזבח בהר עיבל, ללא כל קשר לרגלים, אולם חכמים דרשו גזירה שווה עם הפסוק שבדברים טז יד. ראו: ירושלמי, חגיגה פרק א, הל' ב, עו ע"ב; ראו גם: בבלי, פסחים קט ע"א; מדרש תנאים לדברים, עמ' 94.
- שורה 4 פרק ראשון - לא מצאתי ניסוח ראש פרק כזה בכתבי יד אחרים הדנים ב'הלכות'.
- שורה 5 השמחה נוהגת בנשים ובאנשים - ירושלמי, חגיגה פרק א, הל' ב, עו ע"ב; בבלי, חגיגה ו ע"ב, ועוד. הרמב"ם, יום טוב, פרק ו, הל' יז, פוסק כר' יהושע, על פי בבלי, ביצה טו ע"ב, שהשמחה היא חובה. מכאן דבריו גם בספר המצוות, ומשם דברי ריר"ה ס. הנשים נזכרות במפורש בתורה בעניין השמחה - "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך", דברים טז יד [ריר"ה ס הקדים את הנשים לפני האנשים, אולי מפני החידוש שבדבר, שהרי מדובר במצוות עשה שהזמן גרמא].
- שורה 8 לרבות כל מיני שמחות - ירושלמי, פסחים, פרק י, הל' א, לז ע"ב; בבלי, חגיגה ח, ע"א; שם, פסחים קט ע"א, ושם הרחבה של המושג 'כל מיני שמחות'. ראו גם: ספרי, דברים, קמא, פינקלשטיין, עמ' 195; מדרש תנאים לדברים, עמ' 94.
- שורה 9-10 מיכאן אמרו - משנה, חגיגה א ד; בבלי, חגיגה ח, סע"א-רע"ב.
- שורה 1-12 ההנמקות - בבלי, שם, רע"ב.

52 במקור - רווח קצר.

53 האות כ מעובה, נראה ככתיבה על כתיבה קודמת.

9. ענייני פסח

בסעיף זה יידונו קטעים ממספר כתבי יד הדנים בהלכות שונות של פסח.

כתב יד א, בדיקת חמץ. TS K6.104 עמוד א. אינט.

הבהרה: תיאור כללי מפורט של כתב יד זה הובא לעיל: משנה 9.

מבוא

הקטע הנדון כאן הוא אחד מארבעה קטעים - השני, וסימנו II, שבעמוד זה. עניינו - בדיקת חמץ, על פי המשנה הראשונה שבמסכת פסחים.

- 1 מן הלכות קטנות
- 2 ומרתף של יין שמסתפק
- 3 ממנו <<מקום שמכניסין בו חמץ>>
- 4 הודק <בו> << 54 >> שתי שורות עליונה
- 5 ועלמטה 55 הימנה: <<כבית הלל ואליאב דרבה>>

בירורים:

- שורה 2 ומרתף - משנה פסחים א. ניסוח ההלכה של רירה"ס מבוסס על דברי הגמרא, בבלי, פסחים ח ע"ב. בלשון המשנה מוזכר רק 'מרתף', ולא נזכרו לא 'יין' ולא 'מסתפק'; אלה מובאים בסיכום סוגיית הגמרא על משנתנו, בבלי, שם. כדי לקצר בניסוח ההלכה, לפי העיקרון שניסח בקטע אחר בעמוד זה III, איחד את כל הלשונות לפסק הלכה קצר [ראו על כך לעיל: מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה, וגם: השיטות, המקורות].
- שורה 3 מקום שמכניסין בו חמץ - מילים אלה נמחקו על ידי רירה"ס, ולא ברור לי טעם מחיקתן, שהרי הן כתובות בגמרא, שם, אלא אם כן רצה לקצר ככל האפשר.
- שורה 5 כבית הלל ואליאב דרב - בבלי, שם, סע"ב; ראו גם: רמב"ם, חמץ ומצה, פרק ב, הל' ו. ראוי לציין, שהרי"ף פוסק כשמואל; ותמוה שרירה"ס לא פסק כרי"ף, על אף שבהקדמתו לפירוש הסיידור [אסף, פירוש לסיידור, עמ' 65], קבע רירה"ס ש'אחסן אלהלכות' = ההלכות הטובות ביותר, הן הלכות הרי"ף. ואולי, קביעתו של רירה"ס היתה בבחינת הנחיה כללית, והוא שמר לעצמו זכות פסיקה עצמאית, אם כי סטייתו מן העיקרון במקרה שלפנינו איננה מוסברת.

54 מחיקה בהשחרה מלאה.

55 מעל האות מ רשומות שתי נקודות בצורה אנכית; משמעותן אינה ברורה.

כתב יד ב, איסור חמץ בפסח. ENA 1340.3 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים [ביפוליו], א-ו. ב. הכתב מרובע, ובדרך כלל נקי ומסודר. יש לא מעט כתמים שחורים, אך הוא קריא למדי, וברוב המקומות המושחרים ניתן להשלים על פי המקורות. במקרים אחדים ההשלמה אינה ודאית, בגלל הבדלים בנוסח הטקסט בין המקורות שבידינו ובין נוסח רירה"ס. הבדלי הנוסחאות אינם משמעותיים עד כדי הצורך לדון בהם במיוחד.

כתב היד כולל העתקות שלקטיביות מבבלי, פסחים פרק ג, מו רע"ב-מט סע"א, וכן מן המשנה והרי"ף. את המשניות הכלולות בדפים הנ"ל העתיק במלואן. ההעתקות מן הגמרא ומן הרי"ף נעשו רק בחלקן ובדילוגים, ללא דיונים והוספות פרשניות, אלא תוך התמקדות בהבאת הפסיקה ההלכתית. רירה"ס הקפיד על שמירת סדר העניינים שבבבלי גם במקומות שהרי"ף שינה אותם. המילים 'מתני' ו'גמ' כתובות באותיות מוגדלות ועם רווחים קטנים לפנייהן ואחריהן. קטעי המקורות מובאים בכתב היד לפי הסדר דלהלן:

עמוד א

שורה 1-2	פרק ג סוף משנה ג, מו רע"ב.
שורה 2-5	קטע מהגמרא, שם, בדילוג על פתיחת הדיון. הקטע שמעתיק כאן רירה"ס דומה לדברים שכותב הרי"ף בסוף דבריו על משנה זו. שלא כרי"ף, השמיט רירה"ס את הדיון על הפרשת חלה, נושא שהרי"ף דן בו באריכות, והוא מתייחס רק לסיום דבריו ולמסקנה ש'ר' אליעזר ור' יהושע חולקים ב'הואיל'.
שורה 6-9	קטע מבבלי, שם, בהמשך הקטע הקודם, ובו דיון בחיוב מלקות את האופה מיום טוב לחול, ומחלוקת רב חסדא ורבה בנדון. עניין זה מובא גם הוא ברי"ף, אך שלא כסדר בבבלי, מביאו הרי"ף לפני הדיון במחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע. בעקבות הרי"ף מדלג רירה"ס על הגמרא מ-מו ע"ב באמצע, עד מח סע"א.
שורה 9-11	קטע הדין בעניין 'קבא מלוגנאה', מח סע"א-רע"ב. גם הרי"ף מביא את הדיון הזה, אולם במקום יותר מאוחר, אחרי משנה ד.
שורה 11-16	משנה ד, מח ע"ב.
שורה 16-19	הפסקה הראשונה בגמרא אחרי משנתנו. פסקה זו הובאה גם ברי"ף, אלא שהוא הביא לפנייה דיון במחלוקת שבין רבן גמליאל וחכמים במשנה, קטע שרירה"ס דילג עליו. כמו כן הוא דילג על המשך דברי הרי"ף בעניין 'הרודה ונותן לסל', הנדון ב-מו ע"ב.
שורה 19-21	משנה ה.

עמוד ב

- שורה 1-2 המשך משנה ה.
- שורה 2-4 בבלי, שם, מח ע"ב השורה האחרונה. רירה"ס דילג על כל הדיון בגמרא בעניין 'איזהו שיאור' והביא רק את המסקנה, ש"אין לך כל סדק וכ"ו.
- שורה 4-6 משנה ו, בבלי, מט ע"א.
- שורה 7 רירה"ס הביא רק את ההלכה ודילג על הדיונים בגמרא וברי"ף.
- שורה 7-12 משנה ז, מט ע"א.
- שורה 12-21 העתקה בדילוגים של קטעים מן הגמרא, שם, על פי המובא ברי"ף. מבדיקת בחירת הקטעים וחלק מניסוחם נראה, שכתב יד זה הוא, אולי, ניסיון של רירה"ס לערוך חיבור שנועד להיות מעין 'קיצור הרי"ף'. במבנהו הוא דוגמא טובה ליכולת ה'לקטנית' של רירה"ס, וראו לעיל: השיטות, פרשנות.
- הלשון - עברית.
- הזיהוי - שייבר, עמ' 437.

עמוד א

- 1 עליו בהל יראה ובהל ימצא אלא מפרשתה ומנחתה
- 2 עד הערב ואם החמיצה החמיצה: גמ' במאי פליגי
- 3 בהואיל פליגי ר' אליעזר סבר אמרין הואיל ואי באעי
- 4 מיתעיל עלה ממוניה היא ונפקא לחול. ור' יהושע סבר
- 5 לא אמרין הואיל: תניא ר' אומ' הלכה כר' אליעזר:
- 6 איתמר האופה מיום טוב לחול רב חסדא אמ' לוקה רבה
- 7 אמ' אינו לוקה רב חסדא אמ' לוקה לא אמרין הואיל ואי
- 8 מיקלעי ליה אורחים חאזי ליה ורבה אמ' חאזי ליה ורבה אמ' אינו לוקה אמרין הואיל
- 9 והלכתא כרבה: אמ' רב קבא מלוגנאה לפיסחא וכן ⁵⁶
- 10 לחלה והא תנן חמשה רבעים קמח ועוד חיובין בחלה
- 11 קבא מלוגנאה נמי על ה[אי שיעורא קאי:] מתני ⁵⁶
- 12 רבן גמליאל אומ' שלוש נשים [לשות כאחת] ואופות בתנור
- 13 אחד זו אחר זו אחר זו וחכמ' אומ' שלש נשים עסיקות
- 14 בהצק אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה ר' עקיבא אומ'

- 15 לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין זה הכלל
- 16 תאפה ותלטוש בצונן: גמ' ת[אנא] לשה מקטפת וחברתה
- 17 לשה ואופה מקטפת אופה וחברתה מקטפת תחתיה אופה וכל זמן שעסיקות
- 18 [לשה ומקטפת ואופה] תחתיה וכל זמן שעסוקות
- 19 [בהצק אינו בא לידי חימוץ:] ⁵⁷ {וקימא לן כרבנן} מתני' שיאור ישרף והאוכלו חייה כרת אי זה הוא [שיאור ואי]
- 20 פטור סידוק ישרף והאוכלו חייה כרת אי זה הוא שיאור ואי
- 21 זה הוא סידוק שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקין

עמוד ב

- 1 זה הנה דברי ר' יהודה וחכמ' אומ' זה וזה חייה כרת ואי זה הוא
- 2 שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו: גמ' תניא
- 3 ר' נתן אומ' אין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין בו כמה סדקין
- 4 מלמטה והלכה כחכמים: מתני' ארבעה עשר שחל להיות
- 5 בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי ר' מאיר וחכמ' אומ'
- 6 בזמן ר' אלעזר ברבי צדוק אומ' תרומה מלפני השבת וחולין בזמן:
- 7 גמ' והיכלתא כר' אלעזר בר' צדוק: מתני' ההולך לשחוט
- 8 את פסחו ולמול את בנו ולאכל סעודת אירוסין בבית חמיו
- 9 ונזכר שיש לו חמץ בתוך [ביתו] אם יכול לחזור ולבער ולחזור
- 10 למצותו יחזור ואם לאו [מבטלו בל] בו ההולך להציל מן ה[נכרי] ומן
- 11 הנהר ומן [הליסטים ומן הדליקה] יבטל בלבו ולעשות שבתית הרשות
- 12 יחזור [מיד:]: גמ' [תניא ר' שמעון] ⁵⁸ הן אלעזר אומ' כל סעודה שאינה
- 13 של מצווה אין תלמיד חכם [רשאי] להנות ממנה כגון מאי אמ' ר' יוחנן
- 14 כגון בת כ[הן] לישראל [ובת תלמיד חכמים לעם הארץ איני והאמי]
- 15 ר' יוחנן [הרוצה שיתעשר] ידבק הזרעו על אהרן [כל?]: שכן תורה
- 16 וכהונה מעשרתן לא קשיא הא בתלמיד חכמ' והא בעם הארץ:
- 17 תנו רבנן תלמיד חכמים [המרבה] סעודתו בכל מקום סוף מחריה
- 18 את ביתו ומאלמן את אשתו [ומייתם את גוזליו ומשכח] את תלמודו
- 19 ומחלוקות רבות עליו ודבריו אינם [נשמעים] ומחלל שם שמים
- 20 ושם אביו ושם רבו [וגורם] שם רע להנו [ולכן] עד סוף כל

57 במקור סימן אליפטי, הפניה להוספה בשוליים בצד ימין; שולבה בגוף הטקסט.

58 השלמה על פי הרי"ף.

הדור[ות]:

21 **תנו רבנן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכמים >**
 59

ביורים:

הבהרה: ציוני המקורות הובאו לעיל במבוא לכתב היד.

עמוד א

שורה 5 הלכה כר' אליעזר - ראו רי"ף על אתר.
 שורה 9 והלכתא כרבה - רי"ף; וכן רמב"ם, יום טוב, פרק יט, הל' טו.

עמוד ב

שורה 3 ר' נתן - בדפוסים שידינו וברי"ף - ר' מאיר; במקור המקביל בירושלמי, פסחים פרק ג, הל' ה, לע"ב, בשם בר קפרא.
 שורה 4 והלכה כחכמים - ראו דיונו של הרי"ף בנושא, ורירה"ס קיצר [ראו על כך לעיל במבוא לכתב היד].
 שורה 7 והילכתא כר' אלעזר בר' צדוק - כמו הרי"ף, ושלא כרמב"ם, חמץ ומצה, פרק ג, הל' ג.

כתב יד ג, ליל הסדר. ENA 2642.3 עמוד ב. אקסט.

תיאור כללי של כתב היד, לעיל: משנה 3. בחלק העליון של עמוד זה פירוש למשנה, תחילת פרק שני של מסכת ברכות, והוא המשך לכתוב בעמוד א. בהמשך העמוד ביורים קצרים של עניינים הקשורים בחג הפסח, למשל איסור חמץ, או הירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח - על פי משנה, פסחים ב ו; ועוד עניינים. כתב היד פגום מאוד וחלקים ממנו קרועים; כמו כן הדברים כתובים בצורה מרושלת מאוד ובתפזורת רבה, ועניינים שונים נכנסים זה בתוך זה ומקשים על קריאה נאותה. על תרגומים מההגדה עם הנחיות מעשיות לעריכת הסדר, ראו לעיל: פעילות, ענייני תפילה, כתבי יד TS NS 291.2, ו-TS NS 329.829.
 הלשון - ערבית.
 הזיהוי - שייבר, עמ' 437.

כתב יד ד, מצוות לא תעשה בקרבן פסח. ENA 2642.4 עמוד ב. אקסט.

כתב היד הוא בן שני עמודים פגומים מאוד, לא מעט קרעים, כתובים בתפזורת רבה ובאי סדר. הרבה קטעים קצרים ומקוטעים, וכל אחד מהם דן בנושא אחר. תיאור מפורט יותר של כתב היד, לעיל: מבואות, פעילות. באחד הקטעים רישום

מקוטע של מצוות הקשורות בקרבן פסח.

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 437.

10. הלכות סוכה. כ"י TS Ar.18(1).163 אינט.

בסעיף זה יידונו ארבעה קטעי משנה מכתב היד הנ"ל, שניים מעמוד א ושניים מעמוד ב. תיאור מפורט של כתב היד - לעיל: הלכה 2, במבוא לכתב יד ג.

קטע א - עמוד א, קטע II

[הקטע כתוב בעברית ורק מילות הקישור בערבית; הן תורגמו בסוגריים בגוף הטקסט].

- 1 תגיד פי [אתה מוצא ה..] פרק עשי מן הלכות שופר וסוכה ולולה
- 2 מן אלחיהור⁶⁰ הולכי דרכים היום פטורין
- 3 מן הסוכה היום וחייבין הלילה שומריהעיר
- 4 הלילה פטורין מן הסוכה הלילה וחייבין
- 5 היום שומרי גנות ופרדסים פטורים בין היום
- 6 ובין הלילה. ואגפל [השמיט] הולכי דרכים הלילה
- 7 פטורין מן הסוכה הלילה וחייבין היום.
- 8 ואגפל איצ'א [וכן השמיט] שומרי העיר היום פטורין
- 9 מן הסוכה היום וחייבין הלילה. ואגפל [והשמיט] <<איצ'א>> [כמו כן]
- 10 <<שומרי גנות אלס⁶¹>> <<איצ'א>>
- 11 ואם היו משמרין ערימה של שלפירות
- 12 חייבין בין היום ובין הלילה:
- 1} שומרי גנות ופרדסין פטורין בין היום ובין הלילה
- 2 ואי קא מנטרי כריא דפירי חייבין בין היום ובין הלילה⁶²

60 הכוונה למשנה תורה.

61 המשפט מחוק בשני קווים עבים. החלק הממוסגר לא ניתן לפיענוח סביר.

62 הוספת שוליים זו אינה מדברי הרמב"ם. היא כתובה מתחת לקטע במהופך, אולי כהשלמה ואולי כהערה.

בירורים:

קטע זה הוא העתקה ביקורתית ממשנה תורה, הלכות שופר סוכה ולולב, פרק ו, הל' ד, תוך הסתמכות על בבלי, סוכה כו ע"א. מילות הקישור והערותיו של רירה"ס כתובות בערבית ותורגמו בסוגריים בגוף הטקסט. רירה"ס לא העתיק את כל דברי הרמב"ם בהלכה זו, וגם לא הביאם כסדרם במשנה תורה.

הטבלה המשווה דלהלן באה להציג את השינויים. בבסיס הטבלה, בטור הימני, הובאו הפרטים כפי סדרם בבבלי, בטור האמצעי לפי מיקומם במשנה תורה, ובשמאלי לפי סדרם אצל רירה"ס.

מס' סידורי בבלי	סוכה, כו ע"א	משנה תורה	רירה"ס
1	הולכי דרכים ביום	2	1
2	הולכי דרכים בלילה	3	4 *
3	הולכי דרכים ביום ובלילה	אין	5
4	הולכין לדבר מצווה	1	אין
5	שומרי העיר ביום	4	6 *
6	שומרי העיר בלילה	5	2
7	שומרי העיר בין ביום ובין בלילה	אין	אין
8	שומרי גנות ופרדסים	6	3
9	דקא מינטר כריא דפירי	אין	בשוליים *

* בשלושה מקומות אלה רושם רירה"ס שהרמב"ם השמיט אותם. מבדיקת המהדורות שונות של משנה תורה שבידינו מסתבר, שאכן, לא כל הפטורים רשומים בהן, אך הדיון בהשוואת המהדורות וההשמטות [=אגפאלאת, בלשון של רירה"ס], אינן מעניינו של מחקר זה. עוד עולה מאותה בדיקה, ששני מקרי השמטות - מספרים 2 ו-5 - כן רשומים, ואילו השמטה שלישית, מספר 9 - אכן איננה רשומה בהן, אולם היא רשומה ברי"ף לסוגייתנו. הוא מצטט את מחלוקת אביו ורבא בבבלי, סוכה, שם: "איכא ביניה דקא מנטר כריא דפירי", ומסכם: "לאביי פטור ולרבא חייב", ופוסק "והלכתא כרבא". ממנו העתיק רירה"ס וצירף הלכה זו להלכותיו, תוך הערה שהרמב"ם השמיט מקרה זה [ואולי היה לפני רירה"ס נוסח קדום יותר של משנה תורה, ולפינו עדות להתפתחותו של נוסח משנה תורה].

קטע ב - עמוד א, קטע III

- 1 ושאין לה שלוש דפנות. תנו⁶³ רבנן שתיים כהלכתן
- 2 ושלשית אפילו טפח. ואותו טפח היכן מעמידו
- 3 אמ' ר' סימון אמ' ר' יהושע בן לוי עושה טפח שוחק
- 4 ומעמידו הפחות משלשה טפחים סמוך לדופן:⁶⁴ {אמ' רבא וצריכא נמי צורת פתח:} אמ' רב יהודה
- 5 סוכה העשויה כמבוי כשרה. ר' סימון אמ' ר' יהושע בן לוי
- 6 עושה פס ארבעה ומשהוא ומעמידו הפחות⁶⁵ משלשה
- 7 סמוך לדופן אמ' רבא וצריכא צורת פתח:

בירורים:

- שורה 1 ושאין... דפנות - פסקה מן המשנה הראשונה שבסוכה, בבלי, שם, ו ע"ב.
- שורה 1-2 תנו רבנן וכו' - בבלי, שם.
- שורה 2 ואותו טפח היכן מעמידו - ציטוט מדברי הרי"ף.
- שורה 3 טפח שוחק - בבלי, שם, ז ע"א.
- שורה 5 סוכה העשויה כמבוי - שם.
- שורה 6 פס ארבעה - שם בהמשך.
- שורה 7 אמ' רבא - שם בהמשך. הקטע הוא ביסודו העתקה סלקטיבית בדילוגין מהבבלי ומהרי"ף.

קטע ג - עמוד ב, קטע III

- 1 העושה סוכתו כמין צריך
- 2 או שסמכה לכותל ר' אליעזר
- 3 פוסל מפני שאין לה [גג]
- 4 והלכתא כואתיה: ואם
- 5 הגביה> מן הקרקע טפח או >>⁶⁵
- 6 שהפליגה מן הכותל טפח כשרה:
- 7 הישן תחת המטה לא יצ[א]

63 אותיות מעובות.

64 במקור מעגל אליפטי - הפניה לדברי רבא הרשומים בהוספה שבשוליים. דברי רבא אלה הובאו גם להלן בשורה 7.

65 מחיקה בהשחרה.

8 ידי חובתנו. תרגמה שמואל המטת עשרה:

9 אמ' רבא מצטער פטור מן

10 הסוכה הוא ולא⁶⁶ משמשי[ו]:

בירורים:

- שורה 1-3 העושה... גג - משנה, סוכה א יא; בבלי, סוכה יט ע"ב.
- שורה 4 והלכתא כואתיה - מילותיו של רירה"ס, ראו: רמב"ם, שופר סוכה ולולב, פרק ד, הל' ז.
- שורה 5 הגביהה - בבלי, שם; רמב"ם, שם.
- שורה 6 שהפליגה - בבלי, שם, ורי"ף, ואין ברמב"ם. רירה"ס פוסק כרי"ף.
- שורה 7 הישן תחת המטה - משנה, סוכה ב א; רמב"ם, שם, פרק ה, הל' כז.
- שורה 8 תרגמה שמואל - בבלי, שם, כ ע"ב.
- שורה 9-10 בבלי, שם, כו ע"א; רמב"ם, שם, פרק ו, הל' ב.

קטע ד - עמוד ב, קטע V

- 1 חולין ומשמשיהן
- 2 פטורין מן הסוכה
- 3 תנו רבנן חולה שאמרו
- 4 לא חולה שיש בו סכנה
- 5 אלא אפילו חש בעינו
- 6 ואפילו חש בראשו: << >>
- 7 אמ' רבא מצטער
- 8 פטור מן הסוכה
- 9 הוא ולא
- 10 משמשי:
- 11 אמ' ר' אבא
- 12 בר זבדא אמ'
- 13 רב אהל חייה
- 14 בסוכה:
- 15 ואמ' ר' אבא
- 16 בר זבדא אמ'

- 17 רב חתן
- 18 והשושבינין וכל
- 19 בני חוכה פטורין
- 20 מן הסוכה
- 21 כל טבעה.

בירורים:

- שורה 1-2 חולין... הסוכה - משנה, סוכה ב ד; בבלי, סוכה כו ע"א.
 - שורה 3-6 תנו רבנן... בראשו - בבלי, שם; רמב"ם, שופר סוכה ולולב, פרק ו, הל' ב.
 - שורה 7-10 עניין המצטער - בבלי, שם, העתקה בדילוגים; ראו גם: רמב"ם, שם.
 - שורה 11-14 עניין האבל - בבלי, שם, כה ע"ב; רמב"ם, שם, פרק ו, הל' ג.
 - שורה 16-21 עניין החתן ושושביניו - בבלי, שם; רמב"ם, שם.
- לסיכום:** ניסוח הדברים הוא כניסוחם בבבלי; סדר הבאתם - כסדרם במשנה תורה.

11. הלכות מגילה

בסעיף זה יידונו שלושה קטעים משני כתבי יד: שני קטעים מכתב יד TS K6.104, והקטע השלישי הוא כתב יד ENA 3057.1.

כתב יד א. TS K6.104 עמודים א, ב. אינט.
[מבוא כולל ותיאור כללי לעיל: משנה 9.]

קטע 1: עמוד א, קטע IV

- 1 הלכות מגילה מן הלכות קטנות⁶⁷
- 2 מאתא דמקפא עזרא [מי]מות יהושע בן נון קרן⁶⁸ מגילתא בחמיסר באדר
- 3 <ומאתא> <ואדלא מקפא עזרא מימות יהושע בן נון קרן⁶⁸ באריסר ביה דתנן כרכים
- 4 <<⁶⁹ >> המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר כפרים ועירות

67 כותרת, שורה בפני עצמה.

68 כתיב חסר שבחסר. השוו: הלכות פסוקות, ששון, עמ' קפא, שורה 4, ועוד; אצל הנ"ל, שם, שורה 7 - קארן. גם רירה"ס כותב בהמשך 'קורין' - שורות 5, 6-1.

69 מחיקה בהשחרה.

- 5 גדולות קורין הארבעה עשר וכן הלכתא. ושון אע"פ שאינה מוקפת חומה
- 6 מימות יהושע בן נון קורין חמשה עשר: מאי טעמא הואיל ונעשה בה נס:

בירורים:

- שורה 2 מגילתא - השימוש בצורה הארמית נראה לי בהשפעת השאליות. שורה 3 דתנן - משנה, מגילה א א. שורה 5 וכן הלכתא - רמב"ם, מגילה פרק א הל' ד. שורה 5-6 ושון... נס - בבלי, מגילה ב ע"ב; רמב"ם, מגילה, פרק א, הל' ה.

קטע 2: עמוד ב, קטע II

- 1 הדא אלצחיה⁷⁰ מן הלכות קט[נו]ת⁷¹
- 2 הלכות מגילה⁷²
- 3 <<שנינו>> כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין חמשה עשר
- 4 כפרים ועירות גדולות קורין הארבעה עשר <<⁷³ >> <<⁷³ >> <<והיכא דמספקא>>
- 5 מילתא אי האי כרך מוקף חומה מימות יהושע או לא <<כגון צור⁷⁴ וכיוצא בה>> קורין הארבעה עשר ומברכין לפניו ולאחריה <<שארבעה עשר זמן קריאה לכל הוא>> ו[קורין ב] חמשה עשר ואין מברכין <<לא>> לפניו <<ולא>>
- 8 ולאחריה <<שאיין מברכין מספק>> ושון אע"פ שאינה מוקפת חומה מימות {יהושע/ בן/ נון/ קורין/ החמשה/ עשר/ מאי/ טעמ[א]/ הואיל/ ונעשה/ בה/ נס:/}⁷⁵

70 שתי המילים הללו כתובות בפינה הימנית למעלה. תרגומן= 'זה נכון'. לא ברור הקשר בינו ובין הקטע ההלכתי שבהמשך; ואולי רצה לציין שקטע זה עדיף על אחרים הדנים בקריאת המגילה.

71 כותרת, כתובה בנפרד בפינה השמאלית למעלה.

72 אותיות מעובות, נראות ככתיבה על כתיבה.

73 מחיקה בהשחרה.

74 שם העיר לא ברור. בבבלי, מגילה ה ע"ב, מובאות כדוגמאות הערים טבריה והוצל [ההשלמה 'צור' היא הצעה אפשרית של פרופ' מ"ע פרידמן], וראו להלן ב'בירורים'.

75 הוספה בשוליים, כתובה לאורך העמוד בעשר שורות בנות מילה אחת; כתם דיו מוארך לאורך חמש השורות האחרונות.

בירורים:

שורה 3-4	שנינו... בארבעה עשר - משנה, מגילה א א.
שורה 4	והיכא דמספקא - בבלי, מגילה ה ע"ב.
שורה 5	הפיענוח לא ודאי והוא מעורר קושי, מדוע הביא רירא"ס כדוגמה עיר נוכרית.
שורה 6	ומברכין - רמב"ם, מגילה פרק א, הל' יא.
שורה 6-7	שארבעה עשר... לכל הוא - כניסוח הרמב"ם, שם. לא ברורה הסיבה למחיקת המשפט.
שורה 7	ואין מברכין - רמב"ם, שם.
שורה 8	שאין מברכין מספק - על פי רמב"ם, ברכות פרק ח, הל' יב.
שורה 8	ושושן - בבלי, מגילה ב ע"ב.

כתב יד ב. ENA 3057.1 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים. עמוד א הוא בן עשרים שורות כתובות בשני קטעים; הראשון, שורות 1-15, והשני, שורות 16-20. בין שני הקטעים רווח ברוחב של שורה אחת. על הכתוב בקטע השני רשומים ברווחים תואמים ארבעה קווים אלכסוניים הנראים, לכאורה, כמחיקה, אולם אין זו שיטת המחיקה הרווחת אצל רירא"ס שהיא קווים עיליים או לפעמים בהשחרה, ולכן, לא נראה לי שכוונתו היתה למחוק את הכתוב. גם לא עולה על דעתי סיבה למחיקה, שהרי הקטע קשור עניינית לנושא כתב היד. משמעות הקווים נשארת, אפוא, עלומה. כתם כהה מכסה חלק גדול מן הכתוב בקטע הראשון, אולם ניתן לזהות חלק מן הכתוב ולהשלים את החסר מן המקורות. עמוד ב פגום מאוד; יותר מחציו חסר, כתם כהה גדול, תואם את הכתם שבעמוד א, מכסה את החלק הכתוב. בשוליים שבצד ימין יש הוספה - שתי שורות כתובות אנכית כלפי מעלה. חלק מן הכתוב בו דהוי. הקטעים העיקריים כתובים בכתב ברור וקריא, פרט להוספת השוליים שבעמוד ב הכתובה בכתב רהוט.

הנושא - 'הלכות מגילה' כתוב באותיות גדולות מרובעות בשורה השלישית בעמוד א. מעל הכותרת כתובות שתי שורות מבבלי, מגילה, באותו עניין. בפינה השמאלית העליונה כתב "[מן] הלכות פסוקות", וכוונתו לא לחיבור הידוע בשם זה, אלא לחיבור עצמאי של רירא"ס, וראו על כך לעיל: מבואות, פעילותו, חיבורים בהלכה; וכן: מבואות, השיטות, הלכה. חיבור זה של רירא"ס, וכן כתב היד שלפנינו, רשומים גם אצל דנציגר, 'הלכות פסוקות', עמ' 401, אלא שהוא התעלם משתי השורות הראשונות הכתובות מעל הכותרת. שיטת העריכה - העתקה בצורה סלקטיבית מן התלמוד ומהרי"ף. ציון מדויק של המקורות - ב'בירורים'.

הקטעים טופלו לפי הסדר הבא: שני הקטעים שבעמוד א טופלו כיחידה אחת ואחריהם הקטעים שבעמוד ב.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 437.

עמוד א

[מן] הלכות פסוקות

- 1 מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו
- 2 ר' מאיר אומ' כולה אמ' רב הלכה כדברי האומר כולה
- 3 הלכות מגילה⁷⁶
- 4 אמ' ר' יהושע בן לוי חייה אדם לקראת את המגילה הלילה ולשנותה
- 5 ביום שני [אלהי אקרא ולא תענה ולילה] ולא דומיה לי
- 6 כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה
- 7 עשר [כפרים ועיירות גדולות קורין בארבעה] עשר. מנא לן
- 8 אמ' [רב דאמר קרא] על כן היהודים [הפרזים היו] עשים הערי הפרזות
- 9 עושים את יום ארבעה עשר ומדפרזים בארבעה עשר מוקפין בחמשה
- 10 עשר. ושונן אע"פ שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון
- 11 קורין בחמשה עשר דכתי' והיהודים אשר בשונן נקהלו בשלושה
- 12 עשר בו ובארבעה עשר בו ונוח בחמשה עשר בו. מאי טעמ' הואיל
- 13 ונעשה בה נס: אמ' ר' יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה
- 14 עמו נידון כדרך וקורין בחמשה עשר ועד כמה ר' ירמיה כמחמתן
- 15 לטבריה והיא מיל:
- 16 קראה סירוגין ומתנמנם⁷⁷
- 17 מאי סירוגין פסקי <<פסקי>> כגון שקורא מעט ושוה וחוזר וקורא
- 18 אע"פ ששהה כדי לגמור את כולה יצא
- 18 קראה סירוגין לא יצא כגון שקרא פסוק ושכח פסוק השני לו וקרא פס[וק]
- 19 עליושין וחזר
- 19 וקרא פסוק שני ששכח וחזר וקרא פסוק רביעי לא יצא מפני שקרא אחד
- 20 למפרע אלא יתחיל
- 20 מפסוק שני ששכח וקרא על הסדר:

76 כותרת, כתובה בשורה עצמאית באותיות גדולות מרובעות.

77 שורה עצמאית, כעין כותרת משנה, אין כתיבה בהמשך השורה.

בירורים:

- שורה 1-2 מהיכן... כולה - משנה, מגילה ב ג.
שורה 2 אמר רב - בבלי, מגילה יט ע"א.
שורה 4-5 אמ' ר' יהושע בן לוי וכו' - בבלי, מגילה ד ע"א.
שורה 5 "אלהי... ולא דומיה לי" - תהלים כב ג.
שורה 6-15 על פי הרי"ף.
שורה 6 כרכין וכו' - משנה, מגילה ב ע"ב.
שורה 7 מנא לן וכו' - בבלי, מגילה ב ע"ב.
שורה 8-9 "על כן... ארבעה עשר" - אסתר, ט יט.
שורה 9 מדפרזים וכו' - בבלי, מגילה, שם.
שורה 10 ושושן וכו' - בבלי, שם.
שורה 11-12 "והיהודים אשר... בחמשה עשר בו" - אסתר ט יח.
שורה 12-13 הואיל ונעשה בה נס - בבלי, שם.
שורה 13 כרך וכל וכו' - בבלי, שם, סע"ב.
שורה 14-15 כמחמתן לטבריה - בבלי, שם.
שורה 16 סירוגין ומתנמנם - משנה, מגילה ב א.
שורה 17 פיסקי פיסקי - בבלי, מגילה יח ע"א.
שורה 18 כגון שקרא וכו' - על פי הרי"ף.

עמוד ב

- 1 **מתני'** ⁷⁸ **הקורא את המגילה למפרע לא יצא קראה על פה קראה תרגום**
2 **בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז והלעז ששמע**
אשורית יצא:
3 **הקורא את המגילה למפרע לא יצא [אמר רבא דאמר קרא] והימים**
האלה נזכרים ונעשים
4 **מה עשיה למפרע לא [אך זכירה למפרע לא] [.....] השמיט בה**
5 **הקורא פסוק אחד [לא יאמר אקרא את כולה ואחר כך אקרא אותו**
הפסוק] אלא
6 **קורא מאותו [פסוק ואילך נכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שקראו]**
חציה
7 **לא יאמר [אקרא חציה עם הציבור] ואחזור ואקרא חציה הראשון אלא**
קורא מתחלתה
8 **ועד סופה:**

78 אותיות גדולות מרובעות, רווח קצר במקור.

הוספה בשוליים

9 תנו רבנן השמיט בה הסופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא על פה יצא
היו בה אותיות מטושטשות

10 או מקורעות אם רי' [שומן ניכר כע'] רה ואם לא פסולה. הא הכולה אהל
המקצתה כשרה:

בירורים:

שורה 1-3	משנה, מגילה ב א.
שורה 3-4	דברי רבא - בבלי, מגילה יז ע"א.
שורה 3	והימים האלה נזכרים ונעשים - אסתר ט כח.
שורה 4-8	השמיט בה וכו' - בבלי, מגילה יח ע"ב.
ההוספה -	בבלי, שם, לפני הפסקה שבשורות 4-8 המתחילה במילים 'השמיט
בה'. ייתכן, שלפני המילים 'השמיט בה' שבשורה 4, רשם רירה"ס
את הסימן האליפטי המקובל, ורק מחמת כחות הכתב אין הוא
נראה.

12. הלכות חנוכה. כ"י TS NS 100.21 עמודים ג, ד. אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן ארבעה עמודים [ביפוליו]. עמודים א ו-ד הם העתקות ממשנה
מנחות. עמוד ג וחצי מעמוד ד, הקטע ד I, דנים בהלכות חנוכה והם הנידונים בסעיף
זה.

הדיון בהלכות חנוכה הוא בשיטה המוכרת לנו גם מכתבי יד אחרים של רירה"ס
העוסקים בהלכות, כלומר, העתקות סלקטיביות של הקטעים המתאימים מן
המקורות התלמודיים, לא תמיד לפי סדרם בש"ס, אלא לפי הסדר הנראה לרירה"ס
כמתאים לצורך העניין. כתב היד הועתק לפי הסדר הבא: תחילה עמוד ג, כיוון
שבראשו רשומה הכותרת 'הלכות חנוכה'; אחריו הקטע ד I, הנראה כהמשכו של
עמוד ג לפי צורתו. כל קטע מרכזי נחלק מבחינה עניינית לפסקאות משנה. בעמוד
ג שש פסקאות. אחרי הכותרת בשורה 1, פותח רירה"ס בפסקת 'מאי חנוכה'
המסבירה את הרקע ההיסטורי של החג, שורות 2-6, למרות שלפי סדר הקטעים
בבבלי, שבת כא ע"ב, פסקה זו היא הרביעית! פסקה ב, שורות 7-10, דנה במספר
הנרות ובסדרם; פסקה ג, שורות 10-13, באפשרות ששני אנשים ידליקו בנר אחד;
פסקה ד, שורות 13-14, במספר ההדלקות הנדרש בחצר שיש לה יותר מפתח אחד;
פסקה ה, שורה 15, בזמן ההדלקה, ופסקה ו, שורה 16, במקום הנחת הנר.

הפסקאות באות לא לפי סדרן בגמרא; פסקה א שלנו היא הרביעית לפי הסדר
בבבלי, פסקה ב - השנייה, פסקה ג - הששית, פסקה ד - החמישית, פסקה ה -

הראשונה, ופסקה ו - השלישית. הקטע ד ו, דן בנושאים הבאים:

א. הפתילות והשמנים, שורות 1-3;

ב. איסור הרצאת מעות, שורות 3-4;

ג. הדלקה מנר לנר, שורות 4-6;

ד. היה תפוס נר חנוכה, שורות 6-7;

ה. נר שהדליקה והוציאה, שורות 8-9;

ו. עששית, שורות 9-10.

בהמשך, מה שנראה כשורה 11, לא ניתן לפיענוח ודאי, אך נראה שנדון בה חיוב אישה בהדלקה. הפסקאות בקטע זה מובאות בדילוגים, אך לפי סדר הדפים בבבלי.

להלן טבלת השוואה של הקטעים שהביא רירה"ס עם סדרם בבבלי:

עמוד	קטע אצל רירה"ס	מס' סידורי בגמרא	בבלי, שבת, דף ועמוד
ג	א	4	כא ע"ב
	ב	2	כא ע"ב
	ג	6	כג ע"ב
	ד	5	כג סע"א
	ה	1	כא ע"ב
	ו	3	כא ע"ב
ד	א	1	כא רע"ב
	ב	6	כב ע"א
	ג	7	כב ע"א
	ד	8	כב ע"ב
	ה	9	כב ע"ב
	ו	10	כב סע"ב

על אי ההתאמה בין הסדר שבו הביא רירה"ס את הקטעים הנדונים לבין סדרם בתלמוד, ראו לעיל: מבואות, השיטות, הלכה.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

עמוד ג

- 1 הלכות חנוכה⁷⁹
- 2 תנו רבנן בעשרים וחמשה [בכסלו יומי] דחנוכה תמניא אינון די לא
- 3 למספד בהון ולא למגזר תעניתא [כשנכנסו] יונים להיכל טימאו כל
- 4 עמנים
- 5 שבהיכל [ו] כשגברה מלכות בית חש[מונאי ונ] צחום בדקו ולא מצאו
- 6 אלא סך אחת⁸⁰
- 7 שהיה מונח בחותמו שלכהן גדול ולא [היה בו להדליק אלא לי] לה
- 8 אחת ונעשה
- 9 בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום שמונה ימים
- 10 טובים:
- 11 תנו רבנן מצות חנוכה נר איש [ובית] ו והמהדרין נר לכל אחד [ואחד]
- 12 ומהדרין מן המהדרין בית ע[מאי אומ] רין יום ראשון מדליק⁸¹ שמונה
- 13 מיכאן
- 14 ואילך פחת והולך ובית הלל א[ומרי] יום ראשון מדליק אחת מיכאן
- 15 ואילך מוסיף
- 16 והולך [והלכתא] כבית הלל [אמ' רב יצחק] בר [רדיפ] א אמ' רב הונא
- 17 נר שיש לה שני [פיות עולה לשני בני אדם א'] מרבא מלא [קערה שמן]
- 18 והקיפה
- 19 פתילות [וכפה] עליה כלי ע[ולה לכמה בני] אדם לא כפה ע[שאה]
- 20 מדורה
- 21 ואפילו לאחד אינה [עו] לה: ⁸² אמ' רב הונא חצר שיש לה שני פתחים
- 22 צריכה
- 23 שתי נרות אמ' ר[בא ולא] אמרן אלא משתי רוחות אהל מרוח אחת לא
- 24 צריך:
- 25 תנו רבנן מצותה משתשקע החמה ועד שתכלה רגל מן השוק: ⁸³
- 26 תנו רבנן נר חנוכה מצווה לה [ניחה] על פתח ביתו מ[בחוץ] ואם היה
- 27 דר בעליה

79 כותרת, כתובה באותיות מוגדלות.

80 האות האחרונה מעובה, נראה כאילו כתב את האותיות ד ו-ת וז על זז.

81 האותיות ד ו-ל מעובות; נראה כאילו תיקן כתיבה קודמת.

82 במקור - רווח קצר.

83 במקור - רווח עד סוף השורה [5-6 אותיות].

בירורים:

שורה 1 הכותרת - נראה לי שנלקחה מכותרת בניסוח זה ברי"ף.
הבהרה: כל ציוני המקורות הובאו לעיל במבוא לכתב היד.

עמוד ד, קטע I

- 1 אמ' רב מתנה אמ' רב פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין
- 2 בהן בשבת מדליקין בהן [בחנוכה] הן בחול הן בשבת. אמ' ר' ירמיה מאי
- 3 טעמיה דרב קסבר [כבתה] אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה: אמ' רב יהודה
- 4 אמ' רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר שלחנוכה: איתמר [רב אמ'] אין
- 5 מדליקין [מנר לנר ושמואל אמ'] מדליקין מנר לנר כלומ' מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה אחר <והלכתא מדליקין מדליקין> {והלכתא כשמואל}
- 6 <מדליקין אחר: אמר רב הונא בריה דרב יהושע> אמר רבא תפוס נר
- 7 חנוכה ועומד לא עשה <ולא> כלום [הרואה] אומר לצרכו הוא דניקט ליה:
- 8 דדאמ' רבא נר חנוכה שהדליקה [בפנים והוציאה] לחוץ לא עשה כלום
- 9 הרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה דאמ' ר' יהושע הן לוי עשית שהיתה
- 10 דולקת והולכת [כל היום כולו למוצאי שבת מכבה ומ]דליקה.....
- 11אש[ה וד]אי מדליקה.....

בירורים:

- שורה 5 כלומ'... אחר - תוספת פרשנית של רירה"ס.
 - שורה 5 בהוספה, והלכתא כשמואל - תוספת של רירה"ס; ראו גם: רמב"ם, חנוכה פרק ד, הל' ט.
 - שורה 11 לא ניתן לזיהוי ודאי. נראה לי, שמדובר במסקנה שהדלקה עושה מצווה, ולכן אשה ודאי מדליקה, בבלי, שבת כג ע"א.
- הבהרה: כל ציוני המקורות הובאו לעיל בטבלה המשווה שבסוף המבוא לכתב היד.

13. איסור אכילת שרצים. כ"י TS Misc.27.3 (27.4c) אקסט.

כתב היד הנדון כאן כולל שני עמודים מפריט קטלוגי בן חמישה עמודים, ואשר נדונו במקומות אחרים במחקר זה [ראו למשל לעיל: הלכות 7, הלכות תענית יום הכיפורים]. שני העמודים המתוארים כאן פגומים למדי. יש בם לא מעט קרעים, כתמים שחורים ודהיות. הם כתובים בתפזורת רבת כיוונים, לרבות כתיבה בין השורות [בעיקר בעמוד א], ובמגוון של צורות כתב. גם הנושא הנדון בכל עמוד אינו אחד. כל עמוד יש בו קטע מרכזי התופס את רוב העמוד, ומספר קטעי משנה כתובים בשוליים. בגלל פגימותיו לא טופל כתב היד באופן אינטנסיבי.

הנושאים הנדונים בעמוד א: I, הקטע המרכזי, איסור אכילת שרצים; II, III, ו-IV - ענייני יום הכיפורים; קטע V - ענייני ייבום וחליצה.

הנושאים הנדונים בעמוד ב: I, הקטע המרכזי, איסור אכילת שרצים; II, III, ו-IV - ענייני יום הכיפורים.

מצורתו החיצונית של כתב היד וממגוון הנושאים, נראה שלפנינו דפים של טיוטות. הלשון - בקטעים המרכזיים ובחלק מקטעי המשנה - ערבית. הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

14. סימני טהרה בבעלי חיים והלכות שחיטה.

כ"י TS NS 308.31 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים קטנים [ביפוליו], שלמים, כתובים בכתב יד מרובע, מסודר וקריא, פרט למקומות אחדים שבהם דהה הכתוב. עמוד א, דן בסימני טהרה של חגבים ודגים. הדיון מבוסס על משנת חולין ז ג. ברמז מזכיר גם את המשנה ז ו, הדנה בסימני טהרה של בהמה, חיה ועוף. בהמשך העמוד מסכם רירה"ס את התנאים שבהם התירה התורה אכילת בשר, והם שלושה: שחיטה, הפשטה וניקור. בעמוד ב, דן רירה"ס בתנאי הראשון - השחיטה. כתב היד מקוטע, תחילתו והמשכו חסרים. נראה שהוא חלק מחיבור מקיף העוסק בהלכות שחיטה. הכתב הוא כתב ידו של רירה"ס, אולם לדעתי אין הוא המחבר. המבנה, העריכה ודרך הטיפול שונים מאוד מאלה שבכתבי יד הלכתיים אחרים, המטופלים בפרק זה. ייתכן שלפנינו קטע מספר שחיבר רב הא"י גאון בהלכות שחיטה [ראו: אברמסון, רירה"ס, עמ' 83, ברשימה; הנ"ל, שם, עמ' 86, הערה 40; אסף, תקופת, עמ' רב], או רב שמואל בר חפני גאון [ראו: ליבזון, רשב"ח, עמ' 192, מזכיר חיבור שלו בשם 'שער טריפות', ראו גם שם בהערה 16, וכן בעמ' 218].

הלשון - ערבית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

עמוד א

- 1 וקרסולין וכאנת אג'נחתה תגטי אכתרה
- 2 ויסמי ג'ראד חלאל ופי דלך קאלת אלמשה
- 3 והחגהים כל שיש [לן] ארבע רגלים וארבע
- 4 כנפים וק[רס] ולין וכנפיו חופות את רובו
- 5 ר' יוסי אומ' ושמו חגה ⁸⁴ וא[מ]א עלאמאת
- 6 אלסמך אלטהור פ[כל]מא כאן לה פלוס
- 7 ואג'נחה אעני אלתי יסהח בהא לקולה פי
- 8 תמאס אלמש[נה]ד[ג]ים כל שיש לו סנפיר
- 9 [ו]קשקשת ⁸⁴ פלמא מו' להם אלחיואן
- 10 אלטהור מן אלטמא באלעלאמאת אלמדכורה
- 11 ואבאהם אכלהא [.....] אן לא
- 12 יאכלה אלא עלי צ[פאת] תלאת ⁸⁴
- 13 אלצפה אלאולי אלדבאה ⁸⁴
- 14 ואלצפה אלת[ניה אל]סיארה ⁸⁴
- 15 ואלצפה אלתאלתה אלתנקיה ⁸⁵

עמוד ב

- 1 ערח אלצפה אלאולי
- 2 מערפה צפה אלדבאה
- 3 ואחכאמה ⁸⁵
- 4 פנקול אן אל[כא]לק ג'ל ועז אמרנא אדא
- 5 רמנא א[כל] לחס אלחיואן אלטאהר אן נדבחה
- 6 או'לא באן נקטע אל[מר]י ואלחלקום או
- 7 אכתרהא פי אלהמה ואחדהמא או
- 8 אכתרהא פי אלטאיר [קאל] פי אלתורה וזבחת
- 9 מהקרך ומצאנך כאשר צויתך [ק]אלו[א]
- 10 מלמד שנצטוה משה על הושט ועל הקנה
- 11 ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה
- 12 פאן קאל קאיל לס [...] תתם דבאה אלטיר

84 סימן פיסוק בצורת שלוש נקודות, סימון נדיר בכתבי היד של ר"ה"ס [וכמוהו גם בסוף עמוד א].

85 שלוש השורות האחרונות קצרות מן האחרות וכתובות באותיות מוגדלות, ככותרות.

13 **בסימן אחד ואלהמה בשני סימנין וג'מיעהמא**

14 **חיואן פנקול [לה ל]אנא וג'דנא אלתורה**

15 **קד ג'עלת דכר אלעוף מתוס[ס] ען אלהמה**

תרגום:

עמוד א

(1) וקסולין, וכנפיו חופות את רובו, (2) ושמו חגב, והוא טהור. ובעניין זה אמרה המשנה (3) "ובחגבים כל שיש לו ארבע רגלים וארבע (4) כנפים וקסולין, וכנפיו חופות את רובו; (5) ר' יוסי אומר - ושמו חגב". וסימני (6) הדג הטהור הם: כל מי שיש לו קשקשים (7) וסנפירים [מילולית = וכנפים], כלומר אלה שבאמצעותם הוא שוחה, (8) כמו שאמר בסיום המשנה - "ובדגים כל שיש לו סנפיר (9) וקשקשת". ואחר כך הגדיר להם את הסימנים המיוחדים המבדילים את החיה (10) הטהורה מן הטמאה, (11) והתיר להם את אכילתה [...]. שלא (12) יאכלוה אלא בשלושה תנאים: (13) הראשון שחיטה, (14) השני הפשטה, (15) והשלישי ניקור.

עמוד ב

(1) פירוש התנאי הראשון: (2) ידיעת תנאי השחיטה (3) וחוקיה. (4) ונאמר, כי הבורא יתגדל ויתעלה, ציוונו, כי כאשר (5) נחפוץ לאכול בשר חיה טהורה עלינו לשחוט אותה (6) תחילה על ידי כך, שנחתוך את הוושט ואת הקנה או (7) את רוב שניהם בבהמה, ואחד משניהם או (8) רובו בעוף. כתוב בתורה: "וזבחת (9) מבקר ומצאנך כאשר צויתך". ואמרו, (10) 'מלמד שנצטווה משה על הוושט ועל הקנה (11) ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה'. (12) ואם יאמר האומר, למה שחיטת העוף (13) בסימן אחד ואילו שחיטת הבהמה בשני סימנים, והרי כולם (14) הם בעלי חיים, נאמר לו כי מצאנו שהתורה (15) ציינה את העוף כנבדל מן הבהמה.

בירורים:

עמוד א

שורה 1	ואג'נחתה... אכתרה=כנפיו... רובו - משנה חולין ג ז; בבלי, שם, נט ע"א.
שורה 3-5	והחגבים... חגב - משנה, שם. לעניין החגבים ראו גם: בבלי, שם, סה-סו.
שורה 5-6	עלאמאת אלסמך=סימני הדגים - משנה, שם; בבלי, שם, סו סע"א ואילך.
שורה 7	ואג'נחתה=וכנפיו - הם הסנפירים, ראו סיום המשנה שם: "וסנפיריהן - שהוא פורח בהן".
שורה 8	תמאם אלמשנה=סיום המשנה - חולין, שם.
שורה 9-10	מיז אלחיואן=סימן את החיה - משנה חולין ג ו-ז.

עמוד ב

שורה 6	אלמרי=הוושט - רמב"ם, שחיטה פרק א, הל' ה.
שורה 6	אלחלקום=הקנה - רמב"ם, שם, הל' ז.
שורה 6-7	או אכתרהא=או רובם - רמב"ם, שם, הל' ט.
שורה 8	פי אלטאיר=בעוף - רמב"ם, שם, הל' ו יא.
שורה 8-9	"וזבחת... צויתך" - דברים יב כא.
שורה 10-11	'מלמד שנצטוו משה' - רמב"ם, ספר המצוות, עשה קמו, קאפח, עמ' קלב.

15. ענייני נדרים

בסעיף זה יידונו שני כתבי יד: האחד עוסק ב'קיום נדרים', והשני ב'איחור נדרים'.

כתב יד א, הלכות קיום נדרים. ENA 2943.4 אינט.**מבוא**

כתב היד הוא בן שני עמודים גדולים [ביפוליו], במצב תקין, פרט לשני קרעים לא גדולים בצורת משולשים בציודו של כל עמוד. הכתב מסודר, ברור וקריא. תוכנו - העתקה מהרי"ף, בבא בתרא, פרק שמיני, דפים קלז-קלח. בעמוד א בלבד, מסביב לחלק המרכזי, מעליו, מתחתיו ומימינו, בזוויות כתיבה מתחלפות, בשורות קצרצרות בנות מילים ספורות, לעתים בנות מילה אחת, בכתב רהוט, צפוף ולא קל לקריאה, כתב רירה"ס סיכום הלכתי להלכות קיום נדרים. חלק זה של כתב היד הוא המטופל כאן. תחילת הדברים במספר שורות אופקיות, מעל העמוד המרכזי, המשכם בתחתית העמוד, משם עבר רירה"ס לשוליים שבצד ימין, והשלימם בפינה הימנית למעלה, דבוקים לשורות שכן כתב את תחילת הדברים. במספר שורות בשוליים שבצד ימין חסרים סופי השורות. הדברים הכתובים למעלה הם מעין פתיחה או כותרת. הוא פותח בציטוט מברייטא בבבלי, ראש השנה ו ע"א; וממשיך בניסוח משפטי קצר של מצוות קיום נדרים. הניסוח מושפע מסגנונו של הרמב"ם בספר המצוות, עשה צד [ראו לעיל: מבואות, ביוגרפיה, רירה"ס והרמב"ם]. בהמשך הכתיבה בשולי העמוד, מביא רירה"ס את פרטי המצווה ואת ההסברים לה, תוך הסתמכות על הסוגיה בבבלי, ראש השנה ד ע"ב, ובהתאמה לדברי הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות.

כתב יד זה הוא המשך או השלמה לכתב יד אחר הנדון בהמשך סעיף זה - TS NS 169.38, הן באיסור איחור נדרים. בכתב היד ההוא התמקד רירה"ס בצד האיסורי ואילו בכתב היד שלפנינו - בצד המחייב: "לא תאחר לשלמו" מול "מוצא שפתיך תשמר ועשית" [הערה: בגלל הצורה המיוחדת של כתיבת הדברים, לא צוינו מספרי השורות אלא רק סימיהן, המעבר מ'שורה' ל'שורה' צוין בקווים אלכסוניים].

הלשון - ערבית.
הזיהוי - שייבר, עמ' 330.

- 1 תנו רבנן [מוצ] א שפתיך זו מצות עשה
 - 2 הלכות קיום נדרים
 - 3 צונו הקה"ה לקיים כל אדם כל מה שהוציא בשפתיו מקרבן
 - 4 מצדקה וכיוצא בהם שנא' מוצא שפתיך תשמר
- ג'א פי אל[נץ] // ג'מצוות // ה' מצוות // עשה וא' לא // תעשה //
אלואחד מוצא // שפתיך תשמר // ואלה' ובאת // שמה והבאת[ם]
// שמה ואלג' // לא תאחר // לשלמו פאלנץ אלאכיר[ין] // והי
והבאתם // שמה ולא // תאחר הי // אדא עזל // אלקרבן לכנה //
לם יאת בה // פאלנץ אלואחד // יאמר באתיאנה // ואלאכר ינהי //
ען תאכירה // פעלי אלאמר // מנד יג'וז // עליה רגל // אחד עבר //
העשה ואלנהי // שלשה רגלים // וחיניד יע[בר] // בלא תעשה //
ואלנץ אלאול והו // מוצא שפתיך תשמר // הו יאמר אן נדר או נדה
// ונדר אן [ית ?] // וועד פאדא < > // תואנא יכון // קד עבר
על [..] // עשה נש[..] // ועל לא תעשה // איצ'א לאן פי // מחכם
אלנץ // תשמר וקד [..] // אללפט'ה יטלק [ען] // אבדא עלי[..] //
וואג'ה עלי // בית דין אן // יחצ'ונה // איצ'א <<עלי>>אלי אן יפריש //
ולא יקתנעון // בתחריצ'הם // לה באלהקרבה // בעד אלהפרשה //
ולהדא אחרסון(?) // אלנאקלין // אן ידרשון // אלפסוקין(?) // לפט'ה
לפט'ה // ליט'הרון אן // פי אחכאם // הדא אלמצווה // מא ידל עלי
// אן מן [..] // עלי כאנה [..] // עבר // עלי עשה // ועל לא תעשה //
לא אנ[..] // עשה ולא // תעשה עלי // אלתחקיק ואנמא // אלפסוק
כלה מצות // עשה אחת // לאן מן פרד // לפט'ה // והי מוצא //
שפתיך // לא יפהם [מע] // מעני[..] // אלא בחש[...]

תרגום:

[ארבע השורות הראשונות לא תורגמו.]

נאמרו בתורה // שלוש מצוות // שתי מצוות // עשה, ואחת לא // תעשה.//
הראשונה היא "מוצא // שפתיך תשמר"; // השניה - "ובאת // שמה והבאתם
// שמה", והשלישית - "לא תאחר // לשלמו".// שני הפסוקים האחרונים, // שהם
והבאתם שמה, ו"לא // תאחר", הם // כאשר הפריש // את הקרבן אבל // עדיין
לא הביאו. // הפסוק הראשון // מצווה להביאו // והשני אוסר // לאחר. // האדם,
// מאז שעבר // עליו רגל // אחד, עבר // על עשה, [אבל זמן] האיסור // הוא שלושה
רגלים, // ואז הוא עובר // על לא תעשה. // הפסוק הראשון הוא // "מוצא שפתיך
תשמר", // והוא כולל נדר או נדה. // נדר כאשר [...] // הבטיח [...] // יהיה //

עובר על // עשה [...] // ועל לא תעשה // גם כן, כי לפי // ניסוח הכתוב // "תשמר" // הביטוי מביע // ומגלה דעתו, כי // חובה על // בית הדין // להאיץ בו // גם כן // עד שיפריש // ולא להסתפק // בזירוזו להקריב // אחרי ההפרשה; // ולכן שקדו [?] // המסרנים // לדרוש // את הפסוקים // ביטוי ביטוי, // להראות כי // במשפטי // המצווה הזאת // יש ראייה לכך // שמי ש[...] // כאילו שהוא [...] // עבר // על עשה // ועל לא תעשה // לא [...] // עשה ולא // תעשה // בפועל, וכי // הפסוק כולו הוא מצוות // עשה אחת, כי מעצם // ניסוחו [...], // שהוא "מוצא שפתיך", // לא // תובן ממנו // משמעות // אלא [...]

בירורים:

- שורה 1 תנו רבנן - בבלי, ראש השנה ו ע"א.
- שורה 1 "מוצא שפתיך" - דברים כג כד.
- שורה 3-4 צונו... תשמר - השוו: רמב"ם, ספר המצוות, עשה צד, קאפח, עמ' קט. והשנייה "ובאת שמה" - דברים יב ה-ו. "לא תאחר לשלמו" - דברים כג כב. עבר בעשה - דעת רבנן, בבלי, ראש השנה ד ע"ב; ראו גם: רמב"ם, מעשה הקרבנות, פרק יד, הל' יג. "שלשה רגלים" - רמב"ם, שם. ראו: בבלי, ראש השנה, שם, הדעות השונות בעניין חלותו של איסור 'בל תאחר'. בית דין אן יחצ'ונה=יאיצו בו - רמב"ם, שם, פרק יד, הל' טו. אחרסו [אחרצו?] אלנאקליו... לפט'ה לפט'ה=שקדו המסרנים... ביטוי ביטוי - הכוונה לדרשות על הפסוקים מספר דברים כג כב-כד, בבלי, ראש השנה ה ע"ב.
- הערה:** השורות האחרונות לא ניתנות לפיענוח סביר, ולכן קשה לעמוד על משמעות דבריו האחרונים של רירה"ס.

כתב יד ב, הלכות איחור נדרים ונדבות. TS NS 169.38 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני דפים גדולים, כתובים בתפזורת רבת כיוונים ובמגוון של צורות כתב. חלק מכותרותיו כתובות באותיות גדולות במיוחד. הדפים שלמים ועם מעט מאוד מחיקות. צורתו הכללית של כתב היד "מבולבלת", אך הוא ניתן לקריאה ללא קשיים.

כתב היד עוסק בהלכות. את תוכנו ניתן לחלק, באופן כללי, לשלשה חלקים: בדף ב שני חלקים ונידונים בו שני עניינים. חציו האחד נושא את הכותרת "מן מסאיל ר' אפרים ז"ל מן צור", ובו העתקה מתשובות הרמב"ם, סעיף קיט, בלאו, חלק א, עמ' 205-206. השאלה הועתקה כולה, התשובה - רק חלק קטן מתחילתה. הנוסח שבכתב היד, שונה מן הנוסח שבמהדורת בלאו בפרטים מעטים דלי חשיבות ואין כל עניין לדון בהם כאן. לא ברור מה הניע את רירה"ס להעתיק את השאלה והתשובה, ומדוע ההעתקה היא חלקית. ייתכן שהחלקים החסרים מצויים בפריט קטלוגי אחר

שלא הגיע לידינו. העתקת השו"ת היא עדות נוספת לקשרים שבין רירה"ס ובית הרמב"ם [ראו לעיל: מבואות, ביוגרפיה, רירה"ס והרמב"ם].

בחצי השני של הדף, דן רירה"ס ב"הלכות איחור נדרים >>ונדבות>>". הלכות אלו נדונות במספר קטעים. הקטע המרכזי כתוב בשיטה של סיכום הלכות; הניסוח מושפע מניסוח הרמב"ם בספר המצוות, לא תעשה קנה, קאפח, עמ' רנב, ומהנ"ל, כלי המקדש, פרק יד, הל' יג. את הסיכום משלימות העתקות, בסירוגין ודילוגים, מבבלי, ראש השנה ד ע"א-ו ע"ב.

קטע שני הוא בעמוד א, והוא כתוב בשוליים בשורות קצרצרות [1-3 מילים בשורה] ורבות [65]. בקטע, סיכום והסבר לחמש הדעות שבמחלוקת התנאים בעניין המועד המדויק של חלות איסור 'בל תאחר', בבלי, ראש השנה ד ע"ב.

נוסף לאלה יש בעמוד ב מספר רשימות מתודולוגיות קצרות, הערות תכנוניות ותוכניות עבודה, הקשורות בחיבורי ההלכתיים. בין השאר, הוא מזכיר גם שמות של חיבורים או חלקיהם, כמו 'הלכות תמימות' או 'הלכות תדירות', וראו על כך לעיל [מבואות, פעילותו, המחבר]. כמו כן יש גם מספר רישומים קצרים שאינם קשורים לנושאים הנדונים, כגון תזכורות, ואין במ עניין מחקרי, ולכן לא טופלו.

החלק השלישי הוא בדף א ועיקרו - דיון באיסור קריעת בגדי כהונה. עמוד זה יידון בסעיף הבא.

הלשון - העניינים ההלכתיים והפרשניים כתובים בלשון המקור או בעברית. השו"ת כתוב בערבית. ההערות המתודולוגיות - חלקן בעברית וחלקן בערבית, או בתערובת של שתי הלשונות. הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

חלק ב - [עמוד ב] קטע א

- 1 הלכות איחור נדרים >>ונדבות>>⁸⁶
- 2 הזהירנו הקב"ה שלא לאחור⁸⁷ נדרים ונדבות עם שאר הדברים שאדם
- 3 חייב בהן מעריך ודמין ומעשרות ומתנות עניים שנא' לא תאחר לשלמו
- 4 וכל המאחר נדריו ונדבותיו עם שאר חובותיו אע"פ שעבר על לאו אינו
- 5 לוקה משום >שהוא לאו< שאין בו >מעשה< וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו:⁸⁸ תאנא אחד הנודר
- 6 ואחד המקדיש ואחד המעריך כיון שעברו וכול' עד ולמה נאמר לומר שזה
- 7 גורם:⁸⁸ ופסח בר מקרה ברגלים הוא פסח זמנא זביחא גבי וכול' עד

86 כל השורה היא כותרת וכתובה באותיות מוגדלות.

87 על האות ח סימן הניקוד הבבלי.

88 רוח קטן במקור.

העון

8 **בל תאחר נמי אשתו מתה קא מש' לך:**⁸⁸ אמ' רבא כיון שעברו עליו שלשה

9 רגלים כל יום ויום עובר בהל תאחר. מותיהי אחד הכור

10} **האעי ר' זירא >>⁸⁹ << יורע> מהו בהל תאחר וכול' האעי ר' זירא אשה מה היא וכול'}**

בירורים:

שורה 1 ונדבות - סיבת המחיקה לא ברורה, מה גם שבשורה הבאה בניסוח האיסור הוא מזכיר גם את הנדבות [ואולי רצה להישאר צמוד ללשון הכתוב בדברים כג כב, שם מוזכר רק הנדר בעניין האיסור "לא תאחר לשלמו"].

שורה 2-5 הזהירנו... לוקה - הניסוח בהשפעת הרמב"ם, ספר המצוות, לא תעשה קנה, קאפח, עמ' רנב; הנ"ל, מעשה הקרבנות, פרק יד, הל' יג, בשינויים. ההבדל העיקרי הוא, שרירה"ס, שלא כרמב"ם במעשה הקרבנות, אינו מציין את המועד של חלות איסור 'בל תאחר'.

שורה 3 "לא תאחר לשלמו" - דברים כג כב.

שורה 4 המאחר - ראו: בבלי, ראש השנה ד ע"ב [להלן בקטע ב].

שורה 5-4 אינו לוקה... עליו - רמב"ם, מעשה הקרבנות, שם.

שורה 5-7 תאנא... גורם - בבלי, שם, סע"א. רירה"ס הסתפק רק בהבאת דברי הגמרא בלי להבהיר את ההתייחסות המדויקת לענייננו.

שורה 7 ופסח בר מקרב - בבלי, שם, ח ע"א.

שורה 8-9 אמר רבא וכול' - שם, שם, ו ע"א.

שורה 9 מותיבי - שם, וההמשך חסר.

שורה 10 השורה כתובה כהוספה, בהפרש רווח של שורה מתחת לשורה 9. המקור - בבלי, שם, ו סע"ב.

קטע ב [עמוד א]

[הערה: בגלל צורתו המיוחדת של קטע זה, כפי שתוארה במבוא לכתב היד, לא צוינו מספרי השורות. המעבר מ'שורה' ל'שורה' צוין בקווים אלכסוניים.]

{כבר היארנו בהלכות נדרים שהנדרים על שני פנים}⁹⁰ // כיון שהזהירנו **הקב"ה** // על קיום הנדרים // האומרו לא תאחר // הוצרכנו לידע // מאמתי הוא עובר // על לאו זה ולפיכך // אמרנו תניא אחד // הנודר

89 מחיקה בהשחרה.

90 שורה זו כתובה כהוספה בין השורות הראשונות, נראה לי שהיא מעין הערת פתיחה, ולכן הובאה בתחילה.

וכול' >> 91 // ויש הדבר חמש // חלוקות תנא קמא // ור' שמעון ור' מאיר
 // ור' אליעזר בן יעקב ור' אלעזר בר' שמעון // תנא קמא יאמר משיעברו
 // עליו שלשה רגלים 92 // ולא הביא נדריו עובר על לא תאחר ור' ור' //
 שמ[עון] מודה כי // מש[יעברו ע] ליו שלשה רגלים // >> 92 << [...] א עבר
 הבל תאחר // מיהו מה[...] // כי אילו הי[ה]... // הכתוב // כסדרן חג
 ה[מצות וחג השבועות] וחג הסוכות ו[...] // הח(?) א כי >> << דעתו //
 פעמים >> שיעברו > שאין הנודר // עובר על // לא תאחר // עד 93 שיעברו
 // עליו // ארבעה וחמשה // רגלים נדר לפני // ה[פס]ח ה[רי כאן] //
 שלשה פסח // ועצרת וחג // לפני עצרת ה[רי] // כאן חמשה // עצרת וחג
 // ופסח ועצרת // וחג לפני החג // הרי כאן ארבעה // חג ופסח ועצרת //
 וחג ור' מאיר מחמי[ר] // יותר // מתנא קמא // ואומ' // משיעבור // עליו
 רגל אחד ולא // הביא עבר על לא תאחר // ור' אליעזר בן יעקב אומ' שני
 רגלים // ור' אלעזר בר' שמעון אמ' // חג הסוכות // וחקרנו // לידע טעם
 כל // אחד ואחד // מהחמשה הללו // ואמרין מאי // טעמיה דתנא קמא
 // >>באמרו שלשה // רגלים לא פח[ות] // ולא יותר < // והישגנו

בירורים:

כל הקטע הוא סיכום הסוגיה בבבלי, ראש השנה, ד ע"ב, הדנה במועד המדויק של חלות איסור בל תאחר, והוא מעין הרחבה והשלמה לקטע הקודם.

16. הלכות קריעת בגדי כהונה. כ"י TS NS 169.38 עמוד א אינט.

מבוא

תיאור כללי של כתב היד הובא לעיל, במבוא לסעיף הלכה 15. העמוד הנדון כאן עניינו איסור קריעת בגדי כהונה ובו שלשה קטעי משנה. הקטע הראשון כתוב בחלקו העליון של העמוד וכותרתו 'הלכות קריעת בגדי כהונה', ובו סיכום הלכתי קצר, בניסוח משפטי תמציתי, על פי הרמב"ם, ספר המצוות, לא תעשה פח, קאפח עמ' רכה; הנ"ל כלי המקדש, פרק ט, הל' ג, בשינויי נוסח. לאלה צירף מספר מובאות מבבלי, יומא עב ע"א. הקטע השני כתוב בהמשך העמוד מתחת לקטע הראשון, וכותרתו - 'פירוש הלכות קריעת בגדי כהונה', ובו פירוש סוגיית הבבלי, שם, הדנה בנושא זה. בסופו חתם רירה"ס - 'סליקו להו הלכות קריעת בגדי כהונה גירסא ופירושא ברחמי שמיא'. מן השימוש במונחים 'גירסא' ו'פירושא' ניתן להניח שדף זה תוכנו להיות חלק מחיבור הלכתי מקיף, שיכלול נוסף על ההלכה הפסוקה גם

91 מחיקה בהשחרה.

92 במקור - סימן אליפטי, הפניה להוספה שבשוליים.

93 האות ד מעובה ומוארכת.

את מקורותיה ופירושה [ראו על כך לעיל: פעילותו, המחבר, וכן: גינת, עמ' 45-48].
הקטע השלישי כתוב מתחתיו, כהוספה, והוא השלמה לקודמו.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 329.

קטע א

- 1 הילכות קריעת בגדי כהונה⁹⁴
- 2 הזהירנו הקה"ה שלא לְקַרֵּעַ⁹⁵ >> פי המעיל שנא' לא יקרע וכל הקורע
- 3 פי המעיל <דרך השחתה> הרי זה לוקה: <והוא הדין לכל בגדי כהונה
שהקורע אותם דרך השחתה
- 4 לוקה:>⁹⁶ אמ' רחבה אמ' רב' יהודה המקרע בגדי כהונה לוקה שנא'
לא יקרע.
- 5 מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא הכי קאמ' רחמנא עביד ליה
טַפָּה⁹⁷ כי היכי
- 6 דלא נִיקְרַע. מי כתי' שלא יקרע לא יקרע כתיב: בריך רחמנא דסייע⁹⁸

- 1} הזהירנו הקה"ה שלא לקרע בגדי כהונה <דרך הש[חתה]> שנא' כפי
המע[יל]
- 2 לא יקרע והוא הדין לכל בגדי כהונה וכל הקורע בגדי כהונה
- 3 דרך השחתה הרי זה לוקה:⁹⁸

בירורים:

- שורה 2-4 הזהירנו... לוקה - הניסוח על פי הרמב"ם, ראו לעיל במבוא ציון
המקורות, בשינויים אחדים שעיקרם: רירה"ס השמיט את הפרטים
בספר המצוות המסבירים את האופנים והטכניקות של הקריעה
האסורה.
- שורה 3 המשפט המחוק - מתוך רמב"ם, כלי המקדש, פרק ט, הל' ג.
- שורה 4 אמ' רחבה - בבלי, יומא עב ע"א.
- שורה 4 רבי יהודה - על דרך ניקוד תוארו וזיהויו, ראו דברי רירה"ס בקטע
הבא.

94 המשפט כתוב באותיות גדולות.

95 מחיקה בהשחרה.

96 רווח קטן במקור.

97 סימון ה-ש השמאלית במקור, סימון נדיר אצל רירה"ס.

98 הוספת שוליים בפינה השמאלית למעלה מעל הכותרת.

- שורה 4 "לא יקרע" - שמות כח לב.
- שורה 5 מתקין לה רב אחא - בבלי, שם, שם, בהמשך הסוגיה. ההוספה בשוליים - נראית כהוספה מאוחרת לעיקרו של כתב היד. המיוחד בהוספה זו, הוא הניסוח הכולל של האיסור 'שלא לקרע בגדי כהונה', ולא כניסוחו של הרמב"ם, שבו בסיס האיסור הוא 'פי המעיל', וכל יתר בגדי הכהונה נספחים לו. ואולי לפנינו ניסיון לנסח את ההלכה ניסוח עצמאי.

קטע ב

- 1 פירוש הילכות קריעת בגדי כהונה⁹⁹
- 2 גירסא דיקא הכין הוא אמ' רחבה אמ' רב' יהודה <ו> הרפין¹⁰⁰ ה'ית
- 3 <לא רב ולא ר'> והכין לקיטנא מפי
- 4 הראשונים וקא יהי טעמ' למילתא דכין דקימ' לן דכל רב מהבל וכל ר' מארץ ישראל ולא נתבררה לו לרחבה
- 5 ה'הבלי היה <ו>¹⁰¹ <ו> יהודה ויקראו רב אם ירושלמי היה ויקראו ר' <ו> והואיל ונסתפק לו הדבר <ו> ערבה הכל ואמר
- 6 רב' ולא הכי גרסין בכל מקום אלא רב <ו> יהודה ינן <כי> הבלי היה ואיפשר לומר דהאי ספיקא לרחבה הוא דאסתפק בלבד
- 7 <ואיפשר> ויש לומר דהאי יהודה אחר הוא ולא רב יהודה המעתיק מרבה ושמואל הוא:¹⁰² <המרקע [בגדי]> <הא דאמ'>
- 8 המקרע בגדי כהונה לוקה וקא נאסיב ליה קרא לא יקרע <ו>¹⁰¹... דאימיר בחשן בלבד <ו> <דלא אימיר אלא> <על קריעת החשן בלבד>
- 9 מסייעין ליה דקאמרינן והוא הדין לכל בגדי כהונה ומראין הדברים <האמור>¹⁰³ <שכך היתה> [ע] כוונת רב יהודה <היתה> לאשמועין
- 10 האי מילתא אגב <ו>¹⁰¹ <אורחיה דדוגמא זכר בתורה פי המעיל והוא הדין לכל בגדי כהונה והאי דקא אמ' >¹⁰⁴
- 11 מתריץ לא יקרע כתב הכין פירושיה כלומ' אילו אמר הכתוב <ש> לא יקרע הייתי אומר שהוא <טעם> ועילה למה
- 12 שלפניו וכאילו כך הוא אומר עשה לו שפה כדי שלא יקרע ולא האוי אזהרה השתא דאמ' לא יקרע

99 כל השורה כתובה באותיות גדולות.

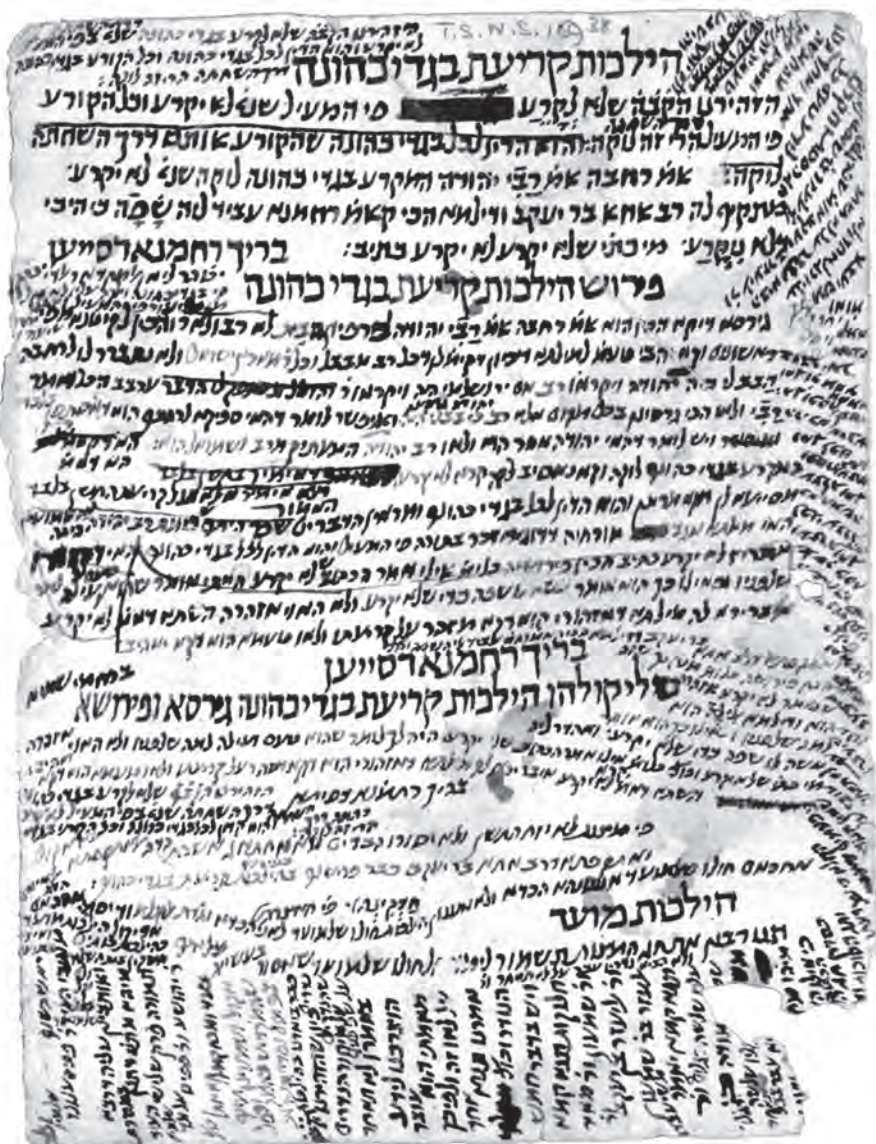
100 האות ב מעובה, נראית ככתיבה על גבי כתיבה.

101 מחיקה בהשחרה.

102 רווח קטן במקור.

103 האות ר מוארכת מאוד.

104 שתי המילים האחרונות כתובות באותיות מעובות, נראות ככתיבה על גבי כתיבה.

- 12 אברירא לה מילתא דאזהורי הוא דקא מזהר על קריעתו ולאן טעמא
הוא דקא יאהיבן[:]
13 בריך רחמנא דסייען⁹⁹
14 סליקו להו הלכות קריעת בגדי כהונה גירסא ופירושא⁹⁹ >ברחמי
שמיא¹⁰⁵

בירורים:

- שורה 2 ניקוד התואר 'רב' והדיון במשמעותו - יחידאיים לרירה"ס.
שורה 6 ואיפשר... הוא - ספקולציה מעניינת, אך, לדעתי, לא יותר מזה.
שורה 6 המעתיק - כלומר, המוסר בשמם. רירה"ס השתמש בפועל זה
בהשפעת הפועל הערבי 'נקל', שפרושו הבסיסי הוא להעתיק
דבר ממקום למקום, ומזה העתקת דברים שבכתב ותרגומם,
וגם למסור דברים בעל פה בשם אומרם. על השפעות ערביות על
סגנונו של רירה"ס, ראו לעיל [מבואות, השיטות, השפעות ערביות
איסלאמיות].
שורה 7 על קריעת החשן - אמירתו סתומה וקשה. הביטוי "לא יקרע" כתוב
בתורה שתי פעמים: שמות כח לב, ושם, לט כג. בשני הפסוקים
מדובר במעיל; על החשן נאמר "ולא יזח", שם, כח כח. גם מפשט
הגמרא בבבלי, יומא עב ע"א, עולה, שמדובר במעיל, וכך גם מדברי
הרמב"ם בשני המקורות שצינו לעיל. לא ברור על סמך מה כתב כאן
רירה"ס שמדובר בחשן. יתר על כן, להלן בשורה 9, כותב הוא עצמו
כי 'דדוגמא זה בתורה פי המעיל והוא הדין לכל בגדי כהונה'.
שורה 9-10 דקא מתריץ - בבלי, שם, התשובה לקושיית רב אחא.
שורה 14 גירסא ופירושא - גירסא - לשון הגמרא, פירושא - דברי ההסבר.

קטע ג

בסעיף זה מספר קטעים קצרים, שאינם אלא הערות והעתקות טיוטה של דברים
שכבר נכתבו בקטעים הקודמים. מכיוון שאין בם כל תוספת עניין מחקרית, הם
לא הועתקו. המשפט היחיד שיש בו, אולי, קצת עניין למחקרנו, הוא הערה קצרה,
שהאתקפתא של רב אחא אינה קשורה לאיסור "לא יזח החשן".

105 שלא כמשפטי הסיום שלפניו, שתי המילים שבהוספה כתובות באותיות רגילות.

17. היורד לתוך חורבתו של חברו. כ"י TS Ar.18(1).162 אינט.

מבוא

הקטע הנדון כאן הוא קטע קצר מתוך העמוד התשיעי של כתב יד בן כעשרה עמודים. הקטע הוא בן ארבע שורות בלבד, כתוב בחלקו התחתון של העמוד, ובו העתקת פסקה מבבלי, בבא מציעא קא, מנוסחת ניסוח הלכתי קצר ותמציתי.

הלשון - עברית.

הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

- 1 [106] עוסאל¹⁰⁷ [106] מן הל' פסוקות מן >> ¹⁰⁸ << אלתי [109]
- 2 [106] א [היורד] לתוך חורבתו של חברו והנאה שלא הרשות ואמר
הלה
- 3 עצי¹¹⁰ ואבני אני נוטל שומעין לו או אין שומעין לו. > ¹⁰⁹ < אמ' ר' יעקב אמ'
ר' יוחנן
- 4 הבית שומעין לו בשדה אין שומעין לו. <וסאלוא>¹¹¹ שדה מאי טעמא
<ואתיבנא> משום כחשא דארעא

בירורים:

נראה לי, שהקטע הוא טיוטה לחיבורו של רירה"ס 'הלכות פסוקות'; ראו: דנציג, הלכות פסוקות, עמ' 401, וכן לעיל [מבואות, פעילותו, המחבר, נקטאתא דתלמודא]. המקור הוא בבלי, בבא מציעא קא סע"א-רע"ב. הגמרא שם מצוטטת כולה ב'הלכות גדולות', מכון ירושלים, עמ' תצה-תצו. רירה"ס הסתפק בהבאת תקציר של הגמרא שם, וכן הביא את הנימוק למסקנה ההלכתית. לעניין הנימוק - ראו: רמב"ם, גזלה ואבידה, פרק י', הל' ט. כתב היד שלפנינו רשום גם אצל דנציג, שם.

106 הכתב דהוי.

107 זיהוי האותיות אינו ברור.

108 מחיקה בהשחרה.

109 זיהוי לא ברור.

110 האות ע מעוּבָה, נראה ככתיבה על גבי כתיבה.

111 הוספה עילית לצורכי הפירוש, בעברית-ושאלו.

18. האיסורים על המלך. כ"י TS F8.20 אינט.

מבוא

כתב היד הוא בן שני עמודים [ביפוליו]. העמודים פגומים, חלק לא קטן מהם קרוע וחסר. יש מקומות לא מעטים שבהם הכתב מושחר עד שאי אפשר לקרוא את הכתוב. יש גם הוספות והערות בשוליים, גם הן אינן ניתנות לקריאה ברורה.

הנושא הנדון הוא שלושת הלאווין המגבילים את זכויותיו של המלך, ככתוב בספר דברים: "לא ירבה לו סוסים... ולא ירבה לו נשים... וכסף וזהב לא ירבה לו מאד", יז טז-יז. האיסורים נדונים במשנה, סנהדרין ב ד, ובסוגיות המתאימות בגמרא, בבלי, שם, כא, בסדר שונה מהסדר בתורה - נשים, סוסים, כסף וזהב. אצל רירא"ס הסדר שוב שונה - כסף וזהב, סוסים, נשים, ולא נתן טעם לשינוי.

שלא כבהרבה כתבי יד הלכתיים של רירא"ס, אשר נקודת המוצא של הדיון היתה ניסוח בעברית המבוסס על ספר המצוות של הרמב"ם, במקרה דנן הפתיחה היא בארמית. במקום הניסוחים השכיחים 'צונו' או 'המצווה שנצטוונו' הוא פותח 'אזהריה רחמנא למלכא' ואחר מביא את תמצית האיסור בלשון ארמית-עברית מעורבת. אני משער ששימוש לשוני יחידאי זה מושפע מאחד מחיבורי הגאונים שעסקו במניין המצוות או בקודיפיקציה, אך לא עלה בידי לאתר מקור אפשרי להלכות שלפנינו.

עמוד א מתחלק לשלושה חלקים, לפי שלושת האיסורים הנדונים בו. בראש העמוד פתיחה מתודית קצרה בערבית. אחריה - כותרת, הלכות כסף וזהב, בהמשך הלכות סוסים, ובסוף הלכות נשים ופילגשים. כל הכותרות כתובות באותיות מוגדלות, וכמוהן גם המילים 'מתני' ו'גמ', עם רווחים לפנייהן ואחריהן. כל חלק פותח בניסוח תמציתי קצר של מהות האיסור, ואחרי המקורות התלמודיים, משנה וגמרא. הקטע הראשון פגום מאוד ורובו חסר, מה שאין כן השני והשלישי.

עמוד ב הוא העתקות מבבלי, סנהדרין כא ע"א, קטעי אגדתא על נשותיו של דוד המלך, כהדגמה והשלמה לאיסור ריבוי נשים. הקטעים מובאים בסדר שונה מסדרם בבבלי; על שיטה זו ראו לעיל [מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה]. מכיון שעמוד זה כולו הוא העתקה ישירה, לא ראיתי צורך להעתיקם גם כאן. נוסף לפתיחה המתודית הקצרה שבראש עמוד א, יש גם הוספות אחדות בשוליים, מוכתמות בשחור ואינן ניתנות לפיענוח סביר.

הלשון - עברית [פרט להקדמה המתודית הקצרה שלשונה ערבית].
הזיהוי - שייבר, עמ' 328.

עמוד א

מטאלעה הדה אלג' מצונו [ת]

[מן] אלירוע' ואלתוספה וספרי...

1 כספים

2 הילכות כסף וז[הב]

- 3 <<אזהריה רחמנא למלכא דלא לאפוש¹¹² [...] >>
 4 וזהה לו ירהה לו מאד >וכל מלכא דאפוש...< מתני' [...] >
 5 אפסוניא: גמ' ¹¹³תנו רבנן ולא כסך וזה [...] >
 6 אפסוניא תל' לומ' לו אינו [...] >
 7 [טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו...] אמינא [...] >
 8 נמי לא. ואידך [...] הוא להרווחה [...] >
 14 ¹¹⁴הילכות סוסים
 15 אזהריה רחמנא למלכא דלא לאפוש [לו סוסים] דכתי' לא ירהה לו
 [סוסים]
 16 מתני' לא ירהה לו סוסים אלא כדי מרכבתו [...] > גמ' תנו רבנן [לא]
 17 ירהה לו סוסים יכול אפילו כדי רכבו [פרשין] תל' לו' לו לא אינו מרה
 [אבל]
 18 מרהה הוא כדי רכבו ופרשין הא מה אני מקיים סוסים הבטלנין מנין
 19 שאפילו סוס אחד והוא בטל קאי עליה בלא ירהה תל' לו' למען הרבות
 20 סוס וכי מאחר ואפילו סוס אחד והוא בטל קאי עליה בלא ירהה סוסים
 21 למה לי לעבור עליו בעשה ולא תעשה על כל סוס וסוס טעמא דכתב
 [רחמ]נא
 22 לו הא לאו הכי הוא אמינא כדי רכבו ופרשין נמי לא. לא צריכא
 23 לאפוש: הריך רחמנא דסייען
 24 <<הילכות אפוש נשים>>
 25 הלכות נשים ופילגשים¹¹⁵
 26 אזהריה רחמנא למלכא דלא לאפוש ליה נשי דכתי' ולא ירהה לו נשים/
 27 וכל מלכא דאפוש ליה נשי <לאקי> הרי זה לוקה: מתני' לא ירהה לו
 נשים אלא
 28 עמונה עשרה ר' יהודה אומ' מרהה הוא לו ובלבד שלא יהא מסירות
 את לבו
 29 ר' שמעון אומר אפילו אחת והיא מסירה את לבו לא ישאנה אלא מה אני

112 מעל שורה מס' 3, קו עילי כמו קווי המחיקה. לי נראה שאין הוא אלא תקלה טכנית, כי המשפט המחוקק, לכאורה, מתאים בניסוחו למשפטי פתיחה בסעיפים הבאים.

113 סימן אליפטי - הפניה להוספה בשוליים; ואכן יש הוספה כזאת בשוליים בצד ימין, אלא שהכתוב בה אינו ניתן לפיענוח סביר.

114 שורות 9-13 מושחרות ואינן ניתנות לקריאה.

115 המילה 'פילגשים' כתובה בכתב רהוט ומרושל, שלא ככותרת ואף לא ככתב היד. נראה שהיא הוספה, ולדעתי אף מיותרת, כיוון שבהמשך לא דן רירה"ס בפילגשים בכלל, אלא רק בנשים.

מקיים

30 לא ירבה לו נשים אפילו כאהיגיל [:] גמ' הני שמונה עשרה מנלן דכתי'

בירורים:

הפתיחה=מטאלעה - עיון באלו שלוש המצוות מן הירושלמי, התוספתא והספרי. חלק מן הכתוב נקרע או דהה. ניתן לשער שבחלק החסר צוינו מקורות נוספים, כגון הבבלי.

שורה 3-5 אזהריה רחמנא וכו' - על הניסוח בארמית ראו לעיל במבוא. לשם השוואה ראו ניסוח הרמב"ם בספר המצוות, לא תעשה שסה, קאפח, עמ' שמו-שמז.

שורה 4 מתנני' - משנה, סנהדרין ב ג.

שורה 5 גמ' - בבלי, סנהדרין כא ע"ב.

שורה 15 אזהריה וכו' - ראו מה שכתוב לעיל בבירורים לשורה 3: לשם השוואה ראו ניסוח הרמב"ם בספר המצוות, לא תעשה שסג, קאפח עמ' שמו.

שורה 16 מתנני' - משנה, שם.

שורה 16 גמ' - בבלי, שם; ראו גם: ספרי, דברים, שופטים, קנח, פינקלשטיין עמ' 209.

שורה 23 בריך רחמנא דסייען - משפט סיום, מצוי אצל רירה"ס.

שורה 26 ראו לעיל בשורה 3. לשם השוואה ראו ניסוח הרמב"ם בספר המצוות, לא תעשה שסד, קאפח, עמ' שמו.

שורה 27 הרי זה לוקה, רמב"ם, שם.

ג

מפתחות

רשימת מקורות לפי מסכתות

משנה

להלן: טיפול אינטנסיבי ייקרא - אינט, טיפול אקסטנסיבי ייקרא - אקסט
 [ראו: מבואות, החומר למחקר, הטיפול בכתבי היד, עמ' 28].
 פריטים שזוהו ע"י ליפא גינת עצמו ככתובים בכתב ידו של רירה"ס, מסומנים
 בכוכבית.

1	ברכות א א.	*TS AS 85.20	אינט
2	ברכות א א.	TS F5.160	אקסט
3	ברכות פרקים א-ב.	ENA 2642.3	אקסט
4	ברכות ה א-ב.	TS Ar.18(1).162	אינט
5	כלאים ח.	TS F9.49	אינט
6	מעשר שני ב ו-ג א.	*TS NS 176.51	אקסט
7	מעשר שני פרק ה-חלה פרק א.	ENA 2632.3	אינט
8	חלה א ב-ב ג.	*ENA 2639.4	אינט
9	חלה א ד.	TS K6.104	אינט
10	שבת א א.	*TS 10Fa. 3.3 *TS 8Fa. 3.3	אינט אינט
11	שבת פרק ב.	TS Misc.29.60.a	אינט
12	שבת ז ב.	TS K25.200	אינט
13	שבת ח ג-ד.	Bodl. MS Heb. e. 108/55	אינט
14	שבת קטעים שונים.	ENA 1267.5	אקסט
15	שבת כג ה.	TS K25.200	אינט
16	פסחים א א.	TS K6.104	אקסט
17	פסחים א א-ג.	TS NS 329.221	אינט

18	ביצה קטעים שונים.	TS Ar.18(1).111	אינט
19	יומא ב ז.	Bodl. MS Heb. d. 74/34.b (74/33)	אינט
20	יומא פרק ו.	TS NS 329.828	אקסט
21	יומא ח ו-ט.	TS NS 308.87	אקסט
22	סוטה ג ב.	TS K6.170	אקסט
23	סוטה ז א-ב.	TS Ar.18(1).162	אקסט
24	גיטין סוף פרק ד-תחילת פרק ה.	*TS AS 82.208	אקסט
25	בבא מציעא ד א.	TS NS 308.38	אינט
26	אבות ג כ.	TS Ar.47.204	אינט
27	בכורות ט ז.	TS NS 308.87	אקסט
28	ערכין א א.	TS NS 308.32	אקסט
29	קנינים ג ו.	TS C2.146	אקסט
30	כלים א ד-ג א.	TS F3.143	אינט
31	כלים ה ו.	TS K25.200	אינט
32	אהלות א ח.	ENA 2943.5 TS F15.3	אינט אינט

רשימת מקורות לפי מסכתות משנה שטופלו בעבודת המאסטר

[גינת ליפא, רבי יוסף ראש הסדר ופירושו למשנה (מן הגניזה).]

TS G2.145	ברכות ב.ג.
TS F3.121	ברכות ב.ד.
TS G2.145	ברכות ג.ה.
TS F3.121	ברכות ד.א.
TS F5.73	ברכות ז.א.
TS NS 169.10	שביעית א ב-ד.
TS Misc.28.36 TS Misc.28.9	יומא ה ו-ז.ג.
TS Misc.28.36	סוכה א י-ג.ה.
TS F5.68	ראש השנה א ג-ד.
ENA 1267.14 ENA 1267.15	ביצה א.ה.
TS NS 169.10	יבמות א.א.

רשימת מקורות לפי מסכתות

גמרא

להלן: טיפול אינטנסיבי ייקרא - אינט, טיפול אקסטנסיבי ייקרא - אקסט
[ראו: מבואות, החומר למחקר, הטיפול בכתבי היד, עמ' 28].
פריטים שזוהו ע"י ליפא גינת עצמו ככתובים בכתב ידו של ריר"ס, מסומנים
בכוכבית.

1	ברכות ב.	TS F5.69	אינט
2	ברכות ב.	TS Misc.28.7	אינט
3	ברכות ד סע"א-רע"ב.	TS F5.69	אינט
4	ברכות ו ע"ב-ח ע"א.	TS F4.70	אקסט
5	ברכות ט ע"ב.	TS F5.69	אינט
6	ברכות י רע"ב.	TS Misc.28.7	אינט
7	ברכות י סע"ב.	TS Misc.28.7	אינט
8	ברכות יא ע"א.	TS Misc.28.7	אינט
9	ברכות כא ע"ב.	TS NS 308.35	אינט
10	שבת קטעים שונים, ה ע"א-ז ע"א.	*TS 12.826	אינט
11	שבת ח ע"ב-ט ע"א.	TS F5.32 TS NS 325.6	אינט
12	שבת קטעים שונים.	TS K25.200	אינט
13	שבת קטעים שונים.	TS 12.826	אינט
14	עירובין צב סע"א-צג ע"א.	TS F9.49	אינט
15	פסחים ב ע"א-ג ע"א.	TS K11.32	אינט
16	פסחים יא ע"ב-יג ע"א.	ENA 1267.4	אינט

17	פסחים נה ע"ב.	Bodl. MS Heb. e. 98.6 b	אקסט
18	ביצה פרק א.	TS Ar.18(1).75	אינט
19	ביצה ב-ד.	TS F5.66	אינט
20	ביצה פרק י.	*TS F1(2).33	אינט
21	ביצה יד ע"ב.	TS F5.160	אקסט
22	ביצה לו ע"א.	ENA 3299.5	אקסט
23	ביצה לז ע"ב.	ENA 1267.15	אינט
24	יומא קטעים שונים.	TS K11.32	אינט
25	סוכה ב ע"א.	TS K6.170	אינט
26	ראש השנה טז ע"א.	TS K6.170	אינט
27	חגיגה ד ע"א; ז ע"ב.	TS NS 308.32	אקסט
28	יבמות כב ע"א.	TS G2.153	אקסט
29	יבמות עה.	TS NS 329.830	אינט
30	יבמות פה ע"א.	TS NS 329.823	אקסט
31	כתובות יז ע"א.	*TS NS 329.219	אקסט
32	כתובות לט.	ENA 1267	אקסט
33	כתובות סב ע"ב.	TS Ar.18(1).162	אינט
34	כתובות עז ע"ב.	TS NS 329.219	אקסט
35	נדרים י סע"א-יא ע"ב.	*TS F1(2).46	אינט
36	נזיר ז ע"א.	TS F5.59	אינט
37	קידושין לט.	TS Ar.47.74	אינט
38	בבא קמא עה.	ENA 1267.4	אינט
39	בבא מציעא צא ע"א.	TS NS 308.38	אקסט

40	בבא בתרא פח ע"א.	ENA 2642.4	אקסט
41	סנהדרין ק ע"ב.	TS A45.16	אינט
42	סנהדרין-הוריות-עבודה זרה.	TS NS 308.37	אקסט
43	חולין לח ע"ב-מ ע"ב.	TS Ar.49.37	אינט
44	חולין לח ע"ב-מ ע"ב.	TS F4.100	אינט
45	חולין פרק ג מב ע"א.	TS F9.49	אקסט

רשימת מקורות בענייני הלכה

להלן: טיפול אינטנסיבי ייקרא - אינט, טיפול אקסטנסיבי ייקרא - אקסט
 [ראו: מבואות, החומר למחקר, הטיפול בכתבי היד, עמ' 28].
 פריטים שזוהו ע"י ליפא גינת עצמו ככתובים בכתב ידו של רירח"ס, מסומנים
 בכוכבית.

1	הלכות קריאת שמע.	TS F5.66 BL OR 5554A.18	אינט אינט
2	ענייני תפילה.	TS NS 216.1 TS G2.102 TS Ar.18(1).163	אינט אינט אינט
3	הלכות קריאת התורה.	TS G2.102 ENA 2943.5 Bodl. MS Heb. d. 74/35b	אינט אינט אקסט
4	הלכות מזוזה.	TS F5.149	אינט
5	הלכות תפילין, מזוזה וציצית.	TS NS 309.65	אינט
6	הלכות נר של שבת.	CUL Or. 1080 3.26	אינט
7	הלכות יום הכיפורים.	TS NS 310.18 ENA 1267.12 ENA 1267.13 TS K11.44 TS Misc.27.3(27.4c)	אינט אקסט אקסט אקסט אקסט
8	הלכות יום טוב.	TS Ar.18(1).163 *TS NS 180.9	אינט אינט
9	הלכות פסח.	TS K6.104 ENA 1340.3 ENA 2642.3 ENA 2642.4	אינט אינט אקסט אקסט
10	הלכות סוכה.	TS Ar.18(1).163	אינט

11	הלכות מגילה.	TS K6.104 אינט אינט ENA 3057.1
12	הלכות חנוכה.	TS NS 100.21 אינט
13	איסור אכילת שרצים.	TS Misc.27.3(27.4c) אקסט
14	סימני טהרה בבעלי חיים והלכות שחיטה.	TS NS 308.31 אינט
15	הלכות נדרים.	ENA 2943.4 אינט אינט TS NS 169.38
16	הלכות קריעת בגדי כהונה.	TS NS 169.38 אינט
17	היורד לתוך חורבתו של חברו.	TS Ar.18(1).162 אינט
18	האיסורים על המלך.	TS F8.20 אינט

רשימת כתבי יד שפורשו, צוטטו והוזכרו בעבודה

להלן: מודגשים מקורות מבוארים, וכתבי יד שצוטטו באריכות במבואות.
ה"ש = הערת שוליים.
פריטים שזוהו ע"י ליפא גינת עצמו ככתובים בכתב ידו של רירה"ס, מסומנים בכוכבית.

BL OR 5536.3	מבואות, ביוגרפיה, האב, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, לבלרות.
BL OR 5554A.17	מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
BL OR 5554A.18	הלכה 1 [קריאת שמע]. החומר למחקר, המאטריה, תיאור, עימוד, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, פירוש למשנה; פירוש לתלמוד; מבואות, השיטות, פתיחה, ה"ש. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות.
BL OR 5554A.55	מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמודא רבה. מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא.
Bodl. MS Heb. d. 44/84 Bodl. MS Heb. d. 44/85 Friedberg: Bodl. MS Heb. d. 44/83–44/84 Oxford: Bodl. MS Heb. d. 44/17. 83.a–84.b	מבואות, ביוגרפיה, השכלתו, ה"ש. מבואות, פעילותו, המעתיק, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא. מבואות, פעילותו, המחבר, שירה ופיוט. מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
Bodl. MS Heb. d. 62/76	פעילותו, המחבר, מקרא.
Bodl. MS. Heb. d. 65/13	מבואות, ביוגרפיה, תארים, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, במצרים, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, לבלרות.

Bodl. MS Heb. d. 74/34.a Oxford: Bodl. MS Heb. d. 74/24 34.a/b	מבואות, ביוגרפיה, השכלתו, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, הערכה, במחקר החדש, ה"ש. מבואות, השיטות, המקורות, אישים. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
Bodl. MS Heb. d. 74/34.b Friedberg: Bodl. MS Heb. d. 74/33 Oxford: Bodl. MS Heb. d. 74/23 33.a/b	משנה 19 [יומא]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות. מבואות, השיטות, השלמות, מדעיות.
Bodl. MS Heb. d. 74/35.b	הלכה 3 (קריאת התורה). מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
Bodl. MS Heb. e. 3/92	מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
Bodl. MS Heb. e. 69/36	מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
Bodl. MS Heb. e. 95/15	החומר למחקר, המאטריה, מקורות החומר.
Bodl. MS Heb. e. 98/6.b	גמרא 17 [פסח].
Bodl. MS Heb. e. 108/55	משנה 13 [שבת]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות.
CUL Or. 1080 3.26	הלכה 6 [נר שבת]. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
CUL Or. 1080 9 9	מבואות, פעילותו, המחבר, תפילה.
CUL Or. 1081 1.65	מבואות, פעילותו, המחבר, שירה ופיוט.
CUL Or. 1081 1.82	מבואות, פעילותו, המחבר, שירה ופיוט.
ENA 1267 (1–15) הערה: במשך השנים חלו שינויים במספור הפנימי	גמרא 23 [ביצה]. גמרא 32 [כתובות]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
ENA 1267.1	מבואות, פעילותו, המחבר, תשובות.

ENA 1267.2	מבואות, פעילותו, המחבר, תשובות.
ENA 1267.4	גמרא 16 [פסחים]. גמרא 38 [בבא קמא]. מבואות, ביוגרפיה, והרמב"ם. מבואות, פעילותו, המחבר, תשובות. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.
ENA 1267.5	משנה 14 [שבת]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
ENA 1267.6	מבואות, ביוגרפיה, הערכת בני דורו, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, נקטאתא דתלמודא.
ENA 1267.7	מבואות, ביוגרפיה, והרמב"ם. מבואות, פעילותו, המחבר, הלכה. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמוד, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, שירה ופיוט. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות.
ENA 1267.12	הלכה 7 [יום כיפורים]. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
ENA 1267.13	הלכה 7 [יום כיפורים]. מבואות, ביוגרפיה, והרמב"ם. מבואות, פעילותו, המחבר, הלכה. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
ENA 1267.14	מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות.
ENA 1340.3	הלכה 9 [פסח]. מבואות, ביוגרפיה, והרמב"ם. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
ENA 1499.11	מבואות, פעילותו, המחבר, תפילה.
ENA 2525.4	מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.

ENA 2539.1	מבואות, פעילותו, המחבר, רשימות ספרים.
ENA 2622.1	מבואות, ביוגרפיה, תארים, ה"ש.
ENA 2632.3	משנה 7 [מעשר שני]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
ENA 2639.1	מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
*ENA 2639.4	משנה 8 [חלה].
ENA 2642.3	משנה 3 [ברכות]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
ENA 2642.4	גמרא 40 [בבא בתרא]. הלכה 9 [פסח]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
ENA 2716.29	מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות.
ENA 2943.4	הלכה 15 [נדרים]. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
ENA 2943.5	משנה 32 [אהלות]. הלכה 3 [קריאת התורה]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, השלמות, חידושים.
ENA 2943.6	מבואות, ביוגרפיה, מוצא משפחתו. מבואות, ביוגרפיה, שינוי השם.
ENA 3057.1	הלכה 11 [מגילה]. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
ENA 3207.3	מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא.
ENA 3299.5	גמרא 22 [ביצה].

ENA 3794.3	מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
ENA 3846.19	מבואות, המחקר על רירה"ס, הלכות ספר תורה. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, נקטאתא דתלמודא. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, נקטאתא דתלמודא, ה"ש.
ENA NS 14.28	מבואות, פעילותו, המחבר, תשובות.
ENA NS 20.3	מבואות, פעילותו, המחבר, שירה ופיט, ה"ש.
HUC Cincinnati Gen. MS. 1010	מבואות, פעילותו, המחבר, תשובות.
MS. Kaufmann. No. 160	מבואות, ביוגרפיה, הערכת בני דורו.
TS 8.250	מבואות, פעילותו, המתכנן, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא; תשובות. מבואות, פעילותו, המחבר, שירה ופיט.
TS 3F3.1	מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, נקטאתא דתלמודא.
TS 6K2.1	מבואות, ביוגרפיה, השכלתו. מבואות, פעילותו, המחבר, תפילה. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS 8D1	מבואות, פעילותו, המחבר, תפילה. מבואות, פעילותו, המחבר, שירה ופיט. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות.
*TS 8Fa. 3.3	משנה 10 [שבת]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות.
TS 8G7.4	מבואות, ביוגרפיה, האב, ה"ש; תארים, ה"ש; מוצא, ה"ש; רשב"ע, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, לבלרות. מבואות, השיטות, המקורות, ה"ש. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.

TS 8J16.18	מבואות, ביוגרפיה, שינוי השם, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, לבלרות.
TS 8K22.9	מבואות, ביוגרפיה, תארים, ה"ש.
*TS 10Fa. 3.3	משנה 10 [שבת]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה, ה"ש. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות.
TS 10K20.9	מבואות, פעילותו, המחבר, רשימות ספרים.
*TS 12.826	גמרא 10 [שבת]. גמרא 13 [שבת]. מבואות, ביוגרפיה, האב, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמוד, ה"ש. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות.
TS A45.16	גמרא 41 [סנהדרין]. החומר למחקר, המאטריה, תיאור, העימוד. מבואות, ביוגרפיה, השכלתו, ה"ש.
TS Ar. 5.23	מבואות, פעילותו, המחבר, מילונים.
TS Ar.18(1).75	גמרא 18 [ביצה]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS Ar.18(1).111	משנה 18 [ביצה]. החומר למחקר, המאטריה, תיאור, הכתב. מבואות, ביוגרפיה, שינוי השם. מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, המקורות, אישים. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.

TS Ar.18(1).162	משנה 4 [ברכות]. משנה 23 [סוטה]. גמרא 33 [כתובות]. הלכה 17 [היורד לחורבתו]. מבואות, ביוגרפיה, תארים, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, והרמב"ם. מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות. מבואות, השיטות, השלמות, מדעיות. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS Ar.18(1).163	הלכה 2 [תפילה]. הלכה 8 [יום טוב]. הלכה 10 [סוכה]. מבואות, ביוגרפיה, והרמב"ם. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS Ar.47.9	מבואות, ביוגרפיה, השכלתו, ה"ש.
TS Ar.47.74	גמרא 37 [קידושין]. מבואות, ביוגרפיה, והרמב"ם. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS Ar.47.204	משנה 26 [אבות]. החומר למחקר, המאטריה, כללי, הכתב, ה"ש. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות. מבואות, השיטות, השלמות, הערות לעצמו. מבואות, השיטות, המקורות, אישים. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS Ar.49.37	גמרא 43 [חולין]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.

*TS AS 82.208	משנה 24 [גיטין]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
*TS AS 85.20	משנה 1 [ברכות]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, השלמות, מדעיות. מבואות, השיטות, המקורות, אישים. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS AS 152.208	מבואות, ביוגרפיה, האב, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, מוצא, ה"ש.
TS C2.94	מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא.
TS C2.146	משנה 29 [קנים]. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמודא רבה. מבואות, פעילותו, המחבר, רשימות ספרים. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
TS C7.42	מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא.
TS C7.169	מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא.
TS E3.22	מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות.
*TS F1(2).33	גמרא 20 [ביצה]. החומר למחקר, המאטריה, כללי, העימוד. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
*TS F1(2).46	גמרא 35 [נדרים]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. החומר למחקר, מאטריה, כללי, הכתב, ה"ש. החומר למחקר, מאטריה, העימוד, ה"ש.
TS F1(2).74	מבואות, פעילותו, המחבר, תפילה.
TS F1(2).76	מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמוד. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.

TS F3.21	מבואות, פעילותו, המעתיק, ה"ש.
TS F3.34	מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS F3.121	מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
TS F3.143	משנה 30 [כלים]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
TS F4.10	החומר למחקר, מאטריה, כללי, פיזי, פיצול.
TS F4.70	גמרא 4 [ברכות]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.
TS F4.73	החומר למחקר, מאטריה, כללי, פיזי, פיצול.
TS F4.100	גמרא 44 [חולין]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.
TS F5.13	מבואות, פעילותו, המחבר, תשובות.
TS F5.32	גמרא 11 [שבת]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.
TS F5.59	גמרא 36 [נזיר]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.
TS F5.66	גמרא 19 [ביצה]. הלכה 1 [קריאת שמע]. מבואות, פעילותו, המחבר, הלכה. מבואות, השיטות, פתיחה. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
TS F5.68a	מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, השלמות, מדעיות. מבואות, השיטות, השלמות, חידושים.

TS F5.69	גמרא 1 [ברכות]. גמרא 3 [ברכות]. גמרא 5 [ברכות]. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
TS F5.73	מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
TS F5.88	מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות.
TS F5.92	מבואות, פעילותו, המחבר, מילונים.
TS F5.149	הלכה 4 [מזוזה]. מבואות, פעילותו, המעתיק. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמודא רבה. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
TS F5.160	משנה 2 [ברכות]. גמרא 21 [ביצה]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.
TS F8.20	הלכה 18 [המלך]. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
TS F8.21	החומר למחקר, מאטריה, מקורות.
TS F9.48	מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא.
TS F9.49	משנה 5 [כלאים]. גמרא 14 [עירובין]. גמרא 45 [חולין]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS F15.3	משנה 32 [אהלות]. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, נקטאתא דתלמודא.
TS F17.50	מבואות, פעילותו, המעתיק, ה"ש.

TS G2.102	הלכה 2 [תפילה]. הלכה 3 [קריאת התורה]. החומר למחקר, מאטריה, כללי, העימוד. מבואות, ביוגרפיה, השכלתו, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, הדרשה. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות. מבואות, השיטות, השלמות, חידושים, ה"ש. מבואות, השיטות, המקורות, אישים. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS G2.136	מבואות, פעילותו, המחבר, תשובות. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS G2.145	מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS G2.153	גמרא 28 [יבמות]. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS H3.56	החומר למחקר, מאטריה, מקורות, פיצול.
TS H3.57	החומר למחקר, מאטריה, מקורות, פיצול.
TS H3.59	מבואות, פעילותו, המחבר, שירה ופיט.
TS K3.1	מבואות, ביוגרפיה, השכלתו, ה"ש. מבואות, פעילותו, המתכנן, ה"ש. מבואות, פעילותו, תפילה. מבואות, פעילותו, המחבר, רשימות ספרים. מבואות, השיטות, השלמות, מדעיות, ה"ש. מבואות, השיטות, המקורות, אישים, ה"ש.
TS K6.104	משנה 9 [חלה]. משנה 16 [פסחים]. הלכה 9 [פסח]. הלכה 11 [מגילה]. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.

TS K6.170	משנה 22 [סוטה]. גמרא 25 [סוכה]. גמרא 26 [ראש השנה]. מבואות, ביוגרפיה, השכלתו. מבואות, ביוגרפיה, והרמב"ם, ה"ש. מבואות, פעילותו, המעתיק. מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא. מבואות, פעילותו, המחבר, רשימות ספרים. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS K11.8	מבואות, פעילותו, המחבר, מילונים. מבואות, פעילותו, המחבר, שירה ופיט.
TS K11.32	גמרא 15 [פסחים]. גמרא 24 [יומא]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS K11.35	מבואות, ביוגרפיה, והרמב"ם. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS K11.44	הלכה 7 [יום כיפורים]. מבואות, פעילותו, המחבר, תלמוד. מבואות, פעילותו, המחבר, הלכה. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות.
TS K25.200	משנה 12 [שבת]. משנה 15 [שבת]. משנה 31 [כלאים]. גמרא 12 [שבת]. מבואות, ביוגרפיה, השכלתו, ה"ש. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות. מבואות, השיטות, השלמות, מדעיות. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.

TS Misc.26.16	מבואות, ביוגרפיה, תארים, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, השכלתו, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, נקטאתא דתלמודא.
TS Misc.27.4c (27.3)	הלכה 7 [יום כיפורים]. הלכה 13 [שרצים]. מבואות, פעילותו, המעתיק, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, רשימות ספרים. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
TS Misc.28.7	גמרא 2 [ברכות]. גמרא 6 [ברכות]. גמרא 7 [ברכות]. גמרא 8 [ברכות]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS Misc.28.9	החומר למחקר, מאטריה, מקורות, פיצול. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, השלמות, חידושים. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS Misc.28.36	החומר למחקר, מאטריה, מקורות, פיצול. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
TA Misc.28.176	מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא.
TS Misc.29.60a	משנה 11 [שבת]. מבואות, פעילותו, המחבר, תפילה. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה. מבואות, השיטות, השלמות, מדעיות. מבואות, השיטות, המקורות, אישים. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS Misc.36.118	מבואות, ביוגרפיה, האב, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, תארים, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, נקטאתא דתלמודא. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמודא רבה.

TS Misc.36.120	מבואות, ביוגרפיה, האב, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמוד, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, נקטאתא דתלמודא.
TS Misc.36.131	מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS Misc.36.138	מבואות, פעילותו, המחבר, תלמוד. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמוד.
TS Misc.36.148	מבואות, פעילותו, המחבר, רשימות ספרים.
TS Misc.36.156	מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמוד. מבואות, פעילותו, המחבר, שירה ופיוט.
TS Misc.36.158	מבואות, פעילותו, המחבר, תלמוד.
TS NS 97.11	מבואות, ביוגרפיה, האב, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, רשב"ע, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, לבלות. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS NS 100.21	הלכה 12 [חנוכה]. החומר למחקר, מאטריה, כללי, עימוד, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, והרמב"ם. מבואות, השיטות, פתיחה. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה. מבואות, השיטות, המקורות.
TS NS 169.10	מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
TS NS 169.38	הלכה 15 (נדרים). הלכה 16 (בגדי כהונה). מבואות, פעילותו, המחבר, הלכה. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה. מבואות, השיטות, השלמות, מתודיות.
TS NS 169.47	מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
*TS NS 176.51	משנה 6 [מעשר שני]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.

*TS NS 180.9	הלכה 8 [יום טוב]. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
TS NS 194.2a	מבואות, ביוגרפיה, בני דורו. מבואות, פעילותו, המחבר, תשובות.
TS NS 194.126	מבואות, ביוגרפיה, במצרים, ה"ש.
TS NS 216.1	הלכה 2 [תפילה]. מבואות, ביוגרפיה, באלכסנדריה, ה"ש. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS NS 291.2	מבואות, פעילותו, המחבר, תפילה
TS NS 298.33	מבואות, פעילותו, המעתיק, ה"ש.
TS NS 298.41	מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמוד.
TS NS 298.61	מבואות, פעילותו, המחבר, תלמוד. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות.
TS NS 299.110	מבואות, פעילותו, המחבר, תפילה.
TS NS 302.33	מבואות, פעילותו, המחבר, מילונים.
TS NS 302.39	מבואות, פעילותו, המחבר, מילונים.
TS NS 308.31	הלכה 14 [טהרה]. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS NS 308.32	משנה 28 [ערכין]. גמרא 27 [חגיגה]. מבואות, ביוגרפיה, השכלתו.
TS NS 308.35	גמרא 9 [ברכות]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.
TS NS 308.37	גמרא 42 [סנהדרין]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, השלמות, הערות לעצמו.

TS NS 308.38	משנה 25 [בבא מציעא]. גמרא 39 [בבא מציעא]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
TS NS 308.39	מבואות, ביוגרפיה, תארים, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, דורו, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, תלמוד. מבואות, פעילותו, המחבר, אוספים, נקטאתא דתלמודא.
TS NS 308.87	משנה 21 [יומא]. משנה 27 [בכורות]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
TS NS 309.65	הלכה 5 [תפילין]. מבואות, ביוגרפיה - האב, ה"ש; תארים, ה"ש; השכלתו, ה"ש; שינוי השם, ה"ש; מצרים, ה"ש. מבואות, ביוגרפיה, הערכה עצמית. מבואות, ביוגרפיה, דורו. מבואות, פעילותו, המעתיק. מבואות, פעילותו, המחבר, רשימות ספרים. מבואות, השיטות, המקורות, אישים. מבואות, השיטות, השפעות ערביות איסלאמיות.
TS NS 310.12	מבואות, המחקר, ה"ש. מבואות, פעילותו, המחבר, רשימות ספרים, ה"ש. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות.
TS NS 310.18	הלכה 7 [יום כיפורים].
TS NS 325.5	מבואות, פעילותו, המחבר, מילונים.
TS NS 325.6	גמרא 11 [שבת]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.
TS NS 325.188	מבואות, פעילותו, המחבר, מקרא.
TS NS 329.210	מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.

*TS NS 329.219	גמרא 31 [כתובות]. גמרא 34 [כתובות]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, המקורות, אישים.
TS NS 329.221	משנה 17 [פסחים]. מבואות, השיטות, פרשנות, הלכה.
TS NS 329.823	גמרא 30 [יבמות]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד.
TS NS 329.828	משנה 20 [יומא]. מבואות, השיטות, פרשנות, משנה.
TS NS 329.829	מבואות, פעילותו, המחבר, תפילה.
TS NS 329.830	גמרא 29 [יבמות]. מבואות, השיטות, פרשנות, תלמוד. מבואות, השיטות, השלמות, לשוניות.
TS NS J126	מבואות, פעילותו, המחבר, רשימות ספרים.

רשימה ביבליוגרפית

- אברמסון** שרגא, במרכזים ובתפוצות בתקופת הגאונים. ירושלים, תשכ"ה, 1965.
- אברמסון** שרגא, הלכות ספר תורה ["גנזי מצרים"]. סיני צה, ה-ו, אב-אלול תשמ"ד, עמ' קצז-רח; סיני צח, א-ב, תשרי-חשוון תשמ"ו, עמ' א-כא; סיני צט, ה-ו, אב-אלול תשמ"ו, עמ' קצג-ריד.
- אברמסון** שרגא, מחקר בשירת ישראל בספרד. ניו יורק-ירושלים, 1965.
- אברמסון** שרגא, קונטרס תשובות של רב שרירא ורב האיי לר' יעקב ב"ר נסים מקירואן. סיני נד א-ב [תשרי-אדר תשכ"ד] עמ' כג-כה.
- אברמסון** שרגא, רב יוסף ראש הסדר. קרית ספר כו, תש"י, עמ' 72-95.
- אדלר** אלקן נתן, גנזי מצרים, הלכות ספר תורה. ירושלים, 1897.
- אדלר-ברוידה**, קטלוג.
- Adler E.N. and Brody I.** An Ancient Bookseller's Catalogue. J.Q.R. XIII, 1901, p 52-62.
- אונא** אביגדור, עתים למשנה. הוצאת ראובן מס, 1983.
- אונקלוס**, תרגום. מהדורת ברלינר אברהם, 1884.
- איילון** דוד ו**שנער** פסח, מילון ערבי עברי ללשון הערבית החדשה. ירושלים, תשי"ב.
- אלבסתאני** בטראס תאליף, כתאב מחיט אלמחיט. בירות, 70-1867.
- אלבק** חנוך, ששה סדרי משנה מפורשים בידי חנוך אלבק ומנוקדים ניקוד חדש בידי חנוך ילון. מוסד ביאליק, ירושלים-דביר תל אביב, תשי"ז.
- אלבק** חנוך, מבוא לתלמודים. דביר, 1987.
- אלוני** נחמיה, הספר ומלאכת הספר בא"י בימי הביניים. שלם, ד, תשמ"ד, עמ' 1-25.
- אלוני** נחמיה ו**שייבר** אלכסנדר, רשימת ספרים אוטוגרף לרב יוסף ראש הסדר. קרית ספר מח, תשל"ג, עמ' 152-172. [הודפס גם ב-שייבר, מחקרי גניזה, עמ' 92-112].
- אלוני** נחמיה, שתי רשימות ספרים אוטוגרפים של רב יוסף ראש הסדר. קרית ספר לח, תשכ"ג, עמ' 531-557.
- אלוני** נחמיה, שתי רשימות ספרים לרושם אחד במאה הי"ג. עלי-ספר א, סיון תשל"ה, עמ' 35-58.
- אלוני** נחמיה, תורת המשקלים של דונש, יהודה הלוי ואברהם אבן עזרא. מחברות לספרות ומוסד הרב קוק, 1951.
- אלחריזי** יהודה, תחכמוני. מהדורת טופרובסקי, 1952.
- אליצור** יואל, חדות-דות מלה שהשתבשה או נוסחאות מקוריות שונות? לשוננו, מח-מט תשמ"ה. עמ' 123-141.

- אלמנג'ד** פי אללעיה ואלאעלאם, מילון ערבי-ערבי החלק האנציקלופדי. בירות, 1986.
- אנציקלופדיה** תלמודית. מוסד הרב קוק, 1947 והלאה.
- אסף** שמחה, באהלי יעקב. ירושלים, תש"ג, המאמר - יהודי מצרים בזמנו של הרמב"ם, עמ' 81-98.
- אסף** שמחה, חלק מפרוש קדמון למסכת ברכות לאחד מבני זמנו של הרמב"ם. מאמרים לזכרו של צ"פ חיות. וינה, תרצ"ג, עמ' כט-מח.
- אסף** שמחה, מספרות הגאונים. ירושלים, תרצ"ג.
- אסף** שמחה, פירוש לסידור מרב יוסף ראש הסדר ב"ר יעקב ראש בי רבנו. קרית ספר יח, תש"א, עמ' 61-66.
- אסף** שמחה, קובץ אגרות של ר' שמואל בן עלי ובני דורו. תרביץ א, ירושלים, תר"ץ, חוברת א, עמ' 102-130; ספר ב, עמ' 43-84, ספר ג, עמ' 15-85.
- אסף** שמחה, תקופת הגאונים וספרותה. ירושלים, תשט"ו.
- אסף** שמחה, תשובות הגאונים ולקט ספר הדין, להרב ר' יהודה ברצלוני. דפוס המדפיס, ירושלים, תרפ"ז.
- אסף** שמחה, תשובות הגאונים ושרידים מספרי ההלכה מתוך הגניזה. ירושלים, תרפ"ט.
- אסף** שמחה, תשובות הגאונים. ירושלים, תש"ב.
- אפשטיין** יעקב נחום, מבוא לנוסח המשנה. מאגנס-דביר, תש"ח.
- אפשטיין** יעקב נחום, מבואות לספרות התנאים. מאגנס, 1963.
- אפשטיין** יעקב נחום, פירוש הגאונים לסדר טהרות. מאגנס, 1992.
- אפשטיין** יעקב נחום, תשובות והערות להלכות ספר תורה. תרביץ ו, תרצ"ה, עמ' 185-187.
- אשל** בן ציון, היהודים בבבל בתקופת התלמוד, אונומסטיקון תלמודי. האוניברסיטה העברית-מאגנס, תשל"ט.
- אשתור-שטראוס** אליהו, קורות היהודים בספרד המוסלמית. קרית ספר, 1966.
- אשתור-שטראוס** אליהו, צלאח אלדין.
- Asthor-Straus E.**, Saladin and the Jews. HUCA 2, 1956, p. 305-326.
- באבער** שלמה, מדרש לקח טוב. הדפסה בארץ ישראל, 1878.
- בויארין** דניאל, הבשר שברוח. עם עובד, 1999.
- בית-אריה** מלאכי, הפליאוגרפיה של קטעי הגניזה הספרותיים. בתוך תעודה א, אוניברסיטת תל אביב, תש"ס, עמ' 193-199.
- בכר** [באכער] בנימין זאב, ספר מוסר, פירוש משנת אבות לרבי יוסף בן יהודה. ברלין, 1910.
- בלאו** יהושע, דקדוק הערבית-היהודית של ימי הביניים. ירושלים, תשכ"ב.
- בלאו** יהושע, הזוגי ורקעו הלשוני בערבית היהודית. תרביץ ל, תשכ"א, עמ' 130-138.

בלאו יהושע, הלשון הערבית שבמכתבי הגניזה. תרביץ נג, תשמ"ד, עמ' 154-165.
בלאו יהושע, הערבית היהודית - קווים כלליים וייחודיים. בתוך תעודה א, אוניברסיטת תל אביב, תש"ם, עמ' 185-192.

בלאו יהושע, תשובות הרמב"ם מהדורה מתוקנת. ירושלים, תשמ"ו.

Blau Joshua, The Emergence and Linguistic Background of the Judaeo-Arabic, a Study of the Origins of Middle Arabic. Oxford, 1965.

בן יהודה אליעזר, מילון הלשון העברית. רמת גן, 1959.

בן ששון מנחם, הרמב"ם בבית הרמב"ם: בין שמרנות למהפכנות. תשס"ט.

בן ששון מנחם, מסורת ושינוי בדפוסי הפולמוס של שושלת בית הרמב"ם [ראב"ם ורדב"א]. תש"ס.

בן ששון מנחם, רמב"ם.

Ben-Sasson Menahem, Maimonides in Egypt: the first stage. Maimonidean Studies, 1992.

בנדיקט בנימין זאב, אסופת מאמרים. מוסד הרב קוק, תשנ"ד.

בנדיקט בנימין זאב, מרכז התורה בפרובאנס. מוסד הרב קוק, תש"ז-תשנ"א.

בנעט דוד צבי, אגרות הרמב"ם, מכתבי רבנו משה בן מימון ומכתבי בני דורו אליו. ירושלים, תש"ו.

בנעט דוד צבי, תעודות מן הגניזה לחיי הקהילות במצרים, בתוך הקהילה היהודית בימי הביניים, תשל"ו.

ברקת אלינוער, שפירר מצרים: ההנהגה היהודית בפוסטאט במחצית הראשונה של המאה האחת עשרה. תל אביב, תשנ"ה.

גוטהייל, קטעים.

Gottheil R., Titbits from the Geniza, Jewish Studies in the Memory of Israel Abrahams. New York, 1927.

Gottheil R. and **Worrel** W. H., Fragments from the Cairo Geniza in the Freer Collection. Mcmillan, London, 1927.

גויטיין שלמה דב, הישוב בארץ ישראל בראשית האיסלאם ובתקופת הצלבנים לאור כתבי הגניזה. ירושלים, יד בן צבי, 1980.

גויטיין שלמה דב, חברה ים תיכונית.

Goitein S.D., A Mediterranean Society. University of California Press. Los Angeles, Vol. I, 1967, Vol. II, 1971.

גויטיין שלמה דב, סדרי חינוך בימי הגאונים ובית הרמב"ם, מקורות חדשים מן הגניזה. ירושלים, תשכ"ב.

- גוקאויצקי ישראל, ספר תרגום הלע"ז. 1992.
- גולדציהר יצחק יהודה, קיצור תולדות הספרות הערבית. מאגנס, 1952.
- גיל משה, ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה. אוניברסיטת תל אביב, 1983.
- גיל משה, במלכות ישמעאל בתקופת הגאונים. אוניברסיטת תל אביב, 1997.
- גיל משה-פליישר עזרא, ר' יהודה הלוי ובני חוגו. ירושלים, תשס"א.
- גינצבורג לוי, גאניקה.
- Ginzberg Louis**, Geonica. New York, 1909
- גינצבורג לוי, גנזי שעכטער. קטעים מהגניזה שבמצרים. ניו יורק, 1928.
- גילת יצחק דב, במה מדליקין. מוריה, תשנ"ד. עמ' רכא-רכב.
- גילת יצחק דב, פרקים בהשתלשלות ההלכה. תשנ"ב.
- גינת ליפא, רבי יוסף ראש הסדר ופירושו למשנה [מן הגניזה]. אוניברסיטת תל אביב, 1990.
- גרוסמן אברהם, ראשות הגולה בבבל בתקופת הגאונים. ירושלים, תשמ"ד.
- גרוסמן אברהם, שקיעת בבל ועליית המרכזים היהודים החדשים באירופה במאה הי"א: אגדה ומציאות. האקדמיה הישראלית למדעים, 9,8, תשנ"ט.
- דבליצקי שריה, במה מדליקין. מוריה, ירושלים, תשנ"ג. עמ' ריט-רכ.
- דוד אברהם, תשובה חדשה של הרמב"ם אל ר' אפרים הדיין מצור. שנתון המשפט העברי, תשמ"ח-תשמ"ט.
- דודזון ישראל, אסף שמחה, יואל יששכר, סדור רב סעדיה גאון, מקיצי נרדמים. ירושלים, תשל"ט.
- דנה יוסף, לשאלת תעתיקה של הספרות הערבית-היהודית בימי הביניים. תרביץ מז, עמ' 104-106.
- דנציג נחמן, מבוא לספר הלכות פסוקות. ניו יורק-ירושלים, תשנ"ג.
- דנציג נחמן, קטלוג של שרידי הלכה ומדרש מגניזת קהיר. אוסף אדלר שבספרית בית המדרש לרבנים, ניו יורק-ירושלים תשנ"ח.
- האבא, מילון.
- Hava J.G.**, Arabic English Dictionary. Beirut, 1951.
- האנציקלופדיה העברית. 1948-1980.
- הבלין שמואל זלמן, דין השוכח ומתפלל תפילת חול בשבת: על פי הספר המוגה של משנה תורה לרמב"ם. בתוך ישורון, תשנ"ז.
- הופמן [האפפמאן] דוד צבי, מדרש תנאים על ספר דברים. ברלין, תרס"ח.
- הופקינס סימון, לשוננו לעם. תשמ"ט-תש"ן.
- הורוביץ [האראוויטץ] חיים שאול, ספרי וספרי זוטא. לייפציג, תרע"ז.

היימן אהרון, תולדות תנאים ואמוראים. 1910.

הלכות גדולות. מהדורת אברהם שמעון טרובי, ורשה, תרל"ה. נדפס בא"י תשל"ז, מהדורת הילדסהיימר, ירושלים תשל"ב.

הלכות פסוקות. הלכות רב יהודאי גאון, ע"י דוד סלימאן ששון. 1940.

הירשברג חיים זאב, חיבור יפה מהישועה. 1954.

הלפר בן ציון, היהודים תחת שלטון הח'ליפים הפאטמים. התקופה, יח, תרפ"ג, עמ' 175-212.

הלקין אברהם שלמה, התגלות הסודות והופעת המאורות. תשכ"ד.

המאירי מנחם, בית הבחירה לרבנו מנחם ב"ר שלמה לבית מאיר המכונה המאירי [מהדירים שונים בתאריכים שונים].

וורמן, שתי רשימות.

Worman E.J., Two Booklist from the Cambridge Geniza Fragments. J.Q.R. XX, 1908, p 450-463.

ידר נפתלי, התגבשות נוסח התפילה במזרח ובמערב. מכון בן צבי, תשנ"ח.

יס יעקב גרשון, מידות ומישקלות של תורה. ירושלים, תשמ"ה.

ולר שולמית, אוסף הסיפורים במסכת כתובות. טורא, 1989.

זק"ש מרדכי יהודה לייב, רמב"ם לעם. מוסד הרב קוק, תשמ"ז.

טולידאנו ראובן בן חיים, ספר התמיד. אוצר החיים, תשכ"ז.

טל אברהם, תרגומי המקרא, התרגום השומרוני. מוסד ביאליק, 1984.

טל-שיר דוד, העברית בימי הבית השני - בית גידולה וגילגוליה. תשנ"ג.

יהלום יוסף, מחזור ארץ ישראל, קודקס הגניזה. ירושלים, תשמ"ז.

ילון חנוך, מבוא לניקוד המשנה. מוסד ביאליק, 1964.

ילין דוד, תורת השירה הספרדית. הוצאת האוניברסיטה העברית, 1940.

יסטרוב מרקוס, מילון.

Jastrow M., A Dictionary to the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi and Midrashic Literature, Pardes, New York, 1950.

יסיף עלי, סיפורי בן סירה בימי הביניים. מאגנס ירושלים, 1984.

כ"ץ אברהם יצחק, גנזי תלמוד בבלי. ירושלים, תשל"ו.

לוגר יחזקאל, תפילת העמידה לחול על פי הגניזה הקהירית. הוצאת אורחות, ירושלים תשס"א.

לויאס קספר, דקדוק הארמית הגלילית. תשמ"ו.

לזין בנימין מנשה, אוצר הגאונים. תרפ"ח.

לזין בנימין מנשה, גנזי קדם, מאסף מדעי לתקופת הגאונים. חיפה, תרפ"ב.

לזין יעקב, מהדורת פקסימיליה של פירוש זכריה אגמאתי על שלוש הבבות. תשכ"א.
ליבזון גדעון, על תרומת הגניזה למחקר על הלכותיו של רב שמואל בן חפני. תהודה, כרך 15, 1999, עמ' 189-239.

ליברמן שאול, תוספתא כפשוטה. בית המדרש לרבנים ניו יורק, תשכ"ב.

ליפשיץ ישראל, תפארת ישראל, פירוש למשנה. וילנא, 1902.

למנס הנרי, האיסלאם אמונותיו ומוסדותיו. מאגנס, 1967.

לנגרמן יצחק צבי, מקור חדש לתרגומו של שמואל אבן תבון למורה נבוכים והערותיו עליו. פעמים 72, תשנ"ז.

לצרוס-יפה חוה, עולמות שזורים: ביקורת המקרא המוסלמית בימי הביניים. ירושלים, מוסד ביאליק, 1998.

לצרוס-יפה חוה, פרקים בתולדות הערבים והאיסלאם. הוצאת רשפים, תל אביב, תשכ"ז.

מאן יעקב, היהודים במצרים ובארץ ישראל תחת שלטון הח'ליפים הפאטמים.

Mann Jacob, The Jews in Egypt and in Palestine under the Fatimid Caliphs. Oxford University Press, 1920-1922.

מאן יעקב, קטעי גניזה.

Mann Jacob, Genizah Fragments of the Palestinian Order of Service. HUCA, 3, 1926.

מאן יעקב, מקורות ומחקרים בתולדות היהודים וספרותם.

Mann Jacob, Texts and studies in Jewish history and literature. Cincinnati, Ohio, Hebrew College Press, 1935.

מרגנשבורג (מרעגנשפורג) פתחיה, סיבוב הרב רבי פתחיה מרגנשבורג, חלק ראשון. יצא לאור ע"י אליעזר הלוי ד"ר גרינהוט, ירושלים, ת"ו, 1905.

מרגליות מרדכי, אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים. הוצאת צ'צ'יק, תש"ז.

ניקולסון רינולד, תולדות הספרות הערבית. קרית ספר, 1960.

סגל משה צבי, ספר בן סירא השלם. מוסד ביאליק, תשי"ט.

סדן יוסף, עולם של לבלרים, מעתיקי ספרים ופקידים. בתוך עלי ספר, תשל"ו.

סופר עמוס, מפני תרעומתן של מינים. סיני, צט, תשמ"ו.

סוקולוף מיכאל, מילון ארמית-בבלית.

Sokoloff Michael, A dictionary of Jewish Babylonian Aramaic of the Talmudic and Geonic periods. Bar-Ilan University Press, 2002.

סוקולוף מיכאל, קטעי בראשית רבה מן הגניזה. ירושלים, תשמ"ב.

סטרומזה שרה, ראשיתו של פולמוס הרמב"ם במזרח. הוצאת יד בן צבי, תשנ"ט.

סקליר דוד, רב שמואל בן חפני גאון - חייו ופועלו. 1996.
עמנואל שמחה, 'ממזרח שמש ועד מבוא': תשובות הרשב"א לחכמי עכו. תרביץ, תשע"ה.
עסיס משה, 'מסביב לסידרא', בתוך ספר השנה למדעי היהדות והרוח, בר אילן ל-לא, תשס"ו, עמ' 353-372.
עפשטיין שמעון, רמב"ם.

Eppenstein S., Moses ben Maimon. Leipzig. 1914.

עפשטיין שמעון, רמב"ם.

Eppenstein S., Abraham Maimuni. Berlin, 1914.

פינקלשטיין אליעזר אריה, ספרא, מדרש הלכה קלאסי. ניו יורק, תשכ"ט.
פלדמן אורה, צמחי המשנה: תיאורם הבוטני וערכם הכלכלי בעבר ובהווה. הוצאת דביר, 1956.
פלוסר דוד, מקצת מעשי התורה וברכת המינים. תשנ"ב.
פליישר עזרא, מחזור ארץ ישראל, קודקס הגניזה. קרית ספר, סג, תש"ן-תשנ"א.
פליישר עזרא, תפילה ומנהגי תפילה ארץ-ישראלים בתקופת הגניזה. מאגנס, 1988.
פליקס יהודה, החקלאות בארץ ישראל בימי המקרא, המשנה והתלמוד. ראובן מס, ירושלים, 1990.
פליקס יהודה, כלאי זרעים והרכבה - מסכת כלאים. אוניברסיטת בר-אילן ודביר, 1967.
פראוור יהושע, תולדות היהודים בממלכת הצלבנים. תשס"א.
פרידמן מרדכי עקיבא, ההלכה כעדות לחיי המין אצל היהודים שבארצות האיסלאם בימי הביניים: כיסוי הפנים ונישואי "מתעה". פעמים 45, תשנ"א.
פרידמן מרדכי עקיבא, הרמב"ם, זוטא והמוקדמים - סיפורם של שלושה חרמות. ציון, ע, תשס"ה, עמ' 527-573.
פרידמן מרדכי עקיבא, התנגדות לתפילה ולמנהגי תפילה ארץ-ישראליים בשאלות ותשובות שמן הגניזה [מתשובותיו של ר' יוסף ראש הסדר], כנסת עזרא - ספרות וחיים בבית הכנסת. אסופת מאמרים מוגשת לעזרא פליישר, ירושלים תשנ"ה, עמ' 69-102.
פרידמן מרדכי עקיבא, זעקת שבר על ביטול אמירת הפיוטים - בקשה לפנות לסולטאן. פעמים, 78, תשנ"ט, עמ' 128-147.
פרידמן מרדכי עקיבא, ירושת מי שהיו לו שתי נשים - שתי תשובות מן הגניזה. דיני ישראל, יג-יד, תשמ"ו-ח, עמ' רלט-רסב.
פרידמן מרדכי עקיבא, לעניין חדות-דות. לשוננו, נ, תשמ"ו, עמ' 72.
פרידמן מרדכי עקיבא, מחלוקת לשם שמיים - עיונים בפולמוס התפילה של ר' אברהם בן הרמב"ם ובני דורו. תעודה, י, תשנ"ו, עמ' 245-298.
פרידמן מרדכי עקיבא, על שו"ת הראב"ם ובני דורו שמן הגניזה. בר-אילן, כו-כז [מוגש לכבוד פר' יצחק ד' גילת], תשנ"ה, עמ' 259-276.

פרידמן מרדכי עקיבא, על תרומת הגניזה לחקר ההלכה. מדעי היהדות, 38, תשנ"ח, עמ' 277-301.

פרידמן מרדכי עקיבא, רשימות תלמיד בבית מדרש הרמב"ם באמונות ודעות ובהלכה. תרביץ סב, תשנ"ג, עמ' 89-107, 523-583.

פרידמן מרדכי עקיבא, "שני כתבים מימוניים" - מכתב מאת הרמב"ם אל ר' שמואל החכם ואיגרת ברכה אל הרמב"ם לרגל נישואיו. בתוך: עיונים בעולמם הרוחני של ישראל בימי הביניים לזכר יצחק טברסקי. ירושלים, תשס"א, עמ' 191-221.

פרנקל מרים, קהילת יהודי אלכסנדריה בתקופה הפאטימית ובתקופה האיובית: דיוקנה של עילית מנהיגה. תשס"ב.

פרנקל מרים, רשימות ספרים מן הגניזה כמקור להסטוריה חברתית ותרבותית של היהודים באגן הים התיכון. תשנ"ט.

צוקר משה, פירושי רב סעדיה גאון לבראשית. ניו יורק, תשמ"ד.

צוקרמנדל משה שמואל, תוספתא מהדורה מדעית. עפ"י כת"י ערפואט-וינה, ירושלים, תשכ"ג.

קאהוט חנוך יהודה, ספר ערוך השלם. 1878-1892.

קוסובסקי [קאסאווסקי] חיים יהושע, אוצר לשון המשנה. תל אביב, הוצאת מסדה, 1967.

קפאח יוסף, רמב"ם: פירוש המשניות להרמב"ם, מקור ותרגום. ירושלים, תשכ"ט.

קפאח יוסף, ספר המצוות. מוסד הרב קוק, תשי"ח.

קרויס שמואל, קדמוניות של בתי הכנסת. ברלין-וינה, 1922.

רבינוביץ נתן נטע, דקדוקי סופרים. נדפס מחדש ירושלים-ניו יורק-מונטריאול, תרכ"ג-תרמ"ט.

רות אברהם נפתלי צבי, מבית מדרשם של הגאונים בגנזי קופמן. סורא, ג. תשט"ו-תשט"ז.

רמב"ם: משנה תורה, ירושלים, תשי"ט.

רמב"ם: רמב"ם לעם. ירושלים, תשל"ו.

שייבר אלכסנדר, חומר.

Scheiber A., Materialien zur wirksamkeit des Joseph B. Jakob Habavli als Schriftseller und Copyst. 1970. p 326-341 [AOASH, 1970, pp 115-30].

שייבר אלכסנדר, מחקרי גניזה.

Scheiber A., Geniza Studies. Olms, Hildesheim, New York, 1981.

שייבר אלכסנדר, שתי רשימות.

Scheiber A., Two Booklists of Joseph B. Jacob Habavli. Hungary Jurnal of Jewish Studies, 1971, Vol 22, p. 68-77.

שייבר אלכסנדר, ספר חיים. הקדמה לספר חיים ליוסף בן יעקב הבבלי, עמ' 61-63.

שייבר אלכסנדר, קטעים חדשים מספר תלמודא רבה של יוסף בן יעקב הבבלי. מזכרת עמנואל לכבוד אברהם חיים לעף, בודפשט, תש"ז.

שייבר אלכסנדר, רשימת ספרים נוספת ליוסף ראש הסדר. קרית ספר מד, תשכ"ט.

שילת יצחק, אגרות הרמב"ם. ירושלים, תשמ"ז.

שילת יצחק, הרמב"ם למשנה. תשנ"ב.

שירמן חיים, תולדות השירה העברית בספרד הנוצרית ובדרום צרפת. מאגנס, 1997.

שירמן חיים - **פליישר** עזרא, תולדות השירה העברית בספרד המוסלמית. מאגנס, 1995.

שכט יוסף, מבוא לחוק האיסלאמי. 1964.

Shacht Joseph, An Introduction to Islamic Law. 1964.

שפרבר דניאל, תרבות חומרית בארץ ישראל בימי התלמוד. תשנ"ד.

שרביט שמעון, בעקבות המבואות לאפשטיין בתוך ערכי המילון החדש לספרות חז"ל ב. בר אילן, 1974.

תא-שמע ישראל, הספרות הפרשנית לתלמוד באירופה ובצפון אפריקה. מאגנס 1999.

תלמוד בבלי וירושלמי, כפי שנדפס בוילנה. הוצאת ראם, הוצאת אל המקורות, ירושלים, תש"ח-תשי"ב.

הגניזה הגדולה של בית הכנסת "בן עזרא" בקהיר, נגלתה לחוקרים בשלהי המאה ה-19 ונחשפו בה מטמונים ואוצרות - כתבי יד שהוטמנו לאורך כאלף שנים. מן הגניזה נאספו כשלוש מאות אלפי כתבים, רובם בענייני יהדות. נתגלו כתבים שחשפו פרטים, שלא היו ידועים עד אז, בתחומים מגוונים בפרשנות ובהגות היהודית: ספר בן סירא, מכתבים של הרמב"ם, מידע על הנעשה בארץ ישראל בימי הביניים, על היהדות הקראית, על שירת הקודש והחול ועוד.

ר' יוסף ראש הסדר (רירה"ס), בן רבי יעקב, שמוצא משפחתו מדסכרה, למד בבגדאד אצל ר' שמואל בן עלי ונדד לפסטאט שבמצרים, בה פעל מהמאה ה-12. כל שאנו יודעים עליו, הוא מכתבי יד שנחקרו מהגניזה, כשלוש מאות במספר. על פי הכתבים, חלקם טיוטות, מדובר באדם שהכיר היטב את "ארון הספרים היהודי", כמו גם חכמות חיצוניות; שפסק, דרש וענה לשאלות; שהיה בקיא בתורתם של רבנו חננאל, הרי"ף והרמב"ם. ר' יוסף תכנן לכתוב ספרים רבים: פרשנות למקרא, פרשנות למשנה, פרשנות לתלמודים, מילונים, ספרי ליקוטים ועוד ועוד. לו צלחו תכניותיו והיה משלים את חיבוריו, ולו היו מופצים בזמנו ושורדים עד ימינו אנו - הרי שרירה"ס יכול היה להיחשב כאחד מגדולי היוצרים בתרבות היהודית. אולם כתביו אבדו בתהום הגניזה למשך כשבע מאות שנה, ורק עם חשיפת המטמון, אנו יכולים ללקט מכתביו, החושפים לעינינו, ולו במעט, את האדם המופלא שהיה.

ליפא גינת ז"ל (התרצ"ב-התשס"ה, 1932-2004) גדל בתל-אביב. בעל תוארי מאסטר בלשון עברית, ערבית, תנ"ך ותלמוד, ובעל השכלה מקיפה במגוון תחומים נוספים. 'מלמד' באופיו, איש צנוע בהליכותיו ומסביר פנים לכל אדם. חיבורו על ר' יוסף ראש הסדר, טיוטה לעבודת הדוקטורט שלו, נעזב עם פטירתו ורק כפסע היה בינו ובין גורלם של חיבורי ר' יוסף ראש הסדר שנשכחו. לאחר מספר שנים החליטו ילדיו להוציא את החיבור לאור כספר זה.

